

ERNEST LAMPEN

LIEVIÄ LETKAUKSIA

PARINDIA

LIEVIÄ LETKAUKSIA

WILHELMINEN
KÄMPPIENKÄRKYLÄN KIRJASTO

ERNST LAMPÉN

LIEVIÄ LETKAUKSIA

PAKINOITA

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

ERNST LAMPE

LIVIA LETKUKSIA

PARINOLTA

Kustannusosakeyhtiö Otavan
kirjapaino, Helsingissä, 1932

OTAVAN KIRJAPAINO
Helsingissä, 1932

SISÄLLYS.

	Sivu
Sakari Topeliuksen syntymäpäivillä Koivuniemessä tammikuun 14 p:nä	7
»Praekainiitit»	15
Isänmaako vai synnyinmaa?	29
Iikka	36
Nälkämään rata	43
Kutsuista keisari Aleksanteri III:n hovissa	52
Mietteitä Nortamon hautajaisissa	60
Sananen naiskirjailijoistamme	67
Promotio-pakinaa	76
Hautuumaista ja -menoista	81
Suomalaista juhlallisuutta	92
Mitä tiedän Aleksis Kivestä	103
Tuntemattoman trokarin hauta	113
Suomi nähtynä pilvien reunoilta	122
Imatralta hoito pois	129

SAKARI TOPELIUKSEN SYNTYMÄPÄI-
VILLÄ KOIVUNIEMESSÄ TAMMIKUUN
14 P:NÄ.

Meidän molemmat kuuluisat ruotsinkieliset runoilijamme Runeberg ja Topelius ovat pakkasilman lintuja. Molemmat syntyneet talven kylmimpänä aikana. Juuri sinä kuukautena, jota vanhat suomalaiset sanoivat tammikuuksi, nimittäin nykyisen tammikuun puolivälistä helmikuun puoliväliin. Nämä kaksi runoilijaahan ovat ensimmäisinä opettaneet meitä suomalaisia rakastamaan maatamme siitä huolimatta, että se on kolea, että täällä alituisen saa kulkea kohmeissaan, että täällä talvikuusi mahtavana kohottaa latvaansa, vaikkapa kinokset taivuttelevat sen oksia maata vasten. Vanhempi heistä oli syntynyt helmikuun 5 päivänä, nuorempi tammikuun 14:ntenä.

Jollei milloinkaan muulloin, niin juuri näinä päivinä vallitsee Suomessa paukkuva pakkanen. Tammikuun puolivälistä alkavat vakituiset talven kylmät, ja helmikuun alussa ilmat ovat säännöllisesti saavuttaneet alimmat asteensa. Kun Runebergin syntymäpäivänä helmikuun 5 p:nä laululla käydään kunnioittamassa suuren runoilijan muistoa hänen patsaansa juurella Helsingissä, nousee laulajien suista höyrypatsaita ylös taivaalle, sillä kaikki kosteus, mikä ulkoilmaan sinkoaa, jähmettyy samassa jääksi.

Kun aattelen matkojani Topeliuksen syntymäpäivänä Tikkurilan asemalta Koivuniemelle, — toista penikulmaa pitkä taival —, on väkevin muistoni se, että silloin aina kohmeisina saavuimme perille ja että kaikki puut matkan varrella seisoivat kuurassaan. Teeret mustina palloina koristivat huurteisia koivuja, tiaiset tirskuivat metsissä ja harakat hyppelivät pihamailla. Eipä silti, että Sakari Topeliuksen runon sävel olisi muistuttanut näitten talvisten lintujen kuherrusta ja räkätystä, hänhän antoi runokokoelmilleen nimen Sylvian lauluja. Siis kesän viehkeimpien lintujen ääniä hän matki, ja hänen sielunsa olikin viritetty lehtokertun äänilajiin.

Topeliuksesta on ruvettu käyttämään »lempeän runoilijan» liikanimeä. Lempeä hän todellakin oli, ei silti naisellinen. Sillä olihan hän ainakin sotaisten ottelujen intohimoinen kuvaaja. Muistelkaamme Välskärin kertomuksia, joissa suomalainen uros aina hakkasi kymmenien vihollisten päät poikki. Olihan hän sitäpaitsi harras kalastaja, ja sitä harrastusta naisella harvoin on. Mutta naisten seurassa Topelius mielellään viihtyi. Viihtyikö mielummin kuin miesten seurassa, sitä en sentään uskalla väittää. Oli aikoinaan Helsingissä muodostettu eräs pienoinen naiskuoro, joka oli ottanut nimekseen Seitsentähtinen (Sju-stjärnan). Sen kuoron valitsemaan jäsen ja kunniajäsen Topelius oli, ja sen lauluiltamissa oli Topelius harras kuuntelija. Nyt olivat sen kuoron jäsenet jo tulleet vanhoiksi perheenmänniksi ja äideiksi, sen harjoitukset olivat laanneet, mutta sen kantajäsenet olivat muodostaneet tilapäisen sekakuoron, jonka nuorimpia jäseniä minä olin. Juuri tällä sekakuorolla oli tapana saapua Koivuniemelle merkkipäivänä, tammikuun 14 päivänä.

Saavuttiin viluisina Koivuniemelle. Vanha runoilija oli eteisessä vastassa lempeä hymy huulillaan. Niin pian

kuin Seitsentähtösten vanhat jäsenet olivat saaneet riisu-
tuksi enimmät päällysvaatteet yltänsä, alkoi yleinen suute-
leminen. Vuoron perään meidän arvoisat rouvamme sul-
kivat runoilijan pehmeään syliinsä, jonne hän hävisi kuin
kämmen kintaaseen. Kukin suuteli häntä aivan kyllältään.
Antoivat kunnioituksen ja hellyyden välisiä suuteloita.
Otsalle, poskille ja minne mikin osui. Läheisimmät tuttavat
suullekin. Lempeä runoilija oli täysin passiivinen, niinkuin
hän kuorossakin muinoin oli ollut passiivinen jäsen. Hän
vain kujerteli ilosta vanhan miehen vikisevällä äänellä.
Näki, että hän oli tottunut tällaiseen tapaan.

En minä tätä kovinkaan ihmeteltyt, tarkkasin vain,
eikö runoilija itse kertaakaan tähdännyt vastamuiskua
juhliin naisiin. Ei, hän oli itsepintaisesti passiivinen,
arvoisat rouvamme yhtä eloisasti aktiivisia. Olihan se
sentään minusta vähän outoa. En minä olisi malttanut
niin käyttäytyä.

Sain myöhemmin selityksen tähän seikkaan. Sakari
Topelius oli nuoruudestaan saakka tottunut tällaiseen
takaperoiseen suuteluun. Hänen elämänsä ja työnsä
kuvaaja, Valfrid Vasenius, kertoo, että professori Sakari
Topelius muinoin siellä Uuskaarlepyyssä valvoi nuorten
ikäistensä naisten kanssa joulun edellä, kun nämä valmis-
tivat käsitöitä joululahjoiksi. Hän oli heillä sekä rattona
että ehkä jonkin verran apunakin. — Ompeluseurathan
muutoin ovat miehisestä miehestä maailman kaikkein
ilottomimpia, suorastaan kaameita kerhoja. — Kun nuo-
ria tyttöjä pikkutunneilla rupesi nukkuttamaan, jättivät
he ompeleensa vähäksi aikaa ja ryhtyivät suutelemaan
nuorta Sakaria pysyäkseen valveilla. Antoiko Sakari
vastamuiskuja, siitä ei Vasenius kirjoituksessaan mitään
virka. Minä olen melkein vakuutettu siitä, ettei niin
tapahtunut. Niin luontevasti sujui tämän vanhan runoi-

lijän passiivisuus minun näkemissäni hellissä kohtauksissa. Se oli siis nuorena opittua.

Oli vanha runoilija muutenkin vähin naisten komenuksessa. Siellä asui hänen luonansa pari naisasiaan erittäin kiintynyttä kirjailijataria. He olivat täynnänsä todellakin kauniita, maailmaa parantavia aatteita. Paitsi naisemansipatiota he myöskin kiihkeästi harrastivat raittiutta. Vähitellen he olivat saaneet vanhan runoilijan taivutetuksi lopettamaan viinin ja ryyppyn tarjoilun syntymäpäivänsä juhla-aterialla. Aivan vakuutettu viinin vahingollisesta vaikutuksesta ihmisen elimistöön ei Sakari Topelius sentään ollut, vaikka hän kotirauhan takia tai puikin rakkaitten omaistensa tahdon alle. Niinkuin tuhannet muut miehet. Sakari Topeliuksen nuoruudessa ei tunnustettu alkoholia myrkyksi. Päinvastoin pidettiin sitä elämän nesteenä, aquavitä. Olihan Topeliuksen ylistänyt viiniä nuoruudessaan näin hehkuvin sanoin: »Juo, nauti, lemmi ja uneksi, onni se loittonee tuossa tuokiossa, juo, nauti, tyhjennä pikarisi, ajattele mielitiettyäsi.» Nyt oli runoilija jo vanhaksi käynyt eikä itse nauttinut elämännesteitä, mutta sen hän muisti, että nuorten mieliä viini riemastuttaa, ainakin karkottaa pois vilun hyrskeet. Sentähden hän keräsi meidät miehet työhuoneeseensa ja piti seuraavan kauniin puheen:

— Kuulkaapa, hyvät herrat! Tuohon takahuoneen ikkunaan auringonlasku näkyy erittäin komeana. Käykääpäs hyvät herrat oikein miehissä sitä ihailemassa.

Ja vanha runoilija oikein selästä tuupaten meitä hoputti sinne.

Niin, siellä oli todellakin ihana auringonlasku nähtävänä, mutta oli siellä muutakin. Pöydällä prameili korkea, hiottu karafiini täynnä tummanpunaista madeiraa, ja tarjottimella oli joukko viinilaseja vanhuksen itsensä täy-

teen kaatamina. Teimme työtä käskettyä ja ihailimme kotvan aikaa auringon laskua. Kun palasimme työhuoneeseen, kysyi Sakari-setä:

— Eikö totta? Auringonlasku oli katsomisen arvoinen?

— Emme koskaan ole kauniimpaa nähneet. Se oli päälle päätteeksi niin tummanpunaista, me myönsimme.

Vanhus hihitteli hiljaa ja oli niin veitikkamaisen näköinen. Olihan hän tehnyt pienen, viattoman kepposen hyville vaikka ehkä hieman tungetteleville haltiatarilleen. Sillä Sakari-setä oli yhtä veitikkamainen kuin hempeä henkilö. Muistelkaammepa vain hänen Larsson-tyyppiään Välskärin kertomuksissa. Larssonhan on juuri kepposten tekijä ennen kaikkia. Nyt vanhus itse oli leikkinyt Larssonia elävässä elämässään ja se täytti hänet riemulla. Minä taas nautin vanhuksen ilosta enemmän kuin madeirasta. Mikä sukkela sutkaus verrata madeiran tummaa punaa iltaruskoon! Vai näkikö suuri runoilija hengessään, että kaikille alkoholipitoisille juomille kohta oli koittava iltaruskon hämyinen aika? Ja runoilija rikkoi kotinsa kielto-lakia, hyväätarkoittavien naistensa säätämää.

Mutta kerran käydessämme Koivuniemellä, muistaakseni se oli viimeinen kerta, oli toinen ääni kellossa. Kun pöytä katettiin päivällisiksi, hypähti sinne toinen iltarusko toisen perästä. Pöytä muuttui niin koreaksi kuin se olla saattoi ennen Kielto-lain syntymistä. Mitä nyt, mitä nyt? Saimme supatuksin kuulla selityksen. Sininen hyvä haltiatar oli sattumoilta esitelmäkiertueella maaseudulla, ja punainen haltiatar oli tilapäisesti pahoinvoipa eikä voinut liikkua huoneestaan. Nyt päätti vanha runoilija viettää syntymäpäiviään vanhojen menojen mukaan.

Istuimme taas vanhuksen työhuoneessa. Salista rupesi kuulumaan niin arveluttavaa kilinää, aivan kuin lasit olisivat suudelleet toisiaan tarjottimella. Vallan oikein.

Palvelijatar ilmestyi ovelle tarjotin kädessä ja siinä lasit ja viinapullo. Samalla tulla köpitti itse Sakari Topelius siihen ja alkoi voihkaa:

— Iita, Iita, vie pois lasit, nehän ovat aivan liian pienet. Käy hyvä Iita hakemassa suurempia.

Paroni G. vainaja ehätti sanomaan:

— Setä kulta! Antakaa vain lasien olla paikoillaan. Me lupaamme tyhjentää niitä sitä useampia.

— No, jos sen teette, niin olkoot vain. Mutta nyt minä tahdon kertoa teille seuraavan kaskun, sanoi vanha runoilija sama tavattoman veitikkamainen ilme kasvoillaan kuin silloinkin, kun hän puhui iltaruskosta. Kasku on tämä: Arkkipiispa Bergenheim oli juuri saapunut Ruotsista Turkuun ja tuonut mukanaan muutamia pulloja aito Falunin viinaa. [Minä en tässä malta olla keskeyttämättä suuren runoilijan kaskua. Ajatelkaapa, Suomen nykyinen kansa! Suomen arkkipiispa tuo Ruotsista tullessaan tuomisinaan viinapulloja. Voimmeko nykyään tehdä muuta kuin kumarrella ja lausua: *rukoilkaamme!* Oi aikoja, oi silloisia tapoja! Nyt annan Sakari Topeliukselle taas sananvuoron.] Arkkipiispan mielestä viina oli niin herkullista, että hän päätti kutsua seuralaisensa juhlapäivällisille voidakseen tarjota tätä elämän nestettä heillekin ja nautita sitä ynnä heidän kanssansa. Tuli ryyppynotto-aika. Kaikki kulauttivat lasinsa pohjaan. Heti sen jälkeen arkkipiispa kääntyi vierustoverinsa, Turun hovioikeuden presidentin puoleen ja kysyi: »No, herra presidentti! Miltä viina maistui?» Presidentti vastasi: »Teidän kunnia-arvoisuutenne! Minulla on ontto hammas, ja ryyppy hurautti sinne, niin etten vielä ole päässyt sen makuun.»

Topelius nauraa vikisi kotvan aikaa ja sitten hän selitti »Tällä tahtoi presidentti huomauttaa arkkipiispalle, että lasit olivat liian pieniä.»

Omasta puolestani tahtoisin taas huomauttaa, että siihen aikaan puhuttiin juhlapäivällisissä ontoista hampaista! Ei ollut hammaslääkäreitä, ei plombeja eikä teko-hampaita. Kellä ontto hammas oli, hän sitä piti niin kauan kuin pieninkin tynkä oli jälellä. Tynkä meni miehen kanssa hautaan, sitä ennen vaivattuaan häntä tuon tuostakin hirvittäväillä tuskilla.

Olen näin kauan viipynyt juhlan aineellisessa puolessa vain sen tähden, että siinä ilmeni runoilija Topeliuksen leikillinen luonteenlaatu. Siitä saa niin vähän lukea hänen elämäkerroissaan. Sitä enemmän hänen lempeydestään. Mutta kun 80-vuotias vanhus vielä laskee irralleen niin ilakoivan leikin, niin totta varmaan juuri se puoli hänen luonteessaan oli yhtä oleellista kuin hänen lempeytensäkin.

Juhla-aterian jälkeen kokoonnuttiin suureen saliin takkavalkean ääreen. Olihan Topelius erityisesti ihastunut takkavalkeaan ja kirjoittanutkin kertomuksia nimeltä »Takkavalkean ääressä». Vanha runoilija istui keskellä ja me vieraat suuressa kaaressa ja piirissä hänen ympärillään. Laulu toisensa perästä viritettiin, ainoastaan lauluja hänen sanoihinsa. Siinä käytiin läpi koko se pitkä sarja hempeintä lyriikkaa, mikä meidän vanhoista kuorolauluistamme tulvehtii esille ja mikä on kotoisin juuri Topeliuksen kynästä. Meidän kauneimmat laulumme. Nyt oli runoilijavanhus taas lempeyden ja hempeyden ruumiillistunut ilmestys. Nyt hän oli naisten ympäröimä, nyt hän eli niiden hengessä. Vieläkin sattui, että joku meidän arvoisista naisistamme vanhojen muistojen innostamana nousi paikaltaan ja kävi painamassa suukon tai pari runoilijan poskille, joka kiitollisuuden hyrinällä palkittiin. Nyt oli runoilija meille miehille vieras. Hän ei enää kuulunut meille. Nyt hän oli naisten oma. Meidän miesten parissa hän oli iloinen veitikka ja hauskojen kaskujen kertoja.

Naisille hän ei kertonut kaskuja, sillä eivät naiset kaskuista välitä eivätkä niille naura. Naiset niinkuin lapsetkin rakastavat enemmän satuja ja hempeitä lyyrillisiä purkauksia. Niissäkin Topelius oli suurin mestari.

Minuun jätti leikillinen Topelius syvimmän vaikutuksen. Nyt vasta oikein ymmärsin sotaurhon, kapteeni Larssonin, henkisen isän. Leikilliset sivut Topeliuksen romaaneissa ovat toden totta yhtä mestarillisia kuin hänen hempeä lyriikkansa. Se iltarusko-kepposensa yhtä aitoa kuin »Mä oksalla ylimmällä».

*

Nyt on setä Topelius siellä ylhäällä Jehovan kartaanoissa ja istuu esiäitinsä Maria Zebulonin, juutalaisnaisen, polvella Abrahamin helmassa. Ryhmän takana seisovat Punainen ja Sininen haltiatar niin tyyninä ja levollisina holhokistaan, setä Sakari Topeliuksesta, sillä juutalaisten käsityskannan mukaan on aivan toivotonta odottaa pienintäkään viinantilkkaa Abrahamin valtaistuimen juurella. Ei muuta kuin rieskaa ja hunajaa, haltiattarien lempijuomaa.

»PRAEKAINIITIT»

Oli vapaussota jo päättynyt, mutta sen jälkimainingit nousivat vielä korkeina. Minulla oli asiaa Akseli Gallen-Kallelalle, ja soitin Fennia-hotelliin, jossa hän silloin asusti. Sain kutsun tulla numero 42:een ja saavuinkin sovittuun aikaan.

Mikä iloinen yllätys, kun astuin huoneeseen! Ei mokomampaa seuraa olisi voitu Helsingistä saada koolle. Täydelliset naamiaispuvut jokaisella miehellä keskellä päivää klo 2. Ensimmäisenä istuu pöydän ääressä tohtori Lybeck harmaassa sarassa kiireestä kantapäihin saakka. Pitkät suortuvat roikkuivat hartioille, parta levisi tuuheana ryntäille, ja kasvot loistivat ilosta ja riemusta kuin Mooseksella, kun hän Sinain vuorelta laskeutui kymmenet käskyt kainalossaan. Mikä profeetallinen uho hänestä valuikaan ylt'ympäri! Kerrassaan komea ilmestys.

Hänen vieressään istui Jaskari, rikas talollinen Nurmosta, siihen aikaan jäsen eräässä oikeudessa, jonka tuli tuomita vangittuja punikkeja. Jaskari, vanha herännyt, Nurmon apostoli, täydessä pietistin virkapuvussa. Musta takki, mustat liivit, pieni aukko liivissä kaulaomenan kohdalla, mistä valkoinen paita pisti esille. Tukka kamattu kuin nuoltuna molemmin puolin jakausta, joka oli vedetty keskeltä kalloa ja hävisi sinne jonnekin niska-

kauluksen alle ja ulottui ehkä kantapäihin saakka. Musta tukka kiilsi kuin vahattu lattia, jossa kärpänenkin olisi nyrjäyttänyt jalkansa. Lybeck ja Jaskari parhaita ystäviä ja hengenheimolaisia sekä uskossa että elämässä. Molemmat profeetoita ja sillä välin liikemiehiä.

Pöydän päässä istui komeana ja juhlallisena taiteilija ja kirjailija Sigurd Vettenhovi-Aspa jonkinlaisessa fantasitisessa sotilas-siviilipuvussa, suuri itämainen krashaani ryntäillä, liekö ollut persialainen vai afganistanilainen? Ei tiennyt, kelle ensimmäinen palkinto oli jaettava, Aspal-leko vai Lybeckille. Molemmat Suomen tuoreen tasavallan kaikkein komeimmat miehist miehet. Kaliifien näköä molemmat.

Toisella pöydän sivustalla itse isäntä, Akseli Gallen-Kallela, musta pantteri, Mannerheimin adjutanttivormussa. Solakka ja pitkä hän oli kuin kukitettu kevätsalko, ja hänen mustat silmänsä säihkyivät toivoa, isänmaallista innostusta, vapauden huumetta ja — kuumetta. Viime-mainittua hänessä oli + 38° C, ja lääkäri Lybeck ehdotti hänelle aivan välttämättömästi kuumia ja vuoroon kylmiä kylpyjä. Lybeck oli ihmelääkäri ja vesiparantaja. Gallen-Kallela ei ottanut kumpiakaan. Ei ollut aikaa. Nyt piti luotaman uusi vapaa Suomi. Ei ollut kylvyille hetkeäkään.

Gallen-Kallelan vieressä istui ainoa tosisiviili mies, tumma, sukkela Lauri Hannikainen, jonka juuri piti matkustaa Pariisiin karjalaisten asiaa puolustamaan jonkin eurooppalaisen neuvoston edessä; siis jo täysin pariisilaisessa asussa. Näitten suurien, korskeitten urosten rinnalla näytti Hannikainen kottaraiselta, joka on eksynyt hohtavien metsojen soitimelle.

Kaikeksi onneksi oli minullakin harmaa sarkapuku ylläni. Sota- ja kapina-aikojen vaikutusta. Olinhan minä-

kin siis häävaatteissa ja ulos ajaminen täten vältetty. Sovinhan minäkin siis näihin komeihin naamiaisiin. Tosin Lybeck heti sanoi, että minun sarkani oli tavallista tamperelaista tehdastavaraa, mutta hänen oli kotikutoista, parasta »lapualaasta» tekoa. Minulle neuvottiin paikka Lybeckin ja Hannikaisen väliin.

— Valokuvaaja tänne, huudahti Gallen-Kallela, välttämättömästi, heti paikalla, ja kuumeiset silmät välähtelivät. Käy, Hannikainen, soittamassa tänne kuka tahansa valokuvaaja, kyllä magneesiumvalolla tästä tulee mainio kuva.

Lybeck karkasi myös pystyyn ja virkkoi:

— Milloinka olette nähneet näin monta Jumalan miestä koolla yht'aikaa. Heti valokuvaaja tänne!

Jumalanko miestä? ajattelin itsekseni. Miksi juuri tällainen titteli. Olisinkohan minäkin Jumalan mies? Lohdutin itseäni hieman sillä, että oman itsensä syvällinen tunteminen on maailman vaikein urakka. En ole siis tuntenut itseäni!

Että Lybeck ja Jaskari olivat Jumalan miehiä, sehän oli itsestään selvä seikka. Puhuivathan heidän vormunsa-kin selvää kieltä. Mutta sopiko Kallelan adjutanttipuku Jumalan miehelle, ja nuo Aspan muhamettilaiset krashaanit? Minun mielestäni ainakin näiden kahden suhteen olisi pitänyt toimittaa salainen lippuäänestys. Hannikaisesta en huolehtinut. Olihan hän vielä niin nuori, ystävällinen ja viaton laulajasielu. Eikä ollut vielä käynyt Pariisissakaan. Entä minä itse? Rohkaisin mieleni ja kysyin epäröiden:

— Pidätkö sinä, rakas Lybeck, minuakin Jumalan miehenä?

— Ehdottomasti, ehdottomasti, kuinkas muuten?

Liikutuksen valtaamana olin nakkaavinani pari kyy-
neltä silmäkuopistani ja lausuin:

— Kiitoksia paljon, kii-iiitos! Näin pyhässä seurassa en koskaan vielä ennen ole ollut.

— Sinä luulet minun laskevan leikkiä, jatkoi Lybeck. Minä puhun aivan tosissani. Ihmiset jakaantuvat kahteen toisistaan jyrkästi eroavaan heimoon. Toiset ovat Jumalan miehiä, toiset vain mulkoilevia ruumiita. Niin juuri, mulkoilevia ruumiita.

Kaikki nauroivat, paitsi Jaskari. Pohjalainen herännyt ei saa nauraa millekään. Hän tuijotti eteensä, mutta jakauksen ura vain hieman punastui.

— Niin, sinä veikkoseni, Lampén, luulet tuntevasi raamattua, mutta et sinä vielä ole tunkenut sen syvimpiin totuuksiin.

— Sitä ovat monet muutkin väittäneet, vastasin alakuloisesti.

— Katsopas! Sinä et tiedä, että ennenkuin Eeva annettiin Aatamille, oli hänellä jo Jumalan kanssa suuri joukko lapsia. Niistä polveutuvat kaikki Jumalan miehet; nuo mulkoilevat ruumiit ovat vain Kainin jälkeläisiä. Sentähden ihmisetkin ovat kahta eri rotua.

— Sano veliseni vielä kerran, kuulunko minä näihin praekainiitteihin (esikainilaisiin) vai kainiitteihin? En vielä uskalla olla aivan varma rodustani.

— Tietysti sinä olet praekainiitti? Sepä sukkela nimitys! Ruvetaankin käyttämään tätä nimitystä. Eikö niin, Jaskari?

— En mää tierä, mikä se praekainiitti on. Kainiittia olen kyllä kylvänyt peltohoni. Sen kyllä tunnen.

Aspa oli totinen kuin Aladdin, Gallen-Kallela oli kuumeessa, Hannikainen kikatti minkä jaksoi, minä nauroin makeasti, mutta Lybeck vain jatkoi seikkaperäisesti selostaen näitä kahta ihmisrotua.

Nyt minun täytyy totuuden nimessä vakuuttaa, ettei

yksikään meistä ollut »nauttinna» pisaraakaan. Kahvia vain latkittiin ja tupakkaa poltettiin. Mutta kun kerran olimme praekainiitteja emmekä mulkoilevia ruumiita, vuoti puhe ulos suusta kuin siima uistimen kelalta.

Tämän uuden totuuden valossa sitten kuorittiin koko raamattu. Löysimme sieltä paljon praekainiitteja, mutta paljon myöskin kainiitteja. Raakelista, Jaakopin toisesta vaimosta, syntyi erimielisyyksiä Lybeckin ja minun välilläni. Tahdoin sulkea Raakelin pois kunniallisesta kerhostamme ja perustelin mielipidettäni painavilla syillä. Mutta Lybeck piti ritarillisesti Raakelin puolta. Ja minä luovuin lopultakin kannastani, sillä olihan Raakel sentään ihana juutalainen nainen.

Oliko Lybeck tosissaan vai lasketteliko hän leikkiä? Mutta kuinka tämä niin syvästi uskonnollinen ja uskovainen mies olisi leikitellyt pyhän kirjan kertomuksilla? Ja vielä päälle päätteeksi heränneen Jaskarin seurassa ja hänen kuullen. Varmasti hän ja Jaskari uskoivat tähän ihmiskunnan kahtiajakoon. Tuon jalon miehen, Lybeckin, sielunelämä kulki alituisessa aallokossa. Konsa se oli korkealla harjalla, konsa syvimässä pohjassa. Nyt oli huimaava nousuaika; hänen sielunsa leijaili nyt kirkkaitten tähtien tummansinisellä taivaalla, aivan sen kuvussa. Kun laskuaika tuli, painautui mielentila ihan kulon alle; se jopa haki maanrakojakin. Nyt hän oli iloinen Jumalan mies, ja me, hänen toverinsa, samanlaisia.

Mutta Gallen-Kallelaa ja Aspaa alkoivat nämä uskonnolliset harhailut väsyttää, he kun molemmat elivät suurten sotilaallisten ja valtiollisten tuumailujen pyörteissä. Lybeck leijaili uskonnollisissa yläilmoissa, nämä kaksi taas yhtä siintävän korkealla valtiollisella taivaalla. Gallen-Kallela huudahti:

— Kohta me valloitamme Pietarin. Me pesemme

ensin kaupungin puhtaaksi, niin puhtaaksi, ettei mistään enää tunnu ryssän hajua. Sitten me siitä teemme Suur-Suomen pääkaupungin. Sehän onkin rakennettu puhtaasti suomalaiselle alueelle. Ja siitä on tuleva suuri merisatama-kaupunki. Aspa on jo tehnyt karttapiirroksen kaupungin tuleville jättiläiskanaville ja telakoille. Näytänkö minä, Aspa, näille herroille sinun pohjapiirroksesi?

— Neyttä vaan, sanoi Aspa. Eiväthän praekainiitit paljasta valtiollisia salaisuuksia.

En ole koskaan ennen nähnyt niin kauniisti ja huolellisesti tehtyä kaupungin karttaa kuin tämä Aspan ihana akvarelli. Minä sitä ihailin vain taideteoksena enkä jaksanut seurata sitä seikkaperäistä selostusta, mikä nyt tulvi vuoroin Gallen-Kallelan, vuoroin Aspan suusta. Sen vain oivalsin, että Pariisi tulisi kalpenemaan uuden Suur-Suomen pääkaupungin rinnalla. Hannikaiselle supatin:

— Elä ollenkaan matkusta Pariisiin, sillä kohta saat nähdä paljon kauniimman kaupungin paljoa lähempänä.

Lybeckin sielukin kohosi tuota pikaa valtiollisen taivaan huimaavimmille korkeuksille. Hän huudahti tutkittuaan karttaa:

— Kahden vuoden perästä me valloitamme Vesterbottenin Ruotsilta.

Samassa kimposivat Aspa ja Gallen-Kallela pystyyn. Aspan krashaanit heiluivat uhkaavasti kannattimissaan, ja Gallen-Kallelan kuumeiset silmäykset tunkivat syvälle Lybeck paran profeetallisiin kasvoihin.

— Kahdenko vuoden! Sanoitko, mies, kahden vuoden perästä? Et näy ymmärtävän rabtuakaan valtiollisia asioita. Pysy sinä vain uskonnon alalla! — Kuule! Vajaa viisi kuukautta siihen kuluu!

Lybeck luhistui kokoon:

— No elkkää, hyvät veljet, suuttua! En minä niin tarkoin tahdo pitää kiinni aikamääräyksestäni. Kulu-koon vain vaikka viisi kuukautta.

Minua rupesi pyörryttämään tämä korkea lentelemi-nen vuoroin uskonnolliseen, vuoroin valtiolliseen zenitiin. Gallen-Kallelakin jo väsyi, kuumeinen kun oli, ja laskeutui levolle. Hyvästelimme Hannikaisen kanssa nämä praekai-niitit ja laskeuduimme Rautatientorille. Erotessamme olimme yhtä mieltä siitä, että nuo meidän jalot, komeat, etevät ja kuuluisat ystävämme eivät ainakaan olleet mulkoilevia ruumiita.

*

Kului viikko. Lybeck soittaa puhelimessa:

— Meiltä jäi kesken se praekainiittijuttu, enkä minä saa rauhaa. Tulen sinun luoksesi ja tuon Jaskarin muka-nani. Mutta kuule, sinun täytyy hankkia Eino Leino sinne kotiisi nyt heti!

— Helpompi on siepata tähti taivaalta kuin saada Eino Leino käsiinsä näin yhden äkin. Onko hänkin var-masti praekainiitti?

— Vielä häntä kysyt! Kukas sitten!

— No minä koetan, vaikka epäilen kovasti, onnis-tunko?

Soitin ja soittelin, ihmeekseni tapasin Leinon, ja pyysin häntä luokseni kuulemaan, mikä mies hän oikeas-taan oli.

Samassa Lybeck ja Jaskari soittivat ovikelloa. Sisään astuivat molemmat profeetat, Lybeck suurenmoisen uljaan näköisenä, vain harmaa kalotti pääläella talvipakkasesta huolimatta. Eipä aikaakaan, niin saapui Leinokin.

Heti alkoi Lybeck selittää Leinolle, mikä on erotus

Jumalan miesten ja mulkoilevien ruumiitten välillä. Leino kuunteli hartaasti ja hymyilemättä, mutta kun Lybeck lisäsi, että Leino jos kukaan on Jumalan mies, silloin hän rupesi kohteliaasti lykkäämään luotaan tätä suurta kunniaa.

— Suo anteeksi, hyvä Lybeck, mutta minulla on ollut hieman toisenlainen käsitys Jumalan miehen vaelluksesta tässä maailmassa, kuin mitä minä itse olen taivaltanut.

— Ei se riipu vaelluksesta, se riippuu hengestä.

Kauan aikaa rimpuili Leino vastaan, mutta ei auttanut lopultakaan muu kuin alistuminen. Jaskari ei koskaan käyttänyt praekainiitti-nimitystä joko siitä syystä, ettei hän uskaltanut sitä lausua, tai sen takia, että apulantakainiitti oli niin syvälle syöpyntynyt hänen aatepiiriinsä, ettei se sietänyt mitään sivukäsitteitä rinnallaan.

Olin kiintynyt Jaskarin erittäin tarmokkaiisiin kasvopiirteisiin. Hän oli Latomerren tyypillisimpiä edustajia. Leveät kasvot, hoikka nenä, voimakas leuka ja kapeat huulet. Päätäväisyyden ja pelkäämättömyyden perikuva. Nurmon lakeuksien varakas isäntä! Heränneitten merkkimies!

Missä olin ennen nähnyt nuo miehekkäät kasvot? Ja kellä? Pälkähti päähäni. Isontalon Antillahan oli samat kasvot. Hain käsiini Isoo-Antin kuvan, jossa hän istuu kahleissa kaulasta kantapäihin saakka. Katselin ja vertailin. Veljeksiksihän heitä luulisi. Epäröin, uskaltaisinko näyttää Jaskarille suuren murhamiehen kuvaa? Näytin sittenkin, sillä tiesin, että heränneen Jaskarin veri ei vapise. Tiesinhän, että hän oli Suomen miehekkäimmän, tarmokkaimman, rohkeimman ja rehellisimmän rodun edustaja. Rodun, jota eniten ihailen ja kunnioitan. Pistin kuvan Jaskarin kouraan. Jaskari tuijottaa kauan kuvaan ja virkkaa viimein:

— Niin. Veljeksiähän me oomma ulkomuoroltamme. Jumala yksin meirät tuomitkohon!

Niin herännyt vanhus puhuu. Juuri sellaisia sanoja olin odottanutkin tuon kunnan miehen suusta.

Jaskari hiukan hymähti — ensi kerran minun nähden — mutta muuttui sitten vakavaa vakavammaksi ja lausui totisella äänellä:

— Koska tässä talossa näkyy olevan tapana, että vieraat saavat kutsua tuttaviaan joukon jatkoksi, niin minäkin tahron tänne erään miehen. Olen näet kerran tavannut Juhani Ahon siellä Pohjanmaalla. Tahtoisin verestää tuttavuuttani.

Sanoi ja katsahti minuun. Nyt en enää rohjennut kysyä Lybeckiltä, oliko Aho praekainiitti ja Jumalan mies? Sehän olisi ollut »crimen laesae majestatis», majesteettirikos ja kaiken henkisen ylevyyden herjausta ja epäilystä. Nousin pystyyn soittamaan. Aho lupasi saapua klo 8 illalla.

— No hyvä. Meillä on tunti aikaa. Nyt lähemmä, Lybeck, seuroihin ja palaamme tänne kello kahreksaksi.

— Mihin seuroihin? Eikö tämä seura enää kelpaa? kysyin ihmeissäni.

— Rovasti Malmivaaran seuroihin. Hän selittää sanaa kotonaan. Mutta kyllä tämäkin seura kelpaa. Tulemma takaisin tunnin kuluttua.

Nyt riemastui Lybeck.

— Hei, me tuomme Malmivaaran tänne tullessamme. Sehän sopii aivan mainiosti. Usko pois, Lampén. Se mies tuntee raamatun yhtä hyvin kuin sinäkin. Tehän sovitte mainiosti yhteen!

— En epäile ollenkaan, että sovimme yhteen, ja olen varma siitä, että hän tuntee raamatun paremmin kuin minä, mutta ei rovasti Malmivaara, heränneitten henkinen

johtaja, tahdo astua niin syntisen ihmisen kynnyksen yli kuin minun.

— Aivan varmasti hän tulee, varmasti! huudahteli Lybeck iloisena.

— Syntisiä me kaikki oomma Jumalan eressä, sanoi Jaskari yksivakaisesti.

Minulla oli syytä luulla, että rovasti Malmivaaran ja minun käsitykseni raamatusta joissakin toisarvoisissa kohdissa hieman kävisivät eri suuntiin, ja pelkäsin siis väittelyä, mutta isäntänähän minun oli vähän vaikeaa ruveta kovasti estelemään. Silloinpa Leino ehätti avukseni. Hän väitti, että tuntemattoman rovastin läsnäolo mahdollisesti estäisi vapaan sanatulvan vauhtia, ja että, kun nyt Ahokin saapuu tänne, on epätietoista, saammeko tässä puheenvuoroa kylliksemme viiteen mieheen, saati sitten, jos valtava saarnamies, rovasti Malmivaara, tulee lisäksi voimakkaalla äänellään. Tämä viimeinen naula veti. On todellakin ollut vaikeaa saada ajatuksiansa kuuluviin jo neljäänkin mieheen. Lybeck lupasi vihdoinkin houkuttelematta Malmivaaraa luoksemme. Lybeckillä oli jo harmaa kalottinsa tuuhean tukkansa ja hulmuavan partansa kupuna, kun hän äkkiä kysyi tokaisi:

— Onko sulla ruokaa antaa, kun me palaamme takaisin?

Oli kireimmän ruoanpuutteen aika.

— On minulla säilykkeinä vohlan lihaa ja sämpylöitä jonkin verran; ehkä tulemme ravituiksi.

— Mutta onko sinulla viinaa?

Vereni jäähmettyivät. Lybeckkö viinaa vaati? Jumalan mies, erämaan profeetta, nasiirien nasiiri? Mooseksen, Josuan ja Samuelin ilmetty kuva! Ehkä niitäkin komeampi?

— Hyvä veli Lybeck! Suo anteeksi! Mutta sinun palvelijallasi ei todellakaan ole pisaraakaan tarjota elämän vettä.

— Elä ole huolissasi, poikaseni! Kun me Jaskarin kanssa palaamme, niin pistäydyn apteekkiin. Kyllä minä lääkärinä saan viinaa.

Ja Jaskari ja Lybeck läksivät rovasti Malmivaaran seuroihin.

Hervotonna vaivuin tuolilleni Leinon eteen ja tuijotimme kauan toisiimme. Olimme molemmat vielä niin tuoreita praekainiitteja, ettemme tarkoin tunteneet niiden rituaaleja.

— Eipä praekainiittien elämä taida niinkään ilotonta olla kuin ensin kuvittelin, virkoin vihdoin.

— Nyt minäkin jo alan uskoa, sanoi Leino, että jo kauan aikaa olen ollut praekainiitti.

Saapui Aho ajallaan. Saapuivat Jaskari ja Lybeck seuroista. Pulj, pulj, Lybeckillä pieni pullonen apteekin parasta povitaskussaan.

Aho vuorostaan sai kuulla, mihin kerhoon hänet oli valittu. Aho oli heti tilanteen tasalla, pyöräytti vain kerran sitä punaista silmäänsä ja otti vastaan jäsenyyden vastustelematta.

Käytiin ruokapöytään. Tuli ryyppyjen vuoro. Aho otti vain yhden, minä isäntänä en raskinut ottaa yhtäkään, sillä tavaraa oli vain aivan hiukkasen. Leinon mielestä ei kannattanut ollenkaan leiriytyä näin niukasti heruvien hetteitten partaille. Entä Jaskari ja Lybeck! Miten siroasti he käyristivätkään käsivarttaan ja miten tottuneesti he nakkasivat tilkkansa suorastaan kidan perälle. He eivät maistelleet ollenkaan eivätkä maistutelleet. Niinkuin heinähangolla heilautellaan tuppua heiniä latoon, niin hekin hurauttivat kolmet ryyppyensä syviin uumeniinsa. Tai niinkuin löylyä lyödään saunan kiukaalle. Nämä praekainiittien kirkkoisät!

Mutta ylistykseni kaikukoon sittenkin näitten mainioit-

ten miesten kunnioiksi! He eivät ainakaan olleet teko-pyhiä. Tulivat seuroista ja ryyppäsivät annoksensa viinaa. Onko siinä pahuutta tai syntiä? Ainoastaan typeryyks voisi sitä väittää. Paheniko heidän sielunsa näistä kolmesta pisarasta? Eihän toki. Mutta tilapäisesti se kirkastui. Heränneitten ruokajärjestykseen kuului, ainakin muinaisina aikoina, pieni tuikku alkoholia.

Kuinka liukkaasti puhe sujuikaan illallisen jälkeen! Jos Malmivaara olisi saapunut, olisi täydellinen sekasorto voinut syntyä. Nyt kaikki sujui sentään jokseenkin hyvin liukkaassa vuoropuhelussa.

Kello 1:n ja 2:n välillä yöllä oli Jaskarilla pitkä yksinpuhelu. Jaskari selitti juurtajaksain lausunnoistaan ja toimistaan ylioikeudessa. Kun jokin pulmallinen kysymys tuli esille, pyysi Jaskari paperit luokseen seuraavaksi päiväksi. Koko yön hän sitten tutki vanhaa testamenttia. Kun minä näin Jaskarin siinä tepastelevan lattiallani ja taivuttelevan meirän, teirän, heirän, heräsi minussa ajatus, että eivät kait ne Vaasan läänin latomereläiset koskaan luekaan uutta testamenttia. Sellainen lause kuin: »älkää tuomitko, ettei teitä tuomittaisi», on heistä varmaankin hentomielistä jaaritusta. Kysyin sentähden:

— Luetaanko Vaasan läänissä ollenkaan uutta testamenttia?

Mutta Aho muljautti minulle punaisella silmällään ja käski minut vaikenemaan. Aho oli vanhoilla päivillään työskentelemässä raamatunkäännöskomiteassa ja oli paljonkin justeerannut nuoruutensa uskoa. Ainakin hänen vanha, herännyt isänsä, Iisalmen rovasti, kuului sanoneen: »kun se Jussi oli vielä nuori, ei sitä suanna iliveellä millään ruamattua tutkimaan, mutta Jumalalla, sillä on omat konstinsa; nyt Se on panna Jussin lukemaan ruamatua oikein päiväpäloilla». — Ei Jaskarikaan

minulle mitään vastannut. Luulen siis edelleenkin, että uusi testamentti Vaasan läänissä on tosin suvaittu mutta ei luettu kirja.

Kun vieraani klo 4 yöllä poistuivat, oli vuoropuhelua elämän korkeimmista kysymyksistä kestänyt pilkulleen 12 tuntia. Ei kukaan meistä ollut ammatiltaan filosofi; praekainiitteja vain. Toisin sanoen Jumalan miehiä. Sentähden ei keskusteluja suinkaan vaivannut mikään raskas »perusteellisuus» eikä »johdonmukaisuuskaan». Ehkä sittenkin taiteellinen huolettomuus. Tuo komea Lybeckkin oli enemmän taiteilija ja tunneihminen kuin lääkäri. Hänen vaikutuksensa potilaisiinsa oli ehkä enemmän suggeroivaa laatua kuin suorastaan terapeuttista. Hänen rohkaiseva silmäyksensä, hänen profeettamainen ulkomuotonsa, hänen miehinen kauneutensa paransi hermostuneita naisia nopeammin kuin apteekkien kaikki rohdokset. Vaikuttiko hänen oppinsa praekainiiteista ja mulkoilevista ruumiista meihin hänen tovereihinsa vakuuttavasti, sitä en uskalla mennä muitten puolesta todistamaan. Sen vain uskallan väittää, että keskustelu tästä kysymyksestä muuttui lennokkaaksi ja kirkkaasti tuikkivaksi kuin tähden lento talvisella taivaalla.

*

Jumala on kaikkiviisaudessaan kutsunut luokseen praekainiittien uljaimmat ja etevimmät jäsenet. Kuollut on Lybeck, kuollut Jaskari, kuolleet Aho, Leino ja Akseli Gallen-Kallela, Hannikainen hukkinut. Aspa ja minä vain yksinämme kummitlemme tässä maailmassa. En luule olevani vielä täysin mulkoileva ruumis, mutta teeskentelemättömässä nöyryydessä olen luopunut korkeasta praekainiitin arvonimestä. Publikaanin tavoin lyön rin-

toihini ja tunnustan olevani pelkkä Kainin jälkeläinen, tuollainen kainiitti parka vain, jota Jaskarikin kylvi peltohonsa. Kun me molemmat, Aspa ja minä, kerran kuolemme, ei Suomessa enää ole nimeltäkään Jumalan miehiä, lukuunottamatta mahdollisesti Lauri Ingmania, Paavo Virkkusta ja asessori Karesta.

ISÄNMAAKO VAI SYNNYINMAA?

Eikö niin, näitä käsitteitä usein sekoitetaan toisiinsa ja käytetään merkitsemään yhtä ja samaa aatetta. Ne eivät kumminkaan ollenkaan peitä toisiaan. Joskus jonkin verran, joskus eivät ollenkaan. Isänmaa ei aina ole synnyinmaa, eikä synnyinmaa aina isänmaa. Isänmaa on oikeastaan pelkkä historiallinen käsite, synnyinmaa sen sijaan suorastaan fyysillinen vaikutelma ihmisessä.

Ei tämä ole vain käsitteiden saivartelemista. Sillä on hyvinkin vankka todellisuuspohja, jolla on tärkeä merkityksensä ihmisten elämässä.

Runeberg, joka Maamme-laulun teki, käyttää vuoroin molempia nimityksiä. Mutta jo ensimmäisessä rivissä hän paukaisee esille synnyinmaa sanan: »oi maamme, oi maamme, synnyinmaamme» (ruotsalaisen tekstin mukaan). Edempänä hän laulaa: »maan, synnyinmaan olemme saaneet; onko mitään maailmassa enemmänarvoista, jota tulisi helliä ja rakastaa». Mutta Runebergin aikana ei tunnettu siirtolaisuutta muuta kuin nimeksi vain. Voimme sanoa, että kaikki silloiset suomalaiset syntyivät Suomeen, ylenivät Suomessa täysikäisiksi ihmisiksi, asuivat täällä ja kuolivat tänne. Ja synnyinmaa oli samalla heidän isänmaansa. Käsitteet siis peittivät toisensa. Nyt on asian laita toisin. Nyt on suomalaisia sadoin tuhansin siirtynyt Amerikkaan ja Austraaliaan. Minkä merkityksen heidän jälke-

läisensä antavat isäinmaa-käsitteelle? Saattaako isäinmaanrakkaus voittaa synnyinmaantunteen. Heidän isänsä ja isänisät ovat syntyään suomalaisia, täällä on siis heidän isäinmaansa, Suomi, mutta Amerikka ja Austraalia on heidän synnyinmaansa. Voivatko he pysyä suomalaisina, vai ottaako synnyinmaa heidät vastustamattomasti omikseen?

Kotiseudun vetovoima koko eläinkuntaan on tavattoman suuri. Minkä maan eläin tai ihminen on nähnyt suureksi varttuessaan, sen maan kuva asuu syvimmälle piirretynä hänen aivolokeroissaan. Se kuva ei haihdu pois; se ei lähde sieltä ennenkuin elämä sammuu.

Ottakaamme muutamia esimerkkejä eläinkunnasta ja sen rakkaudesta synnyinmaahansa.

Lohenpoikaset syntyvät meidän joissamme. Ne vietävät pari kolme iloista vuotta synnyinjoissa ja -puroissa. Lähtevät sitten Itämerelle, syövät siellä Saksan rannikoilla viereltään lihavia sillejä, paisuvat, turpoavat ja kasvavat suuriksi votkaleiksi. Mutta sitten kaipuu synnyinseuduille valtaa vastustamattomasti heidän mielensä. Tänne meidän joillemme heidän täytyy hakeutua takaisin katselemaan synnyinseutujaan. Eivät viihdy saksalaisten lihapatojen ääressä.

Vanhasta sudesta kerrotaan, että kun hän ruumiissaan tuntee lopun tulevan, silloin hän samoaa vähitellen salojen halki synnyinnäreikköönsä ja siellä heittää henkensä. Tottapa hän vanhana, tylsähampaisena ja raihnaisena muistelee, että siellä synnyinmetsässä oli kaikki iloa ja riemua kasvinvuosinaan. Sinne täytyy pyrkiä, ehkäpä sieltä vielä elämän ilon tapaisi?

Muuttolintujen ihmeellisistä retkistä ja niiden vaikutteista on monta arvelua. Yksi on, että synnyinmaan kaipuu heidät ajaa tänne kylmään pohjolaan viluun ja usein-

kin nälkäkuolemaan. Kottaraisia ja naurulokkeja oli vielä noin 70 vuotta sitten hyvin harvaksen maassamme. Vähitellen saapui pari toisensa perästä Suomeen. Heidän poikasensa jo lensivät jokaikinen tänne syntymämaahansa. Nyt ovat kottaraiset aivan yleisiä puistoissamme ja naurulokit muodostavat enemmistön lокkien parissa meidän rantamillamme. Isänmaa-käsité lienee heille tuntematon, sitä pakottavampi synnyinmaan kaipuu.

Sama kummallinen synnyinmaan kaipuu kaikuu meille vanhoista ihmiskunnan kirjallisista muistoteoksista. Israelilaiset Babylonian vankeudessa huokailivat suruissaan: »tarttukoon kieleni suuni lakeen, jos minä unohdan sinut, oi Jerusalem!»

Meidän ajanlaskumme alussa eleli Rooman laajassa valtakunnassa helleeniläinen filosofi nimeltä Lukianos. Hän oli sen ajan kulttuurin keskeinen henkilö. Täysi kosmopoliitti. Syntyään oli hän syyrialainen Samotraken kaupungista, mutta Ateenassa hän asusti ja piti luentoja Ateenan hienoimmille seurapiireille, jotka sivistyksessä, luennoista päättäen, olivat koko joukon korkeammalla tasolla kuin minkään sivistyskeskuksen hieno yleisö nykyaikana. Tämä siro maailmanmies on kaikesta internationaalista tunteistaan huolimatta korottanut äänensä kotikaupunkinsa ja kotiseutunsa ylistykseksi, jonka pohjäsävel on Maamme-laulun äänilajiin viritetty. Tuntuupa kerrassaan siltä, kuin Runeberg olisi tuntenut tämän ylistyslaulun kirjoittaessaan Maamme-laulunsa. Siinä nimittäin lausutaan muun muassa Runebergin ajatus julki, että vaikka ihminen eläisi rusopilvien keskellä sinitai-vaalla, hän kumminkin haluaa kotiseudulleen, olipa se miten kurja tahansa. Mutta hänellä on vielä eräs ajatus lisäksi, joka on tavattoman sattuva. Hän nimittäin lausuu, että ihminen, joka on synnyinmaastaan siirtynyt muuanne,

tuntee olevansa *äpäreläpsi aviollisten joukossa*. Hänen oikea kotinsa on muualla, vieraassa maassa hän on vain siedettävä, mutta ei kanta-asukas.

Suomalaiset sananlaskut tajuavat saman tunteen elävästi ja syvästi. Seuraava sananlasku lausuu ytimekkäästi Runebergin ajatukset Maamme-laulussa: »Parempi omalla maalla vetonenkin virsun alta, kuin on maalla vierahalla kultamaljasta metonen.» Siinä yhtyvät raamatun, Lukianoksen ja Runebergin ajatukset kuin polttopisteessä.

Saman ajatuksen tuo esille vieläkin lyhyempi toinen sananlasku: »oma maa mansikka, muu maa mustikka».

Ei Kalevalallekaan ajatus ole vieras. Kun Lemminkäinen saapuu kotiin seikkailuiltaan, valtaa hänetkin synnyinmaan hurmio. Haltioissaan hän laulaa: »Siitä lieto Lemminkäinen, päästyä kotiperille, tunki maat on, tunki rannat, sekä saaret, jotta salmet, tunki vanhat valkamansa, entiset elosijansa; mäet tunki mäntyinensä, kummut kaikki kuusinensa.»

Eikö tämä ole muuttolintujen laulua? Nekin tuntevat kotiperille päästyään mäet mäntyinensä, kummut kaikki kuusinensa, ne missä ensin pieninä poikasina ovat keinneet oksilla. Siis yhtä pyhä eläimellinen kuin inhimillinenkin tunnelma. Niin voimakas, ettei siitä irralleen kumpainkaan kykene pääsemään. Uskaltaisiko sitä sanoa luonnonlaiksi, joka hallitsee sekä ihmistä että eläinkuntaa.

Vielä Lemminkäinen laulaa: »tuoss' on lehto, jossa liikuin, kivet tuossa, joilla kiikuin, tuossa nurmet nukke-roidat, pientarehet piehtaroidat».

Eikös tässä ole vanhan suden ulvonta kauniin ihmisanoin kuvattuna. Susikin tahtoo nähdä nurmet ja pientaret, missä se pentuna pelmusi, vielä kerran ennen kuolemataan.

Minkälaisia johtopäätöksiä kaikesta tästä saattaa

vetää? Ensiksikin sen, että synnyinmaa on ihmisille rakkaampi kuin isäinmaa. Jos synnyinmaa sattuu olemaan samalla isäinmaa, saattaa synnyinmaa käydä vieläkin kalliimmaksi kuin sellainen synnyinmaa, missä esi-isät eivät ole asuneet. Mutta mitä merkitsee isäinmaa sille, joka ei jalallaankaan ole sen maata tallannut? Mitä se merkitsee sille, jolle esi-isien kielikin on joko täysin outoa tai jota vaillinaisesti taitaa? Vastaus ei voi kuulua muuten, kuin että se merkitsee sangan vähän tai ei ollenkaan mitään.

Heittäkäämmpä silmäys, miten käy suomalaisten siirtolaisten ja heidän jälkeläistensä esim. Amerikassa, jonne heitä on muuttanut satoja tuhansia. Itse siirtolaiset ovat vielä synnyinmaansa lumoissa. Jos siirtolaiset ovat kasvaneet miehuutensa ikään saakka Suomessa, ei isäinmaa koskaan heiltä unohdu. Vanhemmuuttaan ihmiset hakeasti halajavat juuri synnyinmaahansa. Omituista on, että edellämainittu Lukianoskin erityisesti mainitsee tästä. Hän väittää, että tämä kaipuu nuorissa ihmisissä ei aina esiinny. Mutta vanhuuden päivinä se vastustamattomasti pujahtaa esille. Senpätähden hänkin, vaikka Ateenassa eli kunniansa kukkuloilla, aina tuon tuostakin pujahti katsomaan synnyinsijojaan Syyrian Samotrakessa. Tällä sivistyneellä ja hienostuneella maailmanmiehellä oli sittenkin sama kaipuu kuin vanhalla eläimellisellä sudella. Julius Krohn (Suonio) kertoo »Kuun tarinoissaan», miten vanha suomalainen Amerikassa sairaalloisesti kaipasi takaisin Suomeen saadakseen siellä ummistaa silmänsä. Synnyinmaan ikävä kuuluu olevan raskas tauti siirtolaisessa. Se vie ennenaikaiseen hautaan.

Mutta kuinkas käy siirtolaisen Amerikassa syntyneiden ja kasvaneitten lapsien? Ovatko he kiintyneet isäinmaahansa Suomeen? He eivät koskaan ole nähneet Suomea, ovat vain kuulleet vanhempainsa kertovan siitä köy-

hästä maasta, joka sijaitsee Grönlannin ja Alaskan tasalla pohjoista leveyttä, jossa he, vanhemmat, ovat syntyneet. He taas ovat lapsesta pitäen nähneet esim. Mississippin valtavan joen, ovat sen rannoilla leikkineet amerikkalaisten lapsien kera, ovat uineet sen aalloissa, ovat syöneet sen maan herkullisia hedelmiä. He ovat amerikkalaisissa kouluissa oppineet englanninkielen, se on heidän paras kielensä, jota taitavat yhtä hyvin kuin muutkin amerikkalaiset. Tosin he ovat kuulleet vanhempiansa puhuvan suomea, jota kutakuinkin itsekin osaavat, mutta eivät he sillä kielellä kykene parhaiten ajatuksiaan ilmaisemaan eivätkä kykene sitä kirjallisesti käyttämään. Heillä on mahdollisuuksia rikkaassa maassa kohota kunnian ja varallisuuden kukkuloille, hekö kaipaisivat Suomeen? Jos muuttaisivatkin isäinsä maahan, kaipaisivat varmaan-kin Amerikan kirkkaampaa ja lämpimämpää aurinkoa, sen vilkkaampaa elämää, sen ahkerampaa kansaa. Ja mikä vielä pahempaa, nuoruutensa maisemat, lehdot joissa liikkui-ivat, kunnaat joilla kiikkui-ivat, olisivat heille kadotettu paratiisi. Sellaisia he eivät Suomessa tapaisi, kaikki olisi täällä outoa, kielikin vierasta. He huomaisivat kohta olevansa äpäriä isäinsä maassa, he huomaisivat, että Amerikka on heidän ainoa kotimaansa, englanti heidän äidinkieliensä, se kieli, joka heille rakkain on. Emme pääse siitä, että suomalaisten siirtolaisten jälkeläiset ovat Suomesta vieraantuneita, että he ovat synnyinmaahansa sidotut raskailla kahleilla, aivan luonnonlain pakottamina. Niin kaikki Amerikassa käyneet väittävätkin. Siirtolaiset itse pysyvät suomalaisina, mutta heidän lapsensa ja jälkeläisensä ovat auttamattomasti synnyinmaansa uskollisia, hartaita kansalaisia. Ei Suomi voi olla heille muuta kuin uteliaan mielenkiinnon maa, heidän isäinmaansa vain, mutta ei synnyinmaansa. Ja synnyinmaa merkitsee

heille kaikkea, isäinmaa vain uteliaan tutkimuksen kohdetta.

Samoin on käynyt Suomeen siirtyneitten ulkomaalaisten jälkeläisille. Jo ensimmäisessä polvessa he ovat suomalaistuneet tai ruotsalaistuneet täydellisesti. Sukunimi vain muistuttaa heidän alkuperäistä kansallisuuttaan. Niin on käynyt siirtolaisten muistakin maista. Eräs sveitsiläisen perheen poika, Suomessa syntynyt, otti osaa vapauttaisteluun yhtä palavalla innolla kuin kuka tahansa suomalainen. Palvelee maattamme nyt vastuunalaisessa virassa. Hän vain tietää olevansa sveitsiläistä rotua, mutta tuntee olevansa suomalainen. Tällainen akklimatiseeraus tapahtuu oman kansan heimojenkin kesken. Tunnen erään aito karjalaisen perheen, jonka päämies on haltioitunut itäsuomalainen, mutta hänen poikansa, Tampereella kasvaneena, on taas vannoutunut hämäläinen. Vain siksi, että hän kasvinvuosinaan on heilunut Tammerkosken sillalla.

Jos nyt vedämme lopullisen johtopäätöksen kaikesta edellä sanotusta, niin se on tämä: kansallisuus ja heimous siirtolaisen jälkeläisessä ei merkitse mitään, synnyinmaa ja sen kansallisuus sen sijaan painavat häneen syvän leimansa. Nykyajan ihminen on nurkkapatriotti luonnonlain pakosta, mutta maailmankansalaisena hän kuuluu vain ihmiskuntaan, ei mihinkään muuhun rotuun eikä heimoon kuin oman synnyinmaansa kansaan, olipa, että tämä kansa rodultaan olisi vallan vennonvieras. Tämä lausuttuna etupäässä valkoisista rotukansoista. Nurkkapatriotismi ja kansainvälisyys-aate viihtyvät mainiosti keskenänsä. Kansallisuustunto häviää rutosti siirtolaisperheistä. *Kansainvälisyys-aate* on kohdakkoin syrjäyttävä *kansallisuusaatteen*, mutta kotiseuturakkaus ei häviä milloinkaan.

I I K K A.

Tein kerran matkan Petsamoon. Kuljin autossa, joka oli ensiluokan vikuri, oikukas kuin hemmoiteltu aviovaimo. Milloin se kulki hurjaa vauhtia, milloin taas pysähtyi ilman minkäänlaista ymmärrettävää syytä. Suureksi avuksi meille autossa kulkijoille oli linjabussin shofööri, ilman häntä olisimme jääneet keskelle tietä värjöttelemään. Ja sielläpäin ei ole sakeasti taloja. Hän se noppi meidät tienohesta, ja pääsimme kuin pääsimmekin vihdoinkin perille, s. o. Jäämeren rannalle.

Seuraavana kesänä matkustin Venäjän rajamailla Salmin kihlakunnassa. Tulipa sama shofööri taas vastaan maantiellä. Kolmantena kesänä liikuin taas äärimmäisessä lännessä Turun saaristossa. No, siellä oli vanha tuttu autoilija taas vastassa. Hän tunsu siis Suomenmaan sen kaikkia ilmansuuntia myöten. Oli tietysti kansakin tuttua sekä pohjoisessa että etelässä, idässä ja lännessä. Kysyin häneltä:

- Missä olette tavannut miellyttävintä kansaa?
- Peräpohjolassa lentojätäkät.

Lentojätkeksi sanotaan Peräpohjolassa tukkityömiehiä. Jätke-nimihän täällä etelässä ei ole mikään mairesana, mutta siellä pohjolassa se merkitsee samaa kuin *gentlemanni*.

- Minä kerron teille erään esimerkin jätkien erinomai-

sesta rehellisyydestä, sanoi shofööri. — Ajoin linja-autoa Inarista Rovaniemeen. Oli syyskuu, minulla oli täysi lasti kotia palaavia lentojätkiä. Niitä oli 22 kappaletta. Sattuipa jokin rike linja-autolle. En päässytäkään Rovaniemelle siksi illaksi, vaan täytyi yöpyä Sodankylään. Sanoin miehille, että nyt jäädään yöksi tähän kylään, mutta huomenna lähdemme jatkamaan klo 8 aamulla. Olin vakuutettu, että ainakin toinen puoli jatkista jäisi tulematta vaunuun, sillä olivathan ne jo tulleet enemmän kuin puolet matkasta vaunussa, ja nyt oli vain pienempi osa ajettava, joten olisi tullut paljon huokeammaksi päästä loppumatka toisessa autossa. Mutta arvatkaapa hämmästykseni, kun jokaikinen jätkä aamulla kapusi vaunuun. Ja Rovaniemessä jokainen maksoi täyden hinnan matkastaan. Jos tällainen tilaisuus päästä pommilla olisi tarjoutunut täällä etelässä, aivan varmasti ainakin toinen puoli matkamiehistä olisi käyttänyt sitä hyväkseen. (Mies oli kotoisin Mäntsälästä, ei mikään kapinallinen muiluttaja, vaan aivan tavallinen vanhan kansan mäntsäläinen.)

Monta muuta hyvää olisi kerrottava näistä jatkista, mutta jätän ne sikseen ja ryhdyn kaskuamaan lentojätkestä, joka totteli nimeä Iikka. (Ei ole sitä peräpohjalaista sukua, jossa ei ainakin olisi yksi Iikka; monessa niitä on kymmeniä, aivan kuin savolaisissa suvuissa on Aapeleita.)

Iikka raatoi tukkitöissä siellä jossakin Lapin raukoilla rajoilla. Lukipa kerran lehdestä, että Helsingissä pidetään raha-arpajaisia. Iikka päätti koetella onneaan. Kirjoitti kirjeen Helsinkiin, pisti siihen satalappusen ja pyysi saada »piletin» arpajaisiin tällä rahalla. Piletti tuli kuin tulikin, ja Iikka säilytti sitä visusti lakkarissaan.

Tuli sitten arvontapäivä. Iikka hakeutui korvestaan

lähimpään taloon, missä tiesi radion olevan. Tuli illalla taloon ja sanoi isännälle:

— Kuulehan mies, paneppas koneesi vireeseen, kattoon, voitanko minä tällä piletillä rahaa?

Isäntä teki työtä pyydettyä ja kone soitti musiikkia. Tuli päivän tuoreimmat uutiset. Markus luki:

— Päävoitto arpajaisissa lankesi numerolle 45,362. — Mutta sehän juuri oli Iikan numero.

Iikka kimmahdi pystyyn ja rupesi ulvomaan kuin marras-susi. Lentojätkien lauma, joka kuorsaten loikoi tuvan lattialla, heräsi ilta-unestaan tähän mölyyn. Miehet luulivat Iikan tulleen vikapäiseksi ja karkasivat häneen kiinni, mutta Iikka vain kirkui:

— Hei hulipit, hih pihlaja ja muita puita lisäksi! Nyt pojat lähti kerrankin miehestä nälkä. Tässä on se poika, ettei se enää noita ryysyjä päällään kannan. Pojat hoi! Saatte satamarkkaa jokaisesta riekaleesta, jonka tunkiolle kannatte!

Miehet tarttuivat Iikan ryysyihin ja kantoivat ne pihalle. Iikka huusi:

— Tulkaa kanssani kaupunkihin, siellä saatte maksun. Ja pontikkata pöytään, kuule isäntä, ja vähän sitten kiiruusti.

Ei ollut pontikkata talossa, mutta Iikka herätti emännän ja komensi kahvit pöydälle. Iikka väitti, että ei se tämä poika vaan pistä maitua suuhunsa. Miestä väkevämpää se olla pitää.

— Kuule isäntä, onko mulla luottua? Tuo tänne pyhävaatteesi. Nyt sitä lähetään kaupunkiin.

Isännän pyhävaatteissa ja suuren sakin seuraamana sitten lähdettiin roikassa kaupunkiin. Sielläkös pontikkapullot tekivät kauppansa! Lauma kuljeksi katuja pitkin ja laulaa hoilotteli: »konjakkia oli kontissa, pannu se pan-

tiin hellalle». Poliisit korjasivat pahimmat räyhääjät putkaan, ja Iikka maksoi sakot. Mutta jätkien joukossa oli autonkuljettaja täältä etelästä, joka sanoi:

— Kuulehan, Iikka, ei tämä ennää lystiä ole, lähdehään Helsinkiin ja ostethan autu.

Tämä vasta oli Iikan mieleen. Heti lähdettiin kaupungin asemalle, piletit ostettiin ja huroo! matkustettiin Helsinkiin.

Kaupat syntyivät heti ja käteisellä maksettiin, sillä Iikka oli nostanut jo kotikaupungissa rahat voittoarvalaan. Ostettiin Studebaker-auto ja pöytään pulitettiin 125,000 mk.

Nyt hurrattiin Helsingissä katua ylös toista alas, mutta Iikan mielestä hän ei herättänyt kylliksi huomiota Helsingissä, sillä olihan täällä muillakin yhtä hienoja autoja. Sentähden tehtiin sellainen päätös, että nyt lähdetään Tampereelle. Niin tehtiinkin, ja Tampereella saavuttikin Iikka jonkin verran enemmän huomiota. Mutta ei tämäkään Iikkaa tyydyttänyt.

— Lähdehään takasin kotikaupunkiin, siellä ne ihmiset vasta meitä tollistelevät.

Nyt oli Iikka Tampereella tehnyt hauskoja nautittavuuksia ja ne pyydettiin mukaan. Sitten lähdettiin taipaleelle ylen kuormitetulla autolla. Tultiin Kokkolaan. Siellä poliisit seisauttivat auton, sillä se oli niin ylt'yleensä ravassa, ettei auton numeroakaan kukaan osannut lukea.

Silloin Iikka huusi vaunustaan poliiseille:

— Tämä onkin niin hieno autu, että tässä täytyykin olla kaksi sohvoööriä. Poliisit hoi, hankkikaan minulle toinen sohvoööri.

Se saatiinkin; hän pesi vaunun ja sitten lähdettiin kohti kotikaupunkia, kahden shoföörin kuljetuksessa.

Kun tultiin kahden kilometrin päähän kotikaupungista, huusi Iikka vaunustaan:

— Pane torvi »tyyttämään», jotta kansa kuulee, miten herroiksi sitä meillä kuljetaan.

Torvi ulvoi kuin sumusireeni, ja kaupungin asukkaat syöksivät huoneistaan, luullen tulipalon raivoavan jossakin. Mutta kun Iikan vaunu vihdoinkin seisahtui, näkivät he Iikan kömpivän ulos vaunustaan koko hoviseurueensa etunenässä. Hovineitsyet herättivät aivan erikoista huomiota.

Iikka vuokrasi asunnon kaupungista, ja seurue rupesi viettämään ruhtinaallista elämää. Iikka loikoili aamulla sängyssään aina klo 12:een päivällä. Niin muka rikkaat aina tekevät. Kun seurueen jäsenet aamulla tulivat kunniantervehdykselle, pisti Iikka takakäteen satamarkkasen jokaisen kouraan. Hänellä oli näet patjallaan pinkka satamarkkasia kuin avatussa virsikirjassa lehtiä, ja siitä hän näppiinsä sylkäisten irroitti setelit ystäviensä kouriin.

Asuttiin, elettiin aikoja. Liikuttiin autolla ympäristöllä. Puskettiin pylviä ja tongittiin tiensyrjiä. Auton etuosa muuttui sian pystykärsän näköiseksi. Mutta se toimi vielä joltisestikin. Neitsyet paketeerattiin juna-vaunuun ja ostettiin piletit tehdaskaupunkiin, Tamperelle.

Pidettiin markkinat naapurikaupungissa. Sinne Iikka tovereineen. Tiellä Iikka tapasi ylimmän päällikkönsä, tukkiuuton johtajan. Iikka pyysi insinööriä kohteliaasti astumaan vaunuunsa ja lupasi viedä hänet markkinoille. Insinööri otti vastaan tarjouksen, ja niin sitä lähdettiin. Kaksi kilometriä ennen kaupunkiin tuloa Iikka taas komensi:

— Pane torvi tyyttämään, jotta markkinaväki tietää, että herroja on tulossa! — Torvi tyyttäsi ja ajettiin

keskelle kaupungin toria. Jätkät saarsivat kohta vaunun, ja Iikka siirsi syrjään paksut vaunun verhot ja huusi:

— Kattokaa pojat, kuka täällä istuu. Eikö se ole itte Bryno Syndvist.

Jätkiltä jäivät suut auki, kun näkivät oman päällikkönsä istumassa Iikan kupeella vaunussa. Ja miten se Iikka olikaan puettu! Jätkät höpisivät:

— Kattohan Iikka riepua, kun sillä on kovat käsissä ja manskietit kaulassa. Ja kattelee ympärilleen kuin kirnusta.

Iikka oli Helsingistä ostanut niin korkeat kaulukset, että ne pyrkivät hankaamaan korvannipukoita. — — —

Mutta poliisi sekaantui Iikan iloon. Poliisi näet takavarikoi auton Iikan maksamattomien verojen suoritukseen. Ei auttanut vastalauseet. Iikalta vietiin kallis Studebaker, tosin jo sangen kolhittuna.

Itku pitkästä ilosta, niinkuin aina käy tässä matoisessa maailmassa.

Nyt Iikka on herännyt, niinkuin aina käy pohjalaiselle. Hummattuaan aikansa pohjalainen aina herää. Iikka on liittynyt laestadiolaisten seurakuntaan. Siellä hän nyt istuu hihhuliakkojen kupeessa ja ylistää Herraa. Hän huokailee: »Herra antoi, Herra otti, kiitetty olkoon Herran nimi.» Kohta Iikka kuuluu lähtevän herätysmatkoille saarnaamaan parannusta ja katumusta.

Kun siis loppu on hyvä, on kaikki hyvin.

Nyt seuraa tapauksen siveellinen opetus.

Kukapa meistä olisi tehnyt Iikan tavoin? Niin sinä kuin minäkin olisimme kätkeneet visusti nuo 300,000 markkaa lompakkoomme ja vieneet rahat pankkiin korkoa kasvamaan. Emme suinkaan olisi Iikan tavoin jaelleet rahojamme kaikille tuttavillemme. Emme pistäneet satamarkkasta jokaisen kouraan, joka aamulla olisi

tullut meille sanomaan että: »moron päivää!» Mutta Iikka olikin parempaa rotua. Hän oli Peräpohjolan lentojätkiä. Seudun gentlemanneja.

Eläkööt *lentojätkiä!!*

NÄLKÄMAAN RATA.

Se vihittiin marraskuun 29 p:nä. En ole ennen tehnyt niin pitkää viikkimismatkaa. Kuljettiin nimittäin yhteen menoon 1,813 km. Se on melkein yhtä pitkä matka kuin linnuntietä Helsingistä Petsamoon ja sieltä takaisin. Se tuli niin pitkäksi siitä syystä, että piti kiertää koko Karjala, ennenkuin päästiin uuden radan lähtökohtaan, Nurmekseen. Käväistiin Viipurissa, sivuutettiin Sortavala, jossa oltiin kosketuksissa Laatokan meren kanssa. Joensuussa, Lieksassa ja Nurmeksessa noudatimme Pielisjärven rantamia, Sotkamossa, Kiehimässä ja Vaalassa taas Kainuun vesistöjen. Oulussa pääsimme Pohjanlahden tuntuun. Näin ollen olimme kosketuksissa Suomen kaikkien suurempien vesialtaitten kanssa. Päijänteen vesistön taas sivuutimme Lahdessa, Saimaan Vuoksen yli kuljettaessa. Sallittakoon minun verrata Suomea nauriiseen, vaikka runollisempiakin vertauskuvia voisi helposti keksiä. Me kuorimme tarkalleen Suomi-nauriin sen leveimmältä kohdalta. Liikuimme aivan läheltä tasavallan sekä meri- että maarajoja. Jos yhäti pysymme vertauksessamme, niin Suomi-nauriin naatit alkavat Oulujärven pohjoispuolelta ja ulottuvat Jäämerelle saakka. Tämän naatin leikkasimme eli listimme, niinkuin Itä-Suomessa sanotaan, aivan sen tyvestä, sillä juuri Oulujärven pohjoisia rantamia meidän junamme kulkea

ryristi. Valmistimme siis Suomi-nauriin täysin käyttökelpoiseksi.

Sanoin tätä rataa nälkämään radaksi, sillä sen nimen se kyllä ansaitsee. Nurmeksen ja Kainuun saloilla vielä eletään maanviljelyksellä. Jos halla eksyi muinoin näille tienoille, niin nälkäkuolema oli edessä. Ken ei tahtonut mennä maan alle, hän lähti liikkeelle etelään hakemaan ruokaa kurnivalle vatsalleen. Kaikkina suurina nälkävuosina on suuri kansainvaellus tapahtunut juuri näiltä seuduilta etelään käsin. Lappalaiset eivät koskaan ole lähteneet nälkää pakoon hallavuosina. Eiväthän he ole maanviljelijöitä, ja peuran lihalla he pysyivät hengissä vaikka kolme nälkävuotta peräkkäin. Olen Rantasalmen kirkonkirjoista lukenut, että muinoisina nälkävuosina kerrankin haudattiin 200 nälkään kuollutta, tuntematonta ruumista samaan hautaan. Ne olivat nälkää pakoon lähtenyttä väkeä juuri tämän uuden radan ympäristöltä. Näiden raukkojen luilla minä lapsena leikkittelin, ne kun olivat joutuneet näkyviin hiekkakuopan laidoilta.

Olen tavannut tällaisen nälkäpakolaisen Iisalmessa. Hänen nimensä oli Iikka, joka selvää selvemmin todistaa hänen peräpohjalaista syntyperäänsä. Rintamaan savolainen ei ole koskaan Iikka, hän on Aapeli. Iikan surullinen tarina oli seuraava:

Oli hirvittävä nälkätalvi vv. 1867—68. Iikan vanhemmat olivat jättäneet nälkäisen kotinsa. Perhe oli hajaantunut, mutta nuorin poika kulki äidin mukana, äidin kelkassa vetämänä. Äiti hoippuvin askelin vetää poikaansa lumisen järvenselän yli, ohjaten kulkunsa taloa kohti. Tulee äkkiä lumipyry pakkasen kera. Äiti häkeltyy ja joutuu pois ladulta. Näköala peittyy pyryyn. Äiti ei näe enää eteensä astua. Voimat uupuvat, hän ryhtyy ruumiillaan suojaamaan itkevää Iikkaansa. Kumartuu

kuopuksensa yli tuulta vasten. Antaa viimeiset maitopisaransa pienelle pojalleen. Äidit syöttävät siellä lapsiaan maidosta maitoon. Mutta puhuri tuulee läpi hänen nälkiintyneen ruumiinsa. Siinä hän kuolleena lyyhistyy poikansa kelkan päälle vielä kuolleenakin suojellen häntä lumimyrskyltä. Myrsky taukosi. Väki tuvasta näki mustan pilkun järven selällä. Meni sitä tarkastamaan. Löysivät kuolleen äidin ruumiin ja kelkassa ruumiin alla vielä elävän poikasen. Poikanen vietiin lämpimään tupaan, äidin tönkkä ruumis halkovajaan.

Iikasta tuli mies, mutta vajaamittainen. Nälkä ja pakanen olivat näiventäneet hänen ruumiinsa idut. Runeberg on myöskin kuvannut Iikan, jota hän sanoo Pilven Veikoksi. Hänestä tuli tarmon mies, isänmaan turva. Minun Iikastani tuli vain miehen käppyrä. Mistä Iikka oli kotoisin? Sitä ei kukaan koskaan päässyt tietämään. Taivaan pilvi vain oli hänen veljensä, lumihiihtale hänen sisarensa, hänen äitinsä jäätynyt kurikka halkovajassa. Ainoa, minkä Iikka tiesi, oli oma nimensä Iikka.

Näitä surullisia muistoja hautoi pääni, kun minä pehmeällä vuoteellani hyllyin neljän sähkölapun valaistuksessa mukavassa vaunuboksissani. Ehkäpä juuri sivuutin Iikan tuntemattoman mökkimörskän. Mutta pois murheelliset ajatukset juhlahunasta! Ajattelin, että tulokoon vain samanlainen halla kuin v. 1867! Valtiovarainministeri soittaa heti puhelimesta Washingtoniin Suomen ministerille: »Vuokratkaa laiva ja lähettäkää 20,000 tonnia ruisjauhoja Ouluun.» — Laiva saapuu syyskuun lopussa Ouluun. Neljäkymmentä junaa pannaan tätä uutta rataa myöten kulettamaan jauhot aina Nurmekseen asti. Tästä riittää leipäainesta 200,000:lle asukkaalle, ja vielä voimakkaampaa ainesta kuin konsanaan heidän omista pelloistaan. Eikä tämän radan ylettyvillä edes

niin monta asukasta eläkään. Ei Iikkojen enää tarvitse lähteä nälkää pakoon minnekään. Hyviä jauhoja on hinkalossa, lehmä antaa maitoa, metsän koppelot ja teeret tarjoavat tipupaistia ja kanat munia. Mikäs on eläissä nyt nälkämaassakaan. Siunasin tätä uutta rataa, jota nyt olin vihkimässä. Valittelin vain, etten saanut Ilmari Kiantoa matkaani. Sillä hänhän juuri on nälkämaan tuttu, sen rohkaiseva runoilija, Joosseppien ja Iikkojen ystävä. Minun boksissani olisi ollut tyhjä yöpuu. Kianto riitelee joskus lähimmäisensä kanssa, minun kanssani ei milloinkaan, mikä osaltaan todistaa minun lempeää olentoani. Ehkä hänenkin?

Jos totuuden tunnustan, niin sittenkin eräs toinen seikka pani minut niin mielelläni lähtemään tälle retkelle. Minä näet olen juuri näiltä seuduilta tavannut *naisihanteeni*. Niihin tahdoin uudelleen tutustua, niitä nähdä. Jospa nyt oikein elävästi kykenisin kuvaamaan tätä ihannettani! — Ensiksikin hänen tulee olla 12:n lapsen äiti. Saatan ehkä vähän tästä summasta tinkiä, mutta en monta numeroa. Sitten hänellä täytyy olla pitkävartiset pieksut jalassa, niin nokkavat kärjet kuin mahdollista, jotta suksi ei liu'u jalasta. Olen tavannut lukemattomia sellaisia naishenkilöitä näiltä seuduilta. Kuinka syvästi minä voinkaan heitä kunnioittaa ja rakastaa? Aivan sulan kunnioituksesta heidän edessään. Miten avaroita näköaloja heidän elämänsä kulku tarjoaakaan mielikuvitukselle! Tuo äiti on pienen pirtin lattialla hoidellut ja pidellyt lapsilaumaansa, on pessyt mossukkansa, on pukenut ne, on sovitellut heidän riitojaan, on kärsinyt heidän rähinänsä ja huutonsa, on opettanut heidät luvulle, on kasvattanut heistä kunnan lapsia. Mutta ei hän ole joutanut olemaan yksinomaan lapsenlikkana. Kukas muu kuin hän on ruoan laittanut, kuka lehmän ruokkinut ja lypsä-

nyt, kuka heinät tehnyt ja sirpillään elot leikannut? Sen on tuo pieni, käpristynyt mökin akka tehnyt. Mutta niinpä onkin hänen ruumiistaan jokainen rasvan nokarekin kulunut näkyvistä. Ei hänessä ole muuta kuin lihaksia ja jänteitä. Kaikki hänen rauhastensa eritteet ovat heti joutuneet käytäntöön. Ei niitä ole riittänyt happanemaan asti ruumiiseen. Nehän ovat juuri nuo liiat eritteet kauan levänneessä naisessa, jotka häntä joskus aina kiu-kuttavat. Niinkuin tiedämme, ei nainen useinkaan riitele todellisesta ulkonaisesta syystä, sisältä se paha mieli tulee. Nainen vain koettelee sille tekaista jonkin aivan mitättömän aiheen, joka meistä miehistä tuntuu käsittämättömältä ja haetulta. Mutta tuo minun naisihanteeni ei riitele muuta kuin oikeasta asiasta, sillä hänen rauhas-tensa eritteet tarvitaan joka hetki arkiseen urakkaan niin-kuin kone tarvitsee öljyä. Jos koneeseenkin työntää liian paljon öljyä, niin se rupeaa vikuroimaan niinkuin laiskoiteleva nainen. Näitä naisihanteitani läksin hakemaan ja löysinkin joka paikasta. Niillä oli kaikilla pitkävartiset pieksutkin jalassa. En ennättänyt heitä paljon puhutella-kaan enkä ensi ääneen ilennyt kysellä, montako heillä oli lasta, sillä juna seisahtui vain minuuttikaupalla kulla-kin asemalla. Enkä tarvinnut kyselläkään, sillä tiesin sen ennestäänkin. Tuossakin Kivesjärven aseman lähistöllä oli talvimajatalo, jonne saavuin 40 asteen pakkasessa kerran. Nuori talon emäntä otti minut ystävällisesti vastaan. Kysyin häneltä, montako lasta hänellä oli. Hän punastuen vastasi: »Eihän niitä ole kuin kahdeksan.» Silloin puuttui vanha isäntä, emännän isä, puheisiin ja virkkoi: »Kah tämän tyttäreni mies oli kuusi vuotta Ameri-kassa ansiotöissä!» Nyt pariskunnalla varmaankin on tusina täys, jollei jo alun toistakin.

Tälle naisihanteelleni pystyttäisin kunniapatsaan, jos

varakas olisin, Helsinkiin keskelle kaupunkia. Siinä nähtäisiin leveän jalustan keskellä huivipäinen pieni, laiha äiti istumassa, pieksun kekkavat kärjet hyvin näkyvissä, ja hänen ympärillään 12 lasta, 6 poikaa ja 6 tyttöä, nuorin tyttö äidin polvella. Jalustassa lukisi korkeilla kultakirjaimilla kirjoitettuna: »Todellinen nainen.» Ja minä kävisin kerran kuukaudessa patsaan juurella ja paljastaisin pääni »Totellisen naisen» kuvaryhmän edessä. — Lukeeko kukaan kuvanveistäjä tämän ehdotukseni? Jos luki, ryhtyköön luonnoksen tekoon! Kyllä rahat saadaan kokoon. Matkustakaa Nurmeksen — Oulun radalle, sen ympäristöltä löydätte malleja kuinka monta tahansa sekä äidin että mossukoitten kuville. Siitä tulisi maailman merkillisin ja jaloin patsas, jommoista ei vielä missään ole nähty.

Tultiin lauantain aamuna klo 8 Nurmeksen asemalle, josta vihittävä ratakin vasta alkoi. Valju aurinko teki tuloaan. Pohjolan kylmä aurinko. Lunta oli maassa hyväksi rekikeliksi. Pakkaskykyä myös. Kuuntelin vähän aikaa paikkakunnan edustajan erittäin rikasanaista ja kaunista puhetta. Mutta ne mökin muijat ja heidän pieksunsa kierivät päässäni. Oli kova tungos asemalla, etten päässyt väkijoukkoon, joka seisoi syrjemällä. Mutta siellä minun vaununi kohdalla oli jonkinlainen koroke aitauksen vieressä ja korokkeella piipatti ja sirkutteli kokonainen lauma tyttöjä Nurmeksen yhteiskoulusta, aivan kuin pakastiaiset marraskuun metsisämme. Lähestyin tätä surutonta seuraa. Heillä näin ensimmäiset pieksut. Nitä oli 6 pieksujalkaista tyttöä, muut olivat yleiseurooppalaisissa kumisissa päällyskengissä. Mikä erinomainen kuva sivistyksen tunkeutumisesta näillekin syrjäisille seuduille! Siinä oli pieksujalka tyttö ja vieressä

toinen, jonka päällyskenkä repeää syrjästä ja on tehty jossakin Saksan tai Ranskan tehtaassa. Mahdollisesti Suomessakin. Ikäväkseni huomasin, että pieksukulttuuri on häviämään päin. Pieksut olivat näet vähemmistössä. Sillä eihän Nurmeksen kinoksilla kumikengät kelpaa, pieksut siellä olla pitää. Mutta olihan hauskaa todeta, että tytöt vielä Nurmeksen yhteiskoulussa sipsuttelevat pieksuissa. Helsingin vanhasta yhteiskoulusta saa turhaan hakea pieksujalkaista tyttöä. Jos löytyisikin, niin hän pieksuillaan keikailee. Nurmeksen tyttö ei keikaile muuta kuin kumikengillä.

Juhlallisia, ylen juhlallisia ovat menot meidän vihkiäississämme, yksin rautateittenkin. Me suomalaiset olemme kasvatetut juhlallisuuteen. Ei siitä ole pitkiä aikoja, kun maallisiinkin juhliin saavuttiin virsikirjat kainalossa. Nyt jo jätetään virsikirjat kotiin, mutta kaikkien meidän korvissamme humisee kaikissa juhlissa sittenkin: »sun haltuus rakas isäni». Mutta kaunista kieltä ne Nurmeksen puhujat käyttivät. Vieläkin rikkaampaa kuin itse rintamaan savolaiset. Kaikkihan tiedämme, että koko Karjala on savolaisten siirtolaisten asuttama ja viljelemä. Jo Arvid Genetz väitti v. 1871, että koko Karjala, paitsi Salmin, Suistamon ja Suojärven sukkapellit, puhuu savonmurretta. Maantieteellisesti he ovat karjalaisia, mutta rodultaan savolaisia. He puhuvat vain, niinkuin Kajaanin läänin asukkaatkin, vanhempaa ja vieläkin rikkaampaa murretta kuin savolaiset. Tämän uuden radan ympäristön asukkaatkin, kantavat savolaisia sukunimiä. Nurmeksen kaunopuhuja oli H. Pulkkinen ja Valtimon runonlaulaja suorastaan P. Savolainen. Mutta eräs piintynyt pohjalainen väitti kiven kovaan, että kaikki Kainuun alkuasukkaat, jotka olivat savolaisia, ovat kuolleet sukupuuttoon suurina hallavuosina ja uusia asukkaita on tullut

sijalle. Mutta nämä uudet asukkaat ovat ottaneet omikseen vainajien savolaiset sukunimet, ja hautaan kallistuneet savolaiset ovat haudoistaan opettaneet näille muka tulokkaille savonmurteen. Sillä Kuusamoon saakka puhutaan savonmurretta. Kainuussa, vanhassa takamaassa, tapahtuu aina ihmeitä.

Iloinen yllätys sattui Utajärven asemalla. Juna seisautui ja me pulmahdimme vaunuista ulos kuuntelemaan laulua ja puheita. Tällä kertaa oli kuoronjohtaja nainen, solakka ja reipas, nuhteettomassa ruskeassa turkissa. Sehän oli kuin olla pitikin. Oltiinhan Louhi Pohjolan emännän valtakunnassa, ja siellähän kaikki kävi Louhen komennuksessa ennen muinoin niinkuin näkyy nytkin. On mielenkiintoista nähdä naisen johtavan kuoroa. Hän näyttää tahtia yksin kuontuvalla selkärangallaankin, jota miehinen mies ei kykene tekemään. Kuoro lauloi ja aluepäällikkö hoiti pitkiä tenorisooloja. Kun laulu oli loppunut, siirtyi johtajatar muutamia askeleita eteenpäin, otti paperit käteensä ja piti juhlapuheenkin. No eihän se mitään merkillistä ollut, kun kerran oltiin Louhen valtakunnassa. Mutta mikä merkillistä oli, oli se, että puhe oli alusta loppuun leikillinen. Ainoa leikinlasku koko matkan juhlallisessa sävyssä. Kun puhe oli loppunut, karkasin kauniin rouvan kimppuun ja rupesin utelemaan hänen syntyperäänsä ja syntymäseutuaan. Isä Kurikasta, äiti Alahärmästä. No jo nyt jotakin. Alahärmäläinenkö on ruvennut naurattamaan ihmisiä. Tähän astihan hän on vain vetänyt naarmuja lähimmäisensä pintaan. Kävin hämilleni ja läksin syvissä mietteissä takaisin vaunuuni. Siellä boksissani istui hyvin siro ja puhtaaksi pesty herrasmies ja selaili papereita. Mutta juuri samalaiset paperit olin nähnyt johtajattaren käsissä, kun hän luki puhettaan. Kysyin, mitä papereita ne olivat? Sain

kuulla, että juuri tämä uusi tuttavani oli kirjoittanut sen puheen, jonka johtajatar piti. Kysyin uuden tuttavani nimeä. A. Laitinen Utajärveltä, kolmannessa polvessa savolainen siirtolainen. Vallan oikein! Sieltäpäin se leikinlasku sittenkin tuli. Savolaisesta ei leikinhalu lähde vielä kymmenessäkään polvessa.

Iloisin tuntein palasin nälkäradan vihkiäisistä. Ainoa pilvenhattara matkallani oli se, että nuhteeton karvalakkini vaihtui arvattavasti Kontiomäellä tai junassa. Hävisin vaihdossa, sillä se lakki, jonka sain, on nähnyt parempia päiviä 30 vuotta sitten. Nyt sen pohjolan pakaset ja pyryt ovat tuiverrelleet nukkavieruksi. Tahdon tähän vain huomauttaa, että rautateitten vihkimisjuhlat ovat ehdottoman raittiit.

KUTSUISTA KEISARI ALEKSANTERI III:N HOVISSA.

Mietelmiä ja ajatuksia.

Venäjän itsevaltiasten arvonimiin, joita muuten oli lukemattomia, kuului ensimmäisenä Itsevaltias yli koko Venäjänmaan. Itsevaltias, se on todellakin mahtava arvonimi. Mitä valtuuksia tämä arvonimi antaa sille, joka sitä kantaa? Oikeastaan valtuuksilla ei ole mitään rajoja. Itsevaltias on yläpuolella lakia. Hän voi säätää lakeja, hän voi ne kumota, hän voi ne syrjäyttää mielensä mukaan ja noudattaa niitä, mikäli häntä haluttaa. Hän on Jumalan sijainen maailmassa. Hänellä on Jumalan kaikki valtuudet.

Hän on armo. Hänen antimensa suotiin vain armosta. Jos hän mitä teki tai myönsi, tapahtui se armosta. Kenelle hän oli armollinen? Alamaisilleen. Kaikki ihmiset hänen valtakunnassaan olivat hänen alamaisiaan. Kun itsevaltiasta kirjeellisesti lähestyttiin, täytyi alentua kirjoittamaan: »kaikkein alamaisin, uskollisin, kaikkein nöyryn alamainen ja palvelija». Nämä nöyryyden ilmaukset täytyi suomalaistenkin liittää kirjelmien alle, jotka oli osoitettu itsevaltiaalle suuriruhtinaallemme. Eikä siitä ajasta ole kulunut kuin toistakymmentä vuotta, kun meidän täytyi niin tehdä. Jollemme näin kirjeellisestikin ryömineet alamaisuudessa hänen majesteettinsa edessä, ei kirjettä ollenkaan lähetetty hänelle perille.

Olivatko nämä nöyryyden tunnustukset vain pelkkiä kohteliaisuuden koristeellisia sanoja? Sanommehan vieläkin kohteliaassa kielessä kelle tahansa tuttavalle: nöyryn palvelijanne. Emme toki kaikkein *alamaisin*. Niin kylläkin. Mutta Venäjän itsevaltiaan edessä eivät nämä alamaisuuden tunnustukset olleet pelkkiä onttoja lauseita. Ainakin Venäjän keisarikunnan asukkaat olivat alamaisia sanan ahtaimmassa merkityksessä. Me suomalaiset olimme sentään ehkä hieman toisessa asemassa. Meillä suomalaisilla oli toki laki suojanamme. Aleksanteri III:n aikana ei tämä suoja pettänyt; hänen poikansa aikana me olimme yhtä suojattomat kuin keisarikunnankin asukkaat.

Aleksanteri III oli ottanut puolisoikseen tanskalaisen Dagmar-nimisen, ylen kauniin prinsessan. Hän oli oikeastaan saanut hänet perintönä vanhemmalta veljeltään, nuorena kuolleelta perintöruhtinas Nikolailta. Tämä suloinen Tanskan prinsessa eli kauan pakolaisena ja leskenä omassa isänmaassaan; hallitsijanimeltään keisarinna Maria Feodorovna. Vuonna 1885 kävi hallitsijaperhe Aleksanteri III ja Maria Feodorovna Helsingissä vierailemassa. Silloin mieslaulukunta M. M. lauloi korkeille vieraille sen ajan ylioppilaslauluja. Tanskan entinen prinsessa oli lapsesta saakka tottunut kuulemaan samoja lauluja Kööpenhaminassa, hän niitä osasi siis entiseltään melko joukon. Käydessään täällä Helsingissä huomasi hän ilokseen, että hänen rakkaat laulunsa olivat tutut täälläkin meidän maassamme ja että niitä laulettiin aivan Pietarin läheisyydessä, hänen omassa valtakunnassaan. Silloin pälkähti hänen päähänsä, että kun koti-ikävä rupeisi häntä vaivaamaan suuren Pietarin humussa, hän haihduttaakseen ikävänsä saattoi kutsua suomalaisia ylioppilaslaulajia luokseen ja viettää päivän heidän seurassaan kuunnellen oman maansa kauneimpia sävellyksiä laulet-

tuina hänen omalla äidinkielellään. Saattoihan hän sitäpaitsi puhua samojen ylioppilaitten kanssa tanskan kieltä, jota Venäjän hovissa ei muuten saatu kuulla. Tästä oli seurauksena, että saman M. M.-laulukunnan jäsenet kutsuttiin milloin Pietariin, milloin Pietarhovin keisarilliseen huvilaan, milloin ulos saaristoon, jossa keisarilliset viettivät keskikesän lämpimintä aikaa huvipursissaan, laulaamaan keisariperheelle ylioppilaslauluja.

Itse keisari Aleksanteri III:lla ei ollut lapsuudenmuistoinaan minkäänlaisia elämyksiä ylioppilasajoilta. Venäjän itsevaltiaan poikia ei kasvatettu tietieitten palvelukseen. Heidän uransa oli yksinomattain sotilaan. Mutta niin erinomainen perhesopu vallitsi Aleksanteri III:n hovissa, että mitä keisarinna rakasti, se oli rakasta hänen korkealle puolisollessakin. Sentähden itse keisarikin oli näennäisesti yhtä huvitettu laulajien esityksistä kuin entinen tanskalainen prinsessa, hänen korkea puolisonsa. Ei tarvitse olettaa, että 150 miljoonan alamaisen itsevaltiaalla hallitsijalla olisi ollut oma esivaltansa, nimittäin hänen puolisonsa, jonka tahdon alle hänen täytyi taipua, niinkuin niin usein aviomiesten täytyy tehdä tässä matoisessa maailmassa, ei, hän nautti itsekin näistä mejdän lauluis-tamme. — Täten jouduin minäkin, hänen keisarillisen majesteettinsa kaikkein alamaisin, uskollisin ja nöyrin alamainen ja palvelija, aina tuon tuostakin seisomaan henkilön edessä, jonka yhdestä käden liikkeestä 150:n miljoonan ihmisen onni ja menestys, vapaus ja varallisuus riippui, jos hän armosta suvaitsi niihin puuttua.

Nyt kun Venäjän valtaistuim on romahtanut maan tasalle, kun Venäjää nyt komentavat toiset itsevaltiaat, jos kohta ei kruunatut eikä voidellut, on mielenkiintoista muistella aikoja, jolloin aasialainen itsevaltius oikein kuningas Saulin, Davidin ja Salomonin mittakaavoissa

rehoitti kaikkein suurimmassa korskeudessaan aivan oman maamme kynnyksellä. On suorastaan ihmettä, että tällainen järjestelmä oli pysynyt pystyssä Euroopassa valistuneen aikamme viime vuosiin saakka, ja että on vielä miljoonia ihmisiä elossa, jotka läheltä ovat nähneet tätä itämaista komentoa. Tuntuu unennäöltä, että minäkin olen seisonut tällaisen raamatullisen itsevaltiaan vieressä. Niin äkkiä me kädenkäänteessä olemme demokratisoituneet. Koko maailmasta ovat itsevaltiat hallitsijat hävinneet satukirjoihin.

Mutta Aleksanteri III oli todellakin silmänluonniltaan ja eleiltään ilmetty majesteetti. Hän oli päättään pitempi kaikkea muuta kansaa niinkuin Saulkin Kaanaan maassa. Olihan hänellä veljiä, suuriruhtinaita, jotka olivat kasvoiltaan kauniimpia kuin itse majesteetti, niiden joukossa kuvankaunis suuramiraali Aleksei ja ratsuväen ylipäällikkö, solakka ja pitkä Paavali, mutta ei heillä ollut sitä majesteetin katsetta kuin itsevaltiaalla. Aleksanteri III:lla oli maakotkan käsevä silmäys. Hän hallitsi ympäristöään pelkällä silmänsä iskulla. Tähän silmäykseen moni tuijotti rukoillen: »Herra valistakoon kasvonsa meidän puoleemme ja olkoon meille armollinen.» Sillä kelle hän kasvonsa valisti, sille oli maallinen armo tiedossa. Olihan Venäjän itsevaltias tsaari Jumalan sijainen maan päällä.

Keisari Aleksanteri III:n onnettomuus oli siinä, ettei hän ollut saanut itsevaltiaaksi määrätyn ruhtinaan kasvatuksa. Hänen vanhempi veljensä oli saanut hallitsijan kasvatuksen, Aleksanteri III vain sotilaan. Kun sitten hänen isänsä murhattiin v. 1881, täytyi hänen nousta valtaistuimelle. Hänelle kävi kuin raamatun Saulille, hän ei ollut toimeen tottunut. Saul joutui profeettain oppilaaksi ja johdettavaksi, Aleksanteri III taas valtiomies-

tensä. Profeetta Samuel varoittaa kansaa itsevaltiudesta. Hän peloittelee: »Tämä pitää oleman kuninkaan oikeus. Teidän poikanne ottaa hän ja panee vaunu- ja hevoismiehikSENSÄ ja vaunuinsa edelläjuoksijaksi. Hän ottaa myös teidän parhaat peltonne, viinämäkenne ja öljypuunne, ja antaa ne palvelijoillensa, ja ottaa teiltä kymmenykset teidän jyvistäne ja viinastanne ja antaa huovillensa ja palvelijoillensa. Hän ottaa teidän laumastanne kymmenykset ja teidän aasinne ja teidän pitää oleman hänen *orjansa*».

Aleksanteri III:llakin oli profeetta Samuelinsa. Hänen nimensä oli kreivi Loris-Melikov, myöskin syntyyän aasialainen, nimittäin armeenialainen. Hän neuvoi hallitusistuimelle noussutta luopumaan itsevaltiudesta ja antamaan kansalleen ainakin neuvoa-antavan oikeuden. Mutta siellä oli toinen profeetta, synodin puheenjohtaja Pobedonostsev, joka kuiskutti nuoren hallitsijan korvaan: »Elä anna perään! Pysy itsevaltiaana, sillä ei venäläisiä voi hallita muuta kuin piiskalla ja skorpioneilla.»

Raamattu kolme kertaa huudahtaa: »Onko Saul myös profeettain seassa?» Kun minä seisoin Aleksanteri III:n kupeella ja näin hänen rehelliset kasvonsa, teki minunkin mieleni huudahtaa: »Miksis sinäkin olet pantuna valtiomiesten sekaan. Perheenisänä sinä olet nuhteeton. Hallitsijana et oivalla ajan merkkejä. Sinullahan oli Samuelisi, miksi et kuunnellut häntä? Miksis kallistit korvasi aito aasialaisille kuiskutuksille, väärrien ja lyhytnäköisten profeettain neuvoille? Kunhan sinulle ei käyne kuin Saulille, että lankeat miekkaasi.»

Eihän tarvinnut olla armoitettu ennustaja, jos huomasi palatsin seinämällä kirjoituksen »mene, mene, tekel uphar-sin», s. o. Jumala on sinun valtakuntas laskenut ja lopettanut. En ainoastaan minä sitä nähnyt; sen näkivät kaikki muutkin.

Saman kirjoituksen näki kaikkialla Pietarin kaduilla-kin. Pääkaupunki, jossa $\frac{3}{4}$ asukkaista oli pahalle haisevaa, ryysyistä väkeä ja yksi neljäsosa nardukselle, ambralle ja muille hajuille tuoksahtavaa yläluokkaa, häilyi varmaan kin kuilun partaalla. Venäjähän sittenkin kuului Eurooppaan, vaikka kaikki muistutti Aasiaa, puvut, haju, ihmiset ja itsevaltius, eikä Euroopassa sellainen komento enää kelvannut. Sen oli aika ja kehitys tuominnut romahtamaan alas. Niinkuin se on tehnytkin suuremmalla ryskeellä kuin kukaan meistä silloin saattoi kuvitellakaan.

Mutta kuitenkin, kaikitenkin. Kiitollinen olen kohtalolle, joka soi minun niin läheltä tarkastella, miltä itsevaltiaan hovi näytti ja miten Jumalan voitelema hallitsija kaikessa korskeudessaan liikkui, puhui ja oleili. Minä vasemmalle vikuroiva mies en ollut itsevaltiuden ihailija, mutta Aleksanteri III:n ihailija olin. Eikö hän ollut mallikelpoinen perheenisä? Hänen aasialaisilla esikuvillaan oli suuret haareminsa; Jumalan miehellä viisaalla Salomonilla oli 300 emäntää ja seitsemänsataa apuvaimoa. Aleksanteri III:lla vain yksi ainoa Dagmarinsa, suloinen ja herttainen keisarinna Maria Feodorovna. Hän vietti aikansa perheensä keskuudessa eikä rakastanut loisteliasta hovielämää. Mutta virvahenget hän piti ankarassa kurissa sekä ne, jotka haaveilivat valtiollista vapautta, kansallista itsenäisyyttä tai uskonnollista vapautta. Jumala oli yksi, tsaari oli yksi, valtakunta oli yksi jakamaton Venäjä, ja kirkko oli yksi, ainoa autuaaksitekevä kreikkalaiskatolinen kirkko. Tämä oli hänen yksinkertainen maailmankatsomuksensa, ja sen mukaan hän järkähtämättä toimi. Rehellisesti ja horjahtamatta niinkuin lujan vakaumuksen mies tekee. Oliko tämä vakaumus viisasta, sitä en tahdo arvostella. Sen vain luulen voivani väittää, että jos hän olisi kuunnellut Samuelinsa kreivi Loris-Melikovin ääntä ja

antanut alamaisilleen laveampia valtiollisia oikeuksia, ei tsaarivallan romahdus olisi ollut niin hirvittävän ryskävä kuin miksi se tuli hänen heikon seuraajansa aikana.

Mutta meille suomalaisille hän myönsi jonkinlaisia erikoisoikeuksia. Kuvaavaa Aleksanteri III:n luonteelle oli, että hän vihastui sydämensä pohjasta, kun Kotkan postinhoitajatar ei ottanut vastaan hänen venäläisillä postimerkeillä varustettuja kirjeitään. Se loukkasi itsevaltiaan mieltä. Seuraus tästä oli, että hän siirsi postilaitoksemme Venäjän hallinnon alaiseksi. Mutta meille ylioppilaslajille hän oli suopea. Meidän ei tarvinnut koskaan seistä kumarassa hänen edessään. Silloin kun venäläiset ruhtinaat ja ylimykset kumartuivat kuin janoiset kamelit lähteen reunalle hänen edessään, seisomme me suomalaiset pystysuorina kuin lippusalot ja keskustelimme aasialaisen itsevaltiaan kanssa. Emme seisoneet Venäjän tsaarin vaan Suomen suuriruhtinaan edessä. Tämä herätti kummastusta hovipiireissä. Ja toimeenpannuissa iltamissa oli meidän paikkamme aina keisarillisen aition vieressä, ja takanamme seisovat Euroopan suurvaltainkin lähettiläät. Tekikö hän sen mielistelläkseen korkeata puolisoaan, vai tahtoiko hän sillä osoittaa suosiota suomalaisille? Ehkä molemmista syistä?

Tällainen oli tsaari Aleksanteri III. Hän oli ehkä miehenä suurempi kuin valtiomiehenä. Sentähden hän saikin kuolla tautivuoteeseen eikä sala-ampujan luodista. Hän oli todellakin itsevaltias ja itsevaltiaana hän kuolikin. Viimeinen Venäjän itsevaltiaana kuollut hallitsija.

Hänen jälkeläisensä, keisari Nikolai II, oli isänsä vasta-kohta kaikessa. Yhtä lyhyt ja hoikka kuin isä oli pitkä ja roteva. Huolestuneina katselimme me ylioppilaat hänen hidasta kasvamistaan ja varttumistaan, me yhdenikäiset nuorukaiset. Ennustuksemme olivat, että ei noin hento

olento jaksa kantaa maailman suurimman valtakunnan kruunua. Hänen hengenlahjoistaan emme tienneet sitä emmekä tätä. Mutta yhtä neuvoton ja horjuva hän lienee ollut kuin isänsä oli päättävä ja tarmokas.

Itsevaltiaan mieliala hänessä kuitenkin asusti. Kun Suomen lähetystö kävi hänen luonaan ilmaisemassa kansan suurta levottomuutta venäläistytämistoimenpiteitten takia, suvaitsi tuo meidän silmissämme niin hitaasti kasvanut nuori tsaari lausua seuraavan ajatuksen: »Menkää kotia, *en minä ole vihainen.*» Niin puhuttelee ainoastaan jumalan voideltu itsevaltiias kokonaista kansakuntaa. Niinkuin vanha isä puhuttelee palleroisiaan.

Sata vuotta aikaisemmin istui Venäjän hallitusistui-
mella Aleksanteri I. Hän oli valistusajan ennakkoluuloton kasvatti. Hän jalomielisesti lahjoitti Suomelle venäläisten aikaisemmin valloittamat Viipurin läänin ja Savon sydämen, joten hän teki Suomen suuriruhtinaskunnan taas ehyeksi. Nikolai II:n hovissa ei valistus vallinnut, Siellä ylinnä liehuivat kaikenlaiset loitsijat, ennustajat, epäpyhät munkit ja onnenonkijat. Ja tsaariperhe teki toivioretkiä aasialaisten pyhimysten muka pyhiä luita palvomaan. Näin alhaalla oli henkinen taso viimeisen tsaarin hovissa. Mene, mene tekkel upharsin.

Mutta rauha hänen tomullensa! Hänen hirvittävä kuolemansa on sovittanut kaiken sen, minkä hän häilyväisyydessään rikkonut oli.

MIETTEITÄ NORTAMON HAUTAJAISISSA.

Kutsu oli saapunut Rauman kaupungilta olemaan läsnä sen suuren pojan, Rauman kaupungin kunniaporvarin, Professori Hjalmar Nortamo-Nordlingin hautajaisissa Rauman kirkossa lauantaina joulukuun 5 päivänä klo 12. Tämä kunnioittava kutsu ja hyvän ystäväni ja suuren ihmisen viimeinen retki velvoittivat yhtä paljon kuin vastustamattomasti houkuttelivat minut sonnustamaan itseni — puhuakseni Rauman ja piispa Mikael Agricolan kieltä — ja lähtemään yöjunassa samoamaan kohti Raumaa. Joulukuun synkkä, kolkko lumituiskuinen yö sulki meidät viileään helmaansa ja liekutti meidät makuuvaunussa aina Peipohjan asemalle saakka, meidät Helsingistä lähteneet surusaattajat.

Aamu alkoi sarastaa Peipohjassa. Nousimme Rauman junaan, jonka kaikki vaunut täyttyivät Nortamon saattajia sekä idästä että lännestä. Vaunut olivat vanhanaikaisia ja mataloita. Kohta ne muodostuivat aito savupirteiksi, sillä räppänöitä ei ollut katossa. Tuskin erotti toisensa savun seasta. Miehet vetelivät hartaasti aamuhaikujaan. Katselin ulos ikkunasta. Harmaata, harmaata, harmaata. Oikein kirkasta siitä päivästä ei tullutkaan. Nyt oli aamupuoli ja harmaat pilvet peittivät taivaan laen. Lumihuutaleet kiisivät harvakseen tulista kiirettä vaunun ikkunain ohi. Ei ollut vakituista lumisadetta, mutta ei

ollut poutaakaan, olipahan vain tuollainen talvinen päivä, jolloin harhailevat lumihiutaleet vain lystikseen kummitelivat ilmassa, vaunun ikkunasta katsoen luullen heidän kulkevan kiivasta vauhtia. Tahtoi mieli painua maahan. Ikkunasta näkyi vain vainioita, uutterien länsisuomalaisen raatamia aina Lallin ja Kertun ajoilta saakka, niin, jo ennen heidänkin aikojaan. Tuollahan se Lalli ja Kerttu aikoinaan asustelivat, ehkä tuon metsäkielekkeen takana, kun pyhä Eerikki ja pyhä Henrikki tulivat heitä hätyyttelemään uudella, vieraalla opillaan. Murheelliselta näytti maisema näin aamuhämärissä. Luonto ei ollut omiaan nostamaan alakuloista mieltä. Pistäysin vaunun ulkosillalle haukkaamassa raitista ilmaa. Siellä Vuojoen asemahuoneen kivisellä portaalla loikoi pystykorva koira. Silläkin oli tavaton ikävä. Se tuskitteli ja vinkui ja aina ulvahti joukkoon sekä tavoitteli ohi lepattavia lumihiutaleita. Tuntui kuin sekin olisi tajunnut päivän murheellista merkitystä ja itkenyt Nortamon poismenoa, Nortamon, joka kuului Porin metsästysseuraankin. Vaikkapa Nortamo olisi ampunut sen haukulta teeren tai koppelon. Siitäkö koiran vikisevä ikävä?

Tästäkö ympäristöstä Nortamoon oli tarttunut ilomieli? Tuostako mökistä se oli kotoisin se petollinen Juulia ja tuostako torpasta se Skrama-Nordlund? Eihän toki! Nortamo oli luoja runsailla lahjoilla varustama kultaja. Hän osasi nauraa ilman ulkonaista kiihotinta, hänen verensä nauroivat silloinkin, kun tuska ja tauti painoivat mieltä. Mutta ehkäpä onkin niin, että repäisevin riemu lähteekin murheellisimmasta mielestä. Se on näet murheen vastamyrkkyä se kaikki kultaaava huumori. Se on auringon pilke savenkarvaisten pilvien lomasta. Nortamo taisi taidon näyttää iloista naamaa mustienkin verhojen aukoista.

Suuri yleisö ei tiennyt murheellisesta Nortamosta

mitään. Se tuntee vain hänen hullunkuriset Hakkri-Ironsa ja raumlase meripojat. Mutta kun kerran kysäisin häneltä, onko hän aina yhtä hyväntuulinen kuin toverien seurassa täällä Helsingissä, sain häneltä seuraavan odottamattoman vastauksen:

— Voi veikkonen, et tunne minua. Tässä näet miehen, joka monesti on ollut itsemurhan kynnyksellä.

— Liikoja laskettelet, vastasin minä, epäillen hymyten ja nauraen.

— Tuossa näet tyttäreni istumassa. Hän saattaa todistaa minusta ja minun murhemiehestäni miten paljon tahansa. Kerran matkustin laivassa Salon kauppalasta merelle päin. Olin sielullisesti niin lamassa, että aioin hypätä mereen. Minut pidätti siitä vain sääli tyttärestäni. En jaksanut sietää sitä ajatusta, että hän jäisi laivaan kauhun valtaan, kun isänsä vaipuisi aaltoihin. Vaimoni saattaisi lisätä kertomuksia minun toivottomuuteni tilasta. Elä luulekaan, että minä olen niinkään helposti hoidettava, kun musta mieleni valtaa minut.

— Mutta eikö musta mielesi ole sinua jo jättänyt? kysäisin minä.

— Olen jo paljon terveempi nyt.

Minulla on seuraava varma vakaumus Nortamon parantumisen syistä. Hän oli luotu kirjailijaksi. Tuo taipumus hänessä oli kuin rantaan kahlittu vanki. Se pyrki pääsemään irti, mutta arkinen lääkärintyö ei laskenut sitä valloilleen. Koulussa hän oli ollut mainio aineenkirjoittaja, ja opettaja oli usein lausunut kiitoksia hänen sujuvasta kielenkäytöstään. Nortamo kirjoitti koulussa ruotsia. Vielä vanhoilla päivillään hän hallitsi ruotsia kirjallisesti aivan nuhteettomasti. Siitä kantaa todistusta eräs Matkailijayhdistyksen Vuosikirjassa vuodelta 1930 julkaistu ruotsinkielinen kirjoitus Pudasjärven oloista hänen siellä

toimiessaan kunnanlääkärinä. Omituisuutena mainittakoon, että tohtorinna Nordling, hänen vaimonsa, kuuluu hallitsevan mainiosti kahta kieltä, nimittäin ruotsinkieltä ja Rauman suomalaista murretta. Mutta suomen kirjakielistä hänellä on hyvin hatarat tiedot. Raumlaista hänen kuuli helskyttävän kilvan miehensä kanssa. Rauman murre on siis ollut perheen kotikieli eikä suinkaan suomenkieli.

Tämä kirjailemisen halu ja kyky puhkesi vihdoinkin kuorestaan. Nortamolla oli ollut kirjallinen hammastauti. Monet kymmenet vuodet tuo uusi hammas pyrki esille. Mutta vanha hammas, lääkärihammas, oli tiellä eikä laskenut uutta hammasta ulos ikenistä. Siitä alituinen tuska ja vaiva miehessä, joka kiusa saattoi hänet epätoivon partaalle. Vihdoin viimein tuo uusi hammas uursi itselleen aukon vanhan hampaan kupeesta. Se pääsi vähitellen kasvamaan täysipitoiseksi, käyttökelpoiseksi hampaaksi, ja niin Nortamolla oli vanhoilla päivillään kaksoishammas, vanha lääkärihammas ja uusi kirjailijahammas vier'vieressä. Molemmat toimivat mainiosti. Ja samalla oli tuo aina jomottava hammaskipu hänestä lähtenyt. Hän oli saanut rauhan ja hänen toipumisensa kehittyi ripeästi. Se oli Raumlaissi jaaritukseksi, joka pelasti Nortamon epätoivon kuilusta. Tuo suuri rakkaus, mikä koko Suomen kansasta tulvehti häntä kohtaan hänen jaaritustensa johdosta, juuri se se paransi hänen mustan mielensä. Kuka tietää, kuinka Nortamon olisi käynyt, jos hän olisi pysynyt pelkkänä lääkärinä? Mutta hän jaarittelemalla paransi tautinsa. Tämä näytti olevan parempaa lääkettä kuin kaikki apteekintropit. Hänen kirjailemisensa hypnotisoi hänet ja paransi hänen hermostonsa.

Kun saavuttiin Rauman kaupunkiin, nähtiin kaikesta, että Nortamo todellakin on Rauman suuri poika, niin-

kuin kutsukortissa oli sanottu. Kaupunki oli yltäänsä liputettu ja liput puolitangossa. Väkeä liikkui sankoissa parvissa kaduilla. Kellään ei ollut kiirettä, kaikki astuivat juhla-askelta, s. o. verkalleen ja miettiväisen näköisinä. Raumalaiset olivat kunnioittaneet Nortamoä pystyttämällä patsaan hänelle kaupungin keskukseen. Tällainen kunnia on harvalle suotu heidän vielä eläessään. Mutta sen sai Nortamo osakseen. En tiedä lieneekö samanlainen kunnianosoitus tapahtunut muille kuin Ibsenille ja Björnsonille Norjan pääkaupungissa Oslossa. He ovatkin Norjan suuria poikia. Mitä patsaaseen taas tulee, on pää erittäin kauniisti muovaeltu. Kasvonpiirteet niinikään osuvat. Ikävä kyllä ei näy muuta kuin pää. Ei edes kaulaa eikä rintaa. Se siis ei ole rintakuva, vaan hyvin yksinkertaisesti Nortamon pää. Entä jalusta! Myöskin perin oudonlainen. Korkea graniittipatsas, mutta niin kapea, että oikein peloittaa pään putoavan alas. Mitenhän kävisi, jos joku raumalainen poikaviikari heittäisi oikein kovan lumipallon Nortamon päähän. Eiköhän se horjahtaisi alas tikkunsa nenästä. Se muistuttaa sellaisia pilakuvia, joissa pää on piirretty suuremmaksi ja pyöreämmäksi kuin koko muu ruumis. Tarkoittikohan kuvanveistäjä Väinö Aaltonen täten alleviivata Nortamon humoristista kirjailijaluonnetta. Mutta kasvojen ilmehän on kovin vakava.

Kirkossa lepäsi Nortamon ruumiskirstu alttarin edessä. Kirkossa oli jokainen paikka varattu. Ulkona seisoi sankka väkijoukko. Kovaääninen siellä ulkona kertoi heille mitä kirkon sisässä sanottiin. Juhlamenoja kesti 3 tuntia.

Jos toden puhunen, niin ei minua minkäänlainen murhe-mieli siellä kirkossa painanut, vaikka arkussaan lepäsi suuressa arvossa pitämäni tuttava, Jalmari Nortamo. On aina niin juhlallisissa hautajaisissa, ettei kukaan ajattele itse kuollutta lähimmäistä, lukuunottamatta hänen läheisimpiä

omaisiaan. Juhlan touhu tuskin antaa heillekään tilaisuutta ja aikaa vaipua synkkään suruun. Kaipuu saapuu heille vasta juhlamenojen loputtua, heidän jouduttuaan yksinäisyyteen. Ja jos vielä puhun totta, en kuunnellut enkä edes kuullutkaan, mitä lukemattomat seppelten laskijat lausivat — toiset puhujat äänsivät näet liian hiljaisella äänellä — olinpahan vain omissa mietteissäni. Olin näkevinäni siellä kirstun ympärillä vain Nortamon luomia ihmistyyppejä. Nortamohan oli juuri ihmistyyppien kuvaaja. Ne leijailivat siinä arkun ympärillä ja yläpuolella kuin Nortamosta irtautunut sieluilmiö. Olin näkevinäni ensi kerran eläissäni vainajan sielun. Siinä leijailivat Petollinen Juulia, Tasala Vilkk, Hakkri Iiro ja Skrama-Nordlundkin frakissa ja valkoisessa kravattissa niinkuin kaikki muutkin suruvieraat vanhan tavan mukaan esiintyivät. Juuri niihin tyyppeihin on Nortamon ilakoiva sielu pukeutunut. Niitä hän rakasti ja niille ystävällisesti nauroi.

Maailman suuret kirjailijat ovat luoneet ihmistyyppejä, jotka elävät satoja vuosia kirjailijan kuoltua ja leijailevat ilmassa jokaisen saavutettavissa, jokaisen ihailtavina. Cervantes on luonut Don Quixoten haamun, Shakespeare Falstaffin, Bellman Ulla Vinbladin, Aleksis Kivi Eskon ja kraatari Aapelin. Miten käy Nortamon luomien tyyppien? Tuskinpa ne pääsevät matkustamaan ulkomaille, niin paikkakunnallinen puhe ja esiintymistapa heillä sentään on, mutta sen saatan vakuuttaa, että kyllä vielä monet sukupolvet tulevat ilakoimaan ynnä heidän kanssansa. Raumalta ne eivät pääse häviämään satojenkaan vuosien kuluttua. Kun vähitellen murteet muuttuvat ja ehkä häviävätkin tyystin ja tilalle astuu yksitoikkoinen suomen kirjakieli, silloin Rauman murre töröttää kuin vanha muistomerkki murteen haudalla. Ja sen muistomerkin on Nortamo pystyttänyt.

Ilmieleni puolustukseksi tahdon lainata Runebergin sanat Pilven Veikon ruumiin ääressä:

Murheell' ei saa muistoasi viettää,
 Ei kuin sen, mi mentyään jää unhoon;
 Sua itkevä on isänmaasi,
 Niinkuin kasteen itkee suvi-ilta.

Niin, Nortamon kirjoja ovat tulevatkin sukupolvet itkevät vesissä silmin, mutta ne kyynelät eivät ole murheen pisaroita. Lukijat itkevät ilosta. Helpompi on virittää lukijoissa ja kuulijoissa murheen tunteita, helpompi nostattaa surun sanoilla kyyneliä silmiin. Paljon vaikeampi on herutella silmiin ilonkyyneliä. Mutta sen taidon Nortamo tunsu. Ylen autuas on se ihminen, jolle tämä lahja on suotu.

Näillä sanoilla lopetan tämän pakinani.

SANANEN NAISKIRJAILIJOISTAMME.

Kirjailijattaria meillä syntyy tätä nykyä kuin sienä sateella. Melkein jokaisesta päivälehdestä saamme lukea, että uusi kaino neitonen tai ehkä rouvakin laskee kirjamarkkinoille joko esikoisensa tai toisen tai kolmannen teoksensa. Ei jaksaa muistaa kaikkien nimiä. Kerstit, Mailat, Elsat, Hiljat ja Mariat ovat vanhoja tuttuja, monien hyvien teosten äitejä, mutta Oilit, Kaisat, Hellät, Naemit ja Ailit ovat tuskin hyvänpäivän tuttavvia. Naiskirjailijoista meillä on yksinomattain iloa. On nimitäin niin, että meidän kirjailijattaremme, melkein jokainen, on sujuva kertoja. Koko naissukupuolen sanavalmius, joka todetaan jokapäiväisessä elämässä, viettää näissä teoksissa riemujuhlia. Ainahan mies joutuu alakynteeseen riidellessään naisen kanssa. Miehen puhe on hitaampaa, se töksähtelee, jotavastoin naisen sanat ryöppyävät esille kuin suihkukaivosta. Ja aivan yhtä sulavasti ajatukset ja sanat valuvat naiskirjailijoittemme kynistäkin.

Miten tämä äkillinen ryntäys on selitettävissä? Muutamat väittävät, että erään kirjailijattaren harvinainen yleisömenestys ja sitä seurannut taloudellinen hyöty kannustaisi nuoria naisiamme koettamaan myöskin onneansa. En sitä oikein ota uskoakseni. Myönnän, että se on voinut antaa rohkeutta yrittämään, mutta kyllä se

on »luonto itse, joka tikanpojan puuhun neuvo». Kirjan kirjoittaminen saattaa olla suuri himo, joka ei asetu, ennenkuin se saa tyydytyksensä. Kirjaileminen tuottaa tuskaa, mutta tuottaa myöskin mitä suurinta ja puhtainta riemua sille, jolla siihen on kutsumusta. Saattaahan kutsumuksen tuntu olla turhaa hälytystä, mutta kyllä se silti on yhtä pakottavaa, yhtä palavaa ja yhtä paljon rauhattomuutta tuottavaa kuin todellinenkin kutsumus. Ei siitä himosta pääse yrittämättä sitä tyydyttää. Tai jos siitä on pakosta luovuttava, jää käsi poskella sitä kaihoamaan iät kaiket kuin onnetonta rakkauttaan.

Omasta puolestani luulin, että tähän kirjailijatulvaan on yhdeltä osalta syynä myöskin uudenuutukainen »filmikirjallisuus». Filminäytöksissähän pääpaino on tapahtumissa. Kuta vähemmin filmissä tarvitaan selittäviä sanoja, sitä onnistuneempi se on. Silloin tapahtumat puhuvat niin selvää kieltä, ettei kukaan tekstiä kaipaa. Lempi ilmenee suuteloissa, rukkaset tillikoissa, miesten viha tulisissa tappeluissa ja naistragiikka viljavissa kyynelissä. Psykologisia erittelyitä on mahdoton selostaa filmeissä. Tapausten täytyy ne tuoda esille sikäli, mikäli niitä filmeissä on.

Filmeistä on tarttunut kirjailijoihin tuo tapausten raju kuvaus. He, usein sitä ollenkaan tajuamatta, ovat filmien lumoissa, kun novellejaan tai romaanejaan kyhäävät. Tapausten täytyy seurata toisiaan niin rajussa tahdissa, että ne tallaavat toistensa kantapäille. Vauhti on pääasia, pitkäveteisyys kartettava kaiken uhalla. Jos vertaamme romaanin isän Walter Scottin romaaneja nykyaikaisten kirjailijain samanlaisiin, on erotus aivan hämmästyttävä. Scott ajoi vanhan ajan vankkurien kyydillä, nykyaikaiset kirjailijat syöksyvät eteenpäin autojen ja lentokoneitten voimalla ja nopeudella. Aivan varmasti

nämä uudenajan suuret keksinnöt painavat leimansa myöskin kirjallisuuteen. Olisihan aivan luonnotonta, jolleivät ne sitä tekisi. Alentuuko kirjallinen taso tästä, on kysymys, johon tässä yhteydessä ei ole tilaisuutta puuttua.

Nyt siis joutuu vastattavaksi kysymys, onko naisluonteelle tapausten liukas kuvaaminen luontevampaa kuin miehelle? Emmeköhän saata myöntävästi vastata tähän kysymykseen. Nainen on erinomainen kirjeenkirjoittaja, sellaisen kirjeen, jossa arkipäiväisiä tapahtumia kerrotaan. Mieheltä sängen usein puuttuu halua niiden selostamiseen. Kuunnelkaamme noita Herran armoitettuja maalaisakkoja. Tapahtumia nekin kertovat, ja vain tapahtumia, mutta aivan verrattoman elävästi, kuvaavasti ja nopeaan. Miehen kertoja heidän rinnallaan säännöllisesti jää alakynteen. Tapahtumien selostaminen on siis naisten alaa. Ja siitä johtuu siis, että nykyaikainen kirjallisuus on saanut niin monta intoutunutta harjoittajaa juuri naisten piireistä. Ja jokaisessa maassa.

Miten erinomainen kertojakyky onkaan Selma Lagerlöf Ruotsissa. Hänessä jos jossakin on kertojan riemu tuntuvissa. Tämä riemu nostaa hänet niin haltioihinsa, että hän keskeltä todellisuuden maailmaa lehahtaa lentoon ja häipy tarujen olemattomille tanhuille. Meillä hänen vastineensa oli setä Topelius. Mutta olihan hän luonteeltaan lempeä aina siihen määrin, että hänessä piili hieman naisellisuutta. Se mikä hänet erottaa Selma Lagerlöfistä, on hänen halunsa seikkaperäisesti kuvata taisteluja ja tappeluita. Siinä hänen miehekkyytensä pistää esille. Mutta molemmilla on kertojan riemu niin voimakas, etteivät tavalliset tapaukset niitä riitä tyydyttämään. Molemmat pistäytyvät tuon tuostakin legendojen kuulakkaaseen ilma-
piiriin.

Tällainen kertojariemu on myöskin havaittavissa nuorena kirjailijattaressamme Hilja Valtosessa. Hän on uudenaikainen filmitaiteilija. Hän ei sukella tarumaihin. Hän pysyy todellisuuden pohjalla, mutta pikajunan vauhtia hänenkin tapausten kuvauksensa liitelevät. Ja niin kuin amerikkalaisissa filmeissä hänelläkin kaikki loppuu onnellisesti.

Eivät naisten luonteelle kuulu humoristiset kertomukset enemmän kuin lohduttoman tragiikkaan. He vierovat molempia, jälkimmäistä sen tähden, että heidän sydämensä helttyy suuren surun edessä. Eivät naiset rakasta sutkauksia eivätkä sukkeluuksia. He tosin kuuntelevat niitä pakosta ja nauravatkin hieman niinkuin pakosta, mutta eivät itse niitä kerro eivätkä koskaan niitä kätke mieleensä, jollei niissä ole pistoksia. Hyvänluontoisia sutkauksia pitävät jonninjoutavina loruina. Tämän huomaa alituisen seura-elämässä. Kun mies ryhtyy kertomaan repäisevän sutkauksen, sattuu usein, että emäntä keskeyttää koko jutun hokemalla:

— Olkaa hyvät, olkaa hyvät, ottakaa vähän kaakkua; ettekö tahdo yhden kupin kahvia lisää.

Kaikkien täytyy kiittää ääneen emäntää, ja koko sutkaus kuivuu tyhjiin. Sattui kerran niinkin eräessä seurassa, jossa muuan herra kertoi vuosisataissukkeluuden, että emäntä kesken miesten naurun remakkaa kimakalla äänellä huusi:

— Kuule Kalle, kuinka sinun kanasi ovat munineet? Kalle vastasi:

— Konsa munivat, konsa eivät; oikkujensa mukaan.

Mutta on ala, jolla naiset ovat mestareita. He ovat luomakunnan parhaat letkauttajat. Varsinkin kun saavat letkauttaa omaa sukupuoltaan, niin hyvin ystäviään kuin vihamiehiään. Nainen on satiirikko, ei humoristi eikä koo-

mikko. Meidänkin naiskirjailijamme harjoittavat menestyksellä kirjoissaan kärkeviä pistoksia. Ruotsin kuuluisin naisrunoilija Anna Maria Lenngren on saanut suurimman maineensa juuri pistoksillaan oman aikansa seurapiirin naisiin. Juuri äsken on Kersti Bergrothin kädestä ilmestynyt kirja, joka on letkauksia niin täynnä, että siinä tuskin muuta onkaan. Naisellisin kirja, mikä koskaan Suomessa on ilmestynyt. Oikein Molièrea hipovaa satiiria. Harvoin saa luettavakseen niin ehyttä kirjaa. Kirjan nimi on Jukka ja Laila. Tuo Laila parka on Holbergin »Den stundeslösen» naisellinen vastine. Kuka rohkenee enää ristiä tyttänsä Lailaksi? Hän on pienillä pistoksilla murhattu naistyyppi. Muurahaiskeossa luurangoksi repostettu ihmisruumis. Mieheltä sellainen kuvaus ei synny milloinkaan. Mutta se on niin hienosti sommiteltu, ettei se loukkaa ketään enemmän kuin Anna Maria Lenngreninkään satiiriset runot. Ja naisilla on se hyvä ominaisuus, ettei kukaan Lailassa huomaa omaa kuvaansa. Sitä saattaa lukea ompeluseuroissakin, joissa istuu pelkkiä naisia. — Miehet eivät koskaan eksy niihin. — Kaikki ompeluseuran naiset saattavat ääneen nauraa, sillä Lailasta he löytävät vain ystävättäriensä piirteitä. Siis vanha vertaus raiskasta ja malasta. Nainen taitaa konstin pistellä, mutta nainen sietääkin paremmin pistoksia, sillä hän on kärsimyksiin luotu.

Kaikissa naisissa tavataan tuo erinomainen taito kuvata kärsimyksiä. He tuntevat paremmin kaikenlaiset pienet kivut kuin mies. Ainahan minä vähän kipeä olen, sanoi entinen tyttö. Kuka taitaa paremmin, loistavammin ja elävämmin selostaa tautien tunnut, niiden liikehtimiset ruumiissa, niiden tuottamat säryt, kivut ja kolotukset kuin maalaismujat. Mutta heidän sivistyneillä sisarillaan, kirjailijattarilla, on juuri sama taito. Naisten kir-

joista pulmahtaa aina esille tuo kärsimyksen kaihoisa sävy. Heidän novellinsa ja romaaninsa kulkevat haikeuden merkeissä. Meidän kuuluisa, etevä naiskirjailijamme Maila Talvio on tällainen naispaatoksen loistava tulkitsija. Tuo kreikkalainen sana paatos merkitseeikin kärsimystä. Sen nykyajan käyttö ei enää koske ruumiillista kärsimystä, se on pikemminkin sielullisen haltioitumisen nimitys. Ja juuri tällainen haltioituminen on naiselle ominaista. Tuo riitelevä nainen, mitä hän muuta on kuin ruumiillisen haltioitumisen vallassa kärsivä ihminen. Mitään ulkonaista syytä ei tähän riitelemisen haltioitumiseen ollenkaan tarvitse olla, se johtuu hänen oman ruumiinsa solujen ja rauhasten toiminnasta. Sentähden on tämä naisen haltioituminen, riitelemisen halu, eli kreikankielellä lausuttuna paatos, aina herättänyt kaikkien aikojen miehissä hämmästyksiä ja ihmettelyä. Juuri sen näennäisen syitten puutteen takia. Se on naisen ruumis, joka kärsii, ja sen kärsimyksen tuo kieli ilmoille. Riitelevä nainen on siis aito nainen. Ja kun naiskirjailijat herkeävät pateettisiksi, niin ei se muuta ole kuin vallan luonnollinen naisen koko ruumiin yltyminen, joka kirjallisuudessa esiintyy vain ylevämmässä, henkisemmässä muodossa.

Haltioitunut nainen on kuin haavan lehti, kunnes hän joutuu kyynelten valtaan. Haltioitunut näyttelijäkin vuodattaa todellisia kyyneliä. Olen varma siitä, että naiskirjailijoittemme silmiin kihoaa kyyneliä, kun he kirjoittavat teostensa pateettisimpia kohtauksia. Luulen, että etevimmät naiskirjailijat kirjoittavat itkussa silmin, paitsi Anna Maria Lenngren muinoin ja Kersti Bergroth nykyään. Kuinka lienee Maila Talvion laita? Mutta haltioituneessa tilassa hän on suurenmoinen, todellinen aito nainen, selittämätön meille miehille. Ruotsinkielisten kirjailijattariemme joukossa on Hagar

Olsson Maila Talvion ehkä voittanutkin hehkuvassa paa-toksessa.

Naiselle lempikin tuottaa kärsimystä. Ei niin miehelle. Kun joku onneton nainen tekee itsemurhan, sanotaan tavallisesti syyksi: onneton rakkaus. Kuuluisimpia nais-runoilijoita maailman kirjallisuushistoriassai on Sapfo Lesbos-saaresta. Hän on lemmelle kirjoittanut hehkuvia ylistyslauluja. Mutta lemmestä hän vain sai kaihoa pal-kaksi. Kerrotaan hänen syöksyneen mereen tyydyttä-mättömän rakkautensa takia. Ruotsinmaan eroottisin kir-jailijatar oli Hedvig Charlotta Nordenflycht. Hänkin lai-turilta vaipui alle aaltojen syvien, päälle mustien mutien. Onhan niin, että nainen kärsii lemmementunteista enemmän kuin mies. Kalevalan Aino-neiti, luonnon lapsi, tajusi myöskin, että onneton rakkaus saa lievennyksen ainoas-taan aalloista. Kansanrunoudessakin nainen aina haikeasti valittaa lemmen syttyessä. Hän istuu ja itkee ja lauleske-lee kaihoisia lauluja. Koko yön hän kutoo sukkaa, koko yön hän odottaa hukkaan ja haaveilee: »sitten kutoa hels-kyttäisin papin paitakangasta, kihlasormus se kiilteleisi, voi mua hullua neitoa». Selma Lagerlöfin Suotorpan tyttö on kaihoisa kuvaus nuoren naisen onnettomasta lemmestä. Maila Talvion »Pimeänpirtin hävitys» on niinikään tytön onnettoman lemmen haikea laulu.

Nainen on suuremmissa määrässä lempeä varten luotu kuin mies. Hän kituu lemmen kableissa. Hämmästyttä-vää on kuulla, mitä eräs etevä naislääkäri todistaa. Hän sanoo, ettei hän koskaan laskisi naislääkärinä operoi-maan itseään, ellei hän edeltä kättä ottaisi selvää siitä, onko leikkaava naislääkäri täysin terve. Jo tästä käy sel-väksi, miten paljon suuremmissa määrässä nainen kulkee rakkauden lumoissa kuin mies.

Mutta nainen on luojaan pyhä temppele, jota ilman

maailma olisi autio ja tyhjä — nimittäin ihmisistä. Naisen päätarkoitus on tulla äidiksi. Äitiyskin tuottaa naiselle kärsimystä ja tuskaa, kaihoa ja surua, jos kohta hänen syvintä ja kestäväntä iloaan. On paljon naiskirjailijoita, joilta tämä suru ja tämä kirkas ilo on kiellettyä joko luonnon tai lakien pakosta. Minusta tuntuu siltä, kuin jotakin puuttuisi niiltä naisilta. On aivan kuin heidän ruumiinsa ei olisi täysin kehittynyt, ennenkuin ovat äitejä. He eivät kykene kuvaamaan äitiyttä persoonallisen kokemuksen perusteella. Se on vain kuvittelua ilman henkilökohtaista tuntemusta. Osa heidän ruumiinsa soluista on kuihtunut. Vasta äitinä nainen on kehittynyt täyteen mittaansa, vasta äitinä hän on saanut korean kruunun päähänsä. Sanotaan, että naiselta puuttuu loogillisuutta. Minusta hän ajattelee yhtä järkevästi kuin mieskin, vaikka hänen ruumiinsa äänet niin usein panevat järjen äänen vaikenemaan. Edit Södergran sanoo: »Minä annan vaistojeni luoda kokoon, mitä järkeni odottavalla kannalla pysyen katselee.»

Miten eri tavalla kuvaakaan Sigrid Undset, kahden lapsen äiti, lempeä kuin lapseton Selma Lagerlöf. Miten eri tavalla Minna Canth, 9:n lapsen äiti, kuin monet meidän nuoremmat kirjailijattaremmet. Jos nainen paljastaa lemmentunteensa niinkuin esim. Sigrid Undset, on ole-massa arvostelijoita, jotka leimaavat heidän teoksensa pornografiaksi. Ja kumminkaan ei nainen koskaan paljasta koko lemmentunteensa syvyyttä. Jos hän sisimmät tunteensa vetäisi esille, halkeaisi maa niinkuin sananlasku sanoo. Suuri yleisö ei salli, että hän edes vähänkään raottaa verhoa. Kun meidänkin maassamme jotkut naiset ovat yrittäneet sitä tehdä, on yleisö joutunut kuo-huksiin.

Ei mies koskaan kykene asettumaan naisen ajatusjuoksun kannalle. Meidän ruumiissamme on niin erilaiset

rauhaset, ja niinkuin tiedämme, ihmisen rauhaset komentavat meidän ajatuksiamme. Me naiset ja miehet ajattemme niin perin eri tavalla. Ja nais- ja mieskirjailijat käsittelevät niin toisella tavalla kaikkia elämän ilmiöitä. Sentähden on niin perin mielenkiintoista lukea toisen sukupuolen kirjallisia teoksia. Ne paljastavat aina heille erikoisia maailmoita. Jos naiskuvaukset jätettäisiin vain miesten hoidettaviksi, saisimme väärän kuvan naisista. Sentähden on naiskirjailijoidemme esiintymistä kirjallisuudessa tervehdittävä suurella ilolla. Sillä vasta heidän kauttansa me saamme täydellisen ja toden kuvan meille tuntemattomasta maailmasta.

PROMOTIO-PAKINA.

Paljon ihmeitä sai maisterinvihkiäisissä nähdä. Mikä saattaa olla suurempi ihme kuin se, että naismaistereita oli enemmän kuin toinen puoli vihittäviä. Vielä on Suomen ensimmäinen naismaisteri, Emma Irene Åström, elossa. Ja nyt hän saa nähdä ja kuulla, että maisterinvihkiäisiin on toista sataa naista ottamassa osaa. Niin huimaa vauhtia olot meillä muuttuvat tätä nykyä. Että naiset antautuvat filosofian-kandidaattia lukemaan, johtunee etupäässä siitä, että heillä koulualalla on esteettömämpi etenemismahdollisuus kuin virka-alalla tai pappisuralla. Naisrovasti saattaisi olla parempi sananselittäjä kuin moni miesrovasti, mutta kun vanhapoika, apostoli Paavali, kerran sattui lausumaan, että »nainen vaietkoon seurakunnassa», niin se on laki, jota ei saa kiertää. Ammatti muuten olisi erittäin sopiva naisille, sillä onhan heillä ylimalkaan liukkaampi kieli ja ennen kaikkea kallionkova usko, joka ei näkymättömiä epäile. Mutta kuka menee takaamaan, etteikö meillä 50 vuoden jälkeen ole toista sataa naisrovastia, jotka ottavat kukin Vihtorinsa hoitamaan hevosia, lehmiä ja maanviljelystä. Istuihan tuolla salissa jo 73 miespuolista sepeleensitojaa; minusta ne niin selvästi ennustivat, että niin tulee vastaisuudessa käymään, että naiset opettavat ja saarnaavat, ja miehet hoitavat huushollia.

Kun Emma Irene Åström muinoin vihittiin, oli parnas-solla vain yksi nainen, mutta seppeleensitojattaria oli toista sataa. Nyt oli parnassolla toista sataa naismaisteria, mutta seppeleensitojattaria vain 63 kappaletta. Siis vain puolet naismaisterien luvusta. Niin päälaelleen kaikki muuttuu. Murhe täytti mieleni, kun katselin tätä suhdetta. Ajattelin, kuinkahan moni noista naismaistereista ottaa itselleen miehen, oman Vihtorinsa. Lehtoreina he kyllä jaksaisivat elättää jonkun pienemmän miehen. Mutta kokemus on osoittanut, etteivät he huoli miehestä — vai eikö mies huoli heistä? Kaikissa tapauksissa he ovat meidän naistemme valiojoukkoa, ainakin mitä järkeen ja lukukykyyn tulee. He eivät siis tule kartuttamaan maattamme valiolapsilla, hyväpäisillä ja ahkerilla nuorukaisilla ja neitosilla, niinkuin heidän tulisi. Tämä on sangen valitettava seikka. Tiedän kyllä tepsivän keinon tämän epäkohdan poistamiseksi. Koululaki on muutettava. Ei yksikään naismaisteri saa hakea lehtorin virkaa, ellei hän voi todistaa olevansa ainakin yhden lapsen äiti. Jotta kohtuus ja oikeus vallitsisi maassamme, olisi lisäksi säädettävä, että se maisteri, joka on poikalapsen äiti, saa hakea vanhemman lehtorin paikkoja ja se, joka on tyttölapsen äiti, nuoremman lehtorin virkaa. Näin ollen saisimme huomattavan parannuksen aikaan rodussamme.

Mitä taas naismaisteriemme ulkomuotoon tulee, verrattuna erittäin seppeleensitojattariin, niin ei minkäänlaista erotusta voinut huomata. Molemmat ryhmät olivat juuri yhtä suloisia. Naismaisterien joukossa havaitsin oikein selviä äidin ja perheenemännän tyyppejä. Muinoin useastikin teki sen huomion, että lukenut nainen teki enemmän hyötyä isänmaalle opettajauralla kuin äitinä ja perheenemäntänä.

Heitin lyhyen silmäyksen seppeleensitojien vankkaan

miesryhmään. Ilolla huomasin, että monet naismaisterit eivät olleet niin paljon kiinnittäneet huomiota seppeleen-sitojien ulkomuotoihin kuin ehkä enemmänkin heidän muihin ensiarvoisiin etuihinsa, niinkuin esim. vakavaan luonteenlaatuun tai varallisuuteen. Koreitakin miehiä sentään siellä näki. Ensimmäisen palkinnon antaisiin Matkailijayhdistyksen toimistonjohtajalle Volter Stenbäckille, jonka siro ulkomuoto kerran pelasti hänet hirsi-puusta. Venäläiset santarmit Pietarissa tulivat näet kerran yöllä häntä vangitsemaan hotellihuoneesta, mutta kun näki-vät hänen kasvonsa peiton reunasta pistävän esille, löivät kantapäensä yhteen, tekivät kunniaa ja pyysivät häneltä anteeksi ja poistuivat äkkiä luullen häntä kauniiksi ylhäi-sön naiseksi, ja Stenbäck pääsi livistämään pakoon.

Juhlasali oli koreasti kaunistettu kukilla, köynnöksillä ja lipuilla sekä sisältä että ulkopuolelta. Yksi koristus vain puuttui. Keisari Aleksanteri I:n pronssinen rintakuva oli aikamme tavan mukaan muilutettu jonnekin. Jollei muistini aivan petä, lausui keisari noin sata vuotta sitten, että hän on korottanut Suomen kansan kansakuntien joukkoon. Tämähän oli kaukonäköisen miehen sana. Eikä erittäin pahansuopakaan meille suomalaisille. Minulle kuiskuteltiin, että tilalle pannaan jonkun teologian professorin rintakuva, jotta nykyajan pahat virvahenget eivät uskaltaisi pistää nokkaansa yliopistoon tarvelemään ylioppilasnuorison viattomia sieluja. —

Näin olen viipynyt siinä, mikä minusta maisterin-vihkiäisissä on uutta! Menot taas ovat ikivanhaa perua ja niistä tulee varmasti seikkaperäinen selostus sanomalehdissä. Tahdon vain lisäksi muutamain sanoin mainita, mitä menoissa oli oleellista näissä vihkiäisissä.

Rehtorin puku, viitta eli kolttu oli aivan uusi. Se hohti purppuralle ja kullalle. Korskea puku siis kuin aasialai-

sella itsevaltiaalla, kuin jollakin Salomon kuninkaalla. Purppura, sehän oli muinoin suurimman juhlan väri, niinkuin nykyään on musta tai valkea. Mutta siihenpä se purppura ja kulta kutistui. Yliopiston opettajilla oli hämmästyttävän vähän kunniamerkkejä. Lienevätkö ne unohtuneet pöytälaatikkoihin. Kanslerilla oli niitä jonkin verran. Hyvin korea oli myöskin ent. professori Emil Nestor Setälä. Muuten musta väri oli ylivoimainen. Paljon koreampia on ulkomailla samanlaisissa juhlissa värien läike. Olisikohan prameus ja korskeus katoamassa maailmasta? Promoottorillakin oli vain yksi vaatimaton merkki kauluksessa. Minusta jo olisi aika, ettei yliopiston eikä koulujen opettajille jaettaisi kunniamerkkejä. Jätettäköön ne upseereille ja muille virkamiehille, jotka varmasti osaavat niille antaa sen arvon, joka niillä on tarkoituksena.

Huomiota herätti saattueessa Tasavallan presidentti. Ei niin, että Ukko-Pekka olisi sitä tavoitellut. Hän kulki niinkuin muutkin riemumaisterit omassa paikassaan rivissä, istui heidän ryhmässään, mutta häntä hakivat kaikkien silmät. Yksin lapualaistenkin. Hänet seppelöitiinkin vuoroonsa. Mutta kun hänen päähänsä laskettiin sepele, silloin kaikki kavahtivat pystyyn.

Jolleivät naismaisterit ja sepeleensitojattaret olisi valoisilla puvuillaan ilahduttaneet silmiämme, olisi juhla ollut yhtä hyvin suru- kuin riemujuhla. Nuo laakerisseppeleetkin lisäsivät juhlatunnelmaa. Niitä kantoivat kaikki kerrassaan, riemumaisterit yhtä hyvin kuin nuoret valkopukuiset naiskandidaatit. Ennen vihkimistä ne roikkui-
vat vasemman rinnan kohdalla, josta ne nousivat otsalle ja takaraivolle. Naisten lyhyet tukat sopivat mainiosti seppeleen pohjaksi. Ainoastaan kolmella oli nuttura. Mutta 85 vuotta vanha Emma Irene Åström on leikko-

tukka. Kun Emma Irene sai seppeleen päähänsä, nousi yleisö pystyyn aivan kuin Ukko-Pekalle. Emma Ireneä myöskin yleisön silmät tuntuivat hakevan. Kun promootori yhden äkin muutti kieltä ja pauhasi puhtaan latinan, hymähti yleisö. Mutta niillekin, jotka eivät sitä ymmärtäneet, näkyi se tuottavan suurta tyydytystä ja iloa. Sillä onhan latina kaiken opin ja oppineisuuden alkukieli maassamme. Yliopiston muinoin ainoa virkakieli.

Huhutaan, että nämä olisivat viimeiset maisterinvihkiäiset. Sitä en usko enkä sitä toivokaan. Vasta sitten, kun yksi ainoa miespuolinen maisteri vihitään 400 naisen keralla, silloin mielestäni säälistä on promotiot lopetettava.

HAUTUUMAISTA JA -MENOISTA.

Voimme ehkä erehtymättä sanoa, että hautajaismenot ovat kaikilla kansoilla olleet tärkeimmät kaikista uskonnollisista toimituksista. Barbaarikansat eli, niinkuin kristityt sanovat, pakanakansat ovat eläneet paljon kiinteämmässä yhteydessä henkimaailman kanssa kuin kristityt, ja niin ollen on myöskin vainajien haudantakainen elämä askaroittanut heidän mielikuvitustaan ainakin yhtä paljon kuin kristittyjen.

Ruumiin ylösnouseminen oli pakanoilla vieläkin tärkeämpi opinkappale kuin kristityillä. Tosin kristittyjen virallisiin dogmeihin kuuluu, että ruumis herää uuteen eloon iankaikkisuudessa. Lapsen kasteessa kuullaan vieläkin, että on uskottava ruumiin ylösnousemiseen. Uskovatko sentään kaikki kristityt tähän uskonkappaleeseen, jätettäköön tässä arvaamatta. Tavallisempi lienee käsitys, että sielu jossakin kirkastetussa muodossa jättää ruumiin ja kohoaa yläilmoihin elääkseen siellä iankaikkisesta iankaikkiseen.

Mutta tuo alkuperäisempi käsitys ruumiin ylösnousemisesta on määrännyt kansojen hautaamistavat. Nämä tavat ovat niin monenmoiset, ettei niitä ehdi selostaa lyhyessä esitelmässä. Yhteisiä piirteitä on olemassa, joihin kannattaa kajota.

Kansat ovat näet arvelleet, että haudantakainen elämä

on suunnilleen samanlaista kuin tavallinen maailmallinen vaelluksemme. Ylösnousseella ruumiilla on samanlaiset tarpeet, samanlaiset halut ja samanlaiset kohtalot kuin elävällä ihmisellä tässä maailmassa. Sentähden varustetaan vainaja niillä aseilla, joita hän maailmassa oli tarvinnut. Jos hän oli ollut uljas sotilas, pantiin hautaan aseita, jos taas tavallinen työmies, sai hän mukaansa sellaisia kapistuksia, että hän kykeni jatkamaan ammatiaan uusissakin olosuhteissa. Ruokaa ja juomaa hänelle myös annettiin eväiksi. Koeteltiin ylimalkaan varustaa haudat sellaisiksi, että vainaja niissä viihtyi. Kirstuihin joskus tehtiin ikkunakin.

Eräs ajatus haudantakaisesta elämästä, joka on aikaansaanut kauhistuttavia hirmutekoja, oli tuo luulo, että vainaja kaipasi seuralaisia. Jos vainaja oli mahtava ruhtinas, vaati hän tietysti suurta saattuetta, jotta hän arvonmukaisella tavalla voisi lähestyä jumalan valtaistuinta. Ja jumala ottikin sellaisen tulokkaan juhlallisemmin vastaan kuin köyhän poloisen, joka ypöyksin kolkutti taivaan valtakunnan porttia. Suuret viikinkikuninkaat kaatuivat mielellään verisille taistelutanterille, sillä he tiesivät, että he suuren kaatuneitten soturien joukon etunenässä saisivat Odinilta sellaisen juhlallisen vastaanoton, jota heille ei yksin saapuessaan tarjottu. On aivan äskettäin kaivettu Persiassa esille tavattoman tilavia hautoja, joissa kuninkaan ruumiin ympäriltä löydettiin sadoittain ihmisruumiita. Ne lienevät olleet orjia, jotka surmattiin rivi riviltä, jotta kuninkaalla olisi kylliksi palvelijoita taivaallisille tanhuille astuessaan ja jotta jumala heti oivaltaisi mikä mahtimies häntä lähestyi. Tähän samaan harhakäsitykseen kuuluu tuo aina viime vuosiin säilynyt tapa, että mahtavaa aasialaista valtiasta täytyi hänen vaimonsa tai osan hänen haaremiaan seurata viimeiselle

matkalle. Vaimo tai vaimot surmattiin miehensä ruumiin ääressä, jotta miesvainaja ei jäisi ilman sitä suloa, minkä vaimo tai vaimot tässä maailmassa olivat hänelle tuottaneet. Sillä lempi ei kuollut ruumiin kanssa; sitä jatkui haudantakaisessa elämässäkin. Suurilla ponnistuksilla ovat eurooppalaiset saaneet tämän julman tavan estetyksi.

Tällaisten mahtimiesten haudat vaativat suuria hautuumaita. Muutamilla kansoillahan hautuumaat ovat olleet tavattoman laajat. On kumpuhautoja, jotka ovat satoja metrejä ympärimitaten ja kaksikymmentä metriä korkeat. Näin ollen hautuumaat ovat vaatineet suuria maa-aloja. Korkeimmat ja komeimmat maailmassa tavatut haudat ovat egyptiläisten faraoiden pyramidit. Mutta niinpä ne ovatkin pysyneet pystyssä ja ainakin ulkopuolelta loukkaamattomina useita tuhansia vuosia. Mikä tavaton merkitys hautaamisella on ollut muinaiskansojen keskuudessa, selviää juuri näistä pyramideista, sillä tuskinpa ihmiset tässä maailmassa milloinkaan ovat rakentaneet kestävämpiä muistomerkkejä kuin nämä faraoiden hautasunnot. Ennustetaan, että Eiffeltorni Pariisissa sadan vuoden perästä ruostuneena romahtaa maahan, silloin kun pyramidit pysyvät pystyssä ehkä vielä yhtä monta tuhatta vuotta kuin mitä jo nyt ovat tehneet.

Vanhoina aikoina, kun maa oli harvaan asuttu, ei ollut tilan puutetta hautuumailla. Kukin kuollut haudattiin asuntonsa ääreen. Mutta kun taajaväkisiä yhdyskuntia syntyi, silloin alkoi hautuumaakysymys käydä kireäksi. Roomalaiset aikoinaan hautasivat kuolleensa teitten varsille. Näitä hautoja on kuuluisa Via Appia vielä aivan täynnänsä. Muhamettilaiset ovat niinikään haudanneet kuolleensa teitten varsille, jotta matkamiehillä olisi tilaisuus rukoilla heidän sielujensa puo-

lesta. Näin ollen ei ahtautta syntynyt hautojen ympärillä ja vainajien luut saivat rauhassa maata maaksi ilman että niitä tilan ahtauden takia tarvittiin penkoa ylös ja heitellä luita ja kalloja sinne tänne, kun uusille ruumiille oli hankittava tilaa. Onhan helposti käsitettävissä, että hautuumaista tuli puute, kun jokaisen vainajan täytyi saada melkein yhtä suuri tila haudassa kuin hänellä oli ollut asunto maan päällä eläessään. Sillä eihän ruumiitten hautaan kaivaminen merkitse muuta kuin että kaikkein vanhimpina aikoina ihmiset asuivat maakuopissa, jonka tähden ruumiittenkin piti saada samanlainen asunto maan povessa. Luolaihmiset muinoin asuivat kallionsyvennyksissä, siis piti myöskin heidän ruumiinsa saada paikka kallioissa. Tästä juontavat alkunsa katakombi-haudat, joita muun muassa ensimmäiset kristityt käyttivät. Toisin paikoin taas ihmiset asuivat petojen pelosta puissa, ja heidän ruumiinsakin siis säilytettiin lavitsoilla, jotka olivat rakennetut puitten oksille. Tilaa kyllä riitti ruumiille niin kauan kuin ei taajaväkisiä yhdyskuntia vielä ollut syntynyt.

Oli aika ja oli kansoja, jotka polttivat vainajansa. Monet heittivät poltetun tuhkan meriin tai järviin ja jokiin, toiset taas kätkivät sen jonkin kiven alle, toiset säilyttivät tuhkan uurnissa, jotka olivat koristetut korkokuvilla. Mutta ruumiinpolttajatkin ryhtyivät näkyvämmällä tavalla säilyttämään vainajiensa muistoa. Meillä Suomessa poltettiin ruumiit pronssikaudella ja varhaisemalla rautakaudella. Mutta sen ajan kansa otti tavakseen kasata kiviä poltetun tuhkan päälle. Näin ovat meillä syntyneet nuo lukemattomat jätinkiukaat, joita tavaan lukuisasti varsinkin merenrannoillamme ja Etelä-Suomessa.

Kristityt kansat ovat ottaneet tavakseen haudata

ruumiinsa ja ovat luopuneet ruumiinpolttamistavasta. Vasta viime vuosina on syntynyt liike, joka näkyy voittavan yhä enemmän alaa ja joka pyrkii herättämään tämän vanhan polttamistavan uuteen eloon. Sen kannattajat puoltavat tätä tapaa sekä sen hygienisen eli terveydellisen edun että myöskin juuri hautuumaiden riittämättömyyden takia.

Kristityt kansat ovat melko tarkalleen jäljitelleet pakanain hautaustapoja. Siinä he sentään ovat poikenneet, etteivät ole evästelleet vainajiaan matkalle. On kummin esiintynyt Skandinaaviassa vielä 1600-luvulla tapauksia, että vainajan hampaitten väliin on pistetty pieni hopearaha, jotta hän sillä saattaisi maksaa Tuonelan lautturin vaatiman soutupalkan. Itsepintaisesti on näet luultu, että vainaja purjehtii taivaaseen. Sitä todistavat viikinkien venehaudat ja Venäjän karjalaisten venearkut. Ovathan meidän ruumisarkkumme vieläkin ruubien tapaisia ja näköisiä. Karjalaiset nimittävätkin ruumiskirstuja *ruuhiksi*. Väinämöinenkin purjehti ylös taivaalle.

Kristityt kansat ovat vaatineet hautuumaaltaan etupäässä, että se on tarkoitukseen *vihitty* maa ja että ruumis määrätyllä tavalla siunataan maahan. Muutoin luultiin, että vainaja jäi pitkiksi ajoiksi rauhattomana ja levottomana harhailemaan ilmaan tehden kaikenlaista ikävyyttä sukulaisilleen ja tuttavilleen. Mutta jos lausuttiin sanat: »maasta olet sinä tullut ja maaksi pitää sinun jälleen tuleman j. n. e.», ja jos kolme lapiollista multaa heitettiin arkulle, silloin sai vainaja rauhan haudassaan. Nämä kolme lapiollista multaa olivat vielä paljon tärkeämpi toimitus pakanallisilla kreikkalaisilla. Eräs voittoisa kreikkalainen sotapäällikkö oli laiminlyönyt tämän tempun, kun kaatuneet haudattiin. Siitä hänet vedettiin oikeuteen ja tuomittiin kuolemaan. Kreikkalaiset näet luulivat,

että kaatuneet sotilaat jäivät sadaksi vuodeksi värjötteleämään Tuonelan joen rantamille.

Kristilliset kansat ovat kieltäneet suurilta rikoksellisilta nämä menot, siten rangaisten heitä vielä haudantakaisessa elämässä. Ne ovat haudatut ulkopuolelle kirkkotarhan tai sen pohjoisimpaan kolkkaan. Määrätyille vastenmielisille vainajille luetaan vielä nytkin hiljainen haudaus.

Kirkko oli Herran huone ja sen ympäristö jo sinänsä pyhä. Tästä seurasi, että hautuunmaa aina sijoitettiin kirkon ympärille. Sentähden sanotaankin hautuunmaita yhtä usein kirkkomaaksi tai kirkkotarhaksi. Kuta lähempänä kirkkoa hauta oli, sitä turvallisempi vainajille. Itse kirkkoon hautaaminen oli tietysti kaikkein haluttuinta, mutta sinne pääsivät vain ylhäisimmät ja varakkaimmat. Nykyään on tämä tapa terveydellisistä syistä kielletty. Varmin keino pahojen henkien karkottamiseen oli kirkonkellojen soittaminen. Tänäkin päivänä vielä soitetaan sielukelloja. Katolisissa maissa on kirkonkellojen soittamisella vielä paljon suurempi merkitys. Muutamissa seuduissa niitä soitetaan kuusi kertaa päivässä, jotta pahat henget pysyisivät loitolla kirkon ja hautuunmaan ympäristöltä.

Nykyään meidän kehittyneellä ja sivistyneellä ajallamme ei enää uskota, että vainajien sielut leijailevat rauhattomina ilmassa, että ne tekevät pahaa sukulaisilleen ja tuttavilleen, eikä että on välttämätöntä ruumiin joutua vihittyyn multaan. Merellä kuollut henkilö lasketaan meren syvyyteen, tosin uskonnollisin menoin siunauksia lukemalla ja virsiä veisaamalla, mutta ei siunattuun maahan. Hautuunmaat ovat nykyään vain paikkoja, joissa rakkaat vainajat lepäävät viimeistä untaan. Hautoja vaalitaan enemmän kuin ennen, niitä koristellaan kasva-

villa ja tehdyillä kukilla, istutetaan puita ja pidetään siistissä kunnossa. Omaiset saapuvat haudoille virkistääkseen muistojaan vainajasta ja elääkseen uudelleen ne suloiset hetket, joita vainajan kanssa oli vietetty. Haudat ovat vainajien muistomerkkejä, pyhiä paikkoja uudenaikaisessa merkityksessä.

Mutta kuinka käy näiden hautojen taajaväkisissä yhdyskunnissa. Noin 40 vuoden perästä eivät vainajan luut enää saa levätä rauhassa haudassaan. Uusille tulokkaille täytyy valmistaa paikka. Silloin pengotaan hauta auki, luut väistetään sikin sokin multaan ja uusi arkku lasketaan sijalle. Taas noin 40 vuoden perästä tulee kolmas ruumis ja niin yhä edelleen. Kun muinoin kirkko muutettiin toiseen paikkaan, varattiin sen ympärille uusi hautuuma. Vanha joutui kesannoksi, ja parin sadan vuoden kuluttua huhu vain kertoo, että siinä muinoin on ollut hautuuma. Hiekkaa oli hautuumaasta vedetty muualle, ja sorahaudasta pisti esille ihmisluita, pääkalloja ja metallipalasia, joilla lapset leikkivät. Onhan se oikeastaan yhdentekevää, kuinka minun luitteni käy haudassa, mutta eihän ole oikein miellyttävää ajatella, että lapset heittävät kyökkää kallollani ja leikittelevät sääri-
luillani. Olen itse tehnyt näin Rantasalmella hiekkahaudoissa, jotka ennen ovat kuuluneet hautuumaahan. Kuulin Kaavilla kerran, että muutamassa saarella olisi muinoin ollut hautuuma. Sousin sinne ja vallan oikein, pari lapiollista kaivettuani kolahti pääkallo rautaan. Vein vanhan kaavilaisen kallon kotia, mutta kohta rupesi minua vaivaamaan katumus. En luullut, että vainajan henki minua kävisi ahdistamaan, mutta tunteeni rupe-
sivat minua soimaamaan. En saanut rauhaa, sousin kallon takaisin saareen ja kätkin sen multaan. Olinhan ollut haudan rauhan häiritsijä, pyhän paikan häpäisijä.

Niinkuin vakituiset haudankaivajatkin olojen pakosta ovat.

Suomen hautuumaat ovat ylimalkaan huonosti hoidetut tai eivät ollenkaan hoidetut. Vanhat hautuumaat taas aivan ryteikköahoina. Ulkomaalaiset sanovatkin, että kansan kulttuuri ilmenee siitä, millä huolella se hoitaa vainajiensa leposijoja. Italiassa ovat hautuumaat loisteliaita, täynnä kauniita kuvanveistoksia ja upeita patsaita. Helsingin vanha hautuunmaa on mainiossa kunnossa. Se on ehdottomasti pääkaupunkimme kaunein puistikko. Sitä aina ylpeydellä näytän ulkomaalaisille. Mutta maaseudulla ovat asiat toisin.

Päästäksemme tästä viheliäisyyden tilasta rohkenen ehdottaa teille arvoisille maaseudun asukkaille seuraavaa keinoa. Jos tahdotte päästä siitä mahdollisuudesta, että nousevien polvien mukulat leikkivät potkupalloa teidän pääkalloillanne, niin elkää viekö ruumistanne seurakunnan yleiseen kirkkotarhaan. Siellä vallitsee hirvittävä ahdinko. Hankkikaa jokaiseen kylään oma hautuunmaa. Jos teillä on suurempi maakartano, perustakaa sen maalle oma kalmistonne. Onhan meillä vielä Suomessa yllinkyllin joutomaita. Varatkaa hautuunmaallenne pari tai kolme hehtaaria, niin ei tule tilan puutetta vielä vuosisatoihin. Edut tällaisesta ovat ilmeiset. Te voitte pitää hautanne kunnossa, voitte istuttaa kummuille kasveja, kukkia, kukkopensaita, se kun sijaitsee aivan lähimmässä läheisyydessänne. Penikuormien päästä käy vaikeaksi hoitaa hautoja kirkkotarhassa. Kelirikon aikana, varsinkin vesien takana, ei tarvitse tuskallisesti odottaa sopivaa keliä saada ruumis kirkkotarhaan. Lisäksi vielä voitte mukavasti hakeutua rakkaan vainajan haudalle, voitte sen ääressä viettää kaihonluonteisia muistohetkiä, voitte viedä pienet lapsenne esi-isien leposijoille ja juurruttaa

heihin rakkautta edesmenneisiin sukupolviin, niihin, jotka ovat otsansa hiessä raataneet niitä maita, jossa nyt viljyvät peltonne sijaitsevat. Voitte kesäisinä iltoina viettää suloisia hämyhetkiä esi-isienne kumpujen ääressä.

Ja teidän hautuumaallenne kohoaa kohta suuria hontkia, jotka kaunistavat koko seudun. Saatte pystyyn kalmiston, joka tosin upeudessa ei saata kilvoitella italialaisten hautataide-kokoelmien kanssa, mutta joka ylevässä juhlallisuudessa vie niiltä voiton. Nyt kun metsät viljelyksen tieltä väistyvät takamaille, onhan teillä edes yksi koskematton puisto kylässänne. Saattaako ajatella kauniimpia hautuumaapaikkoja kuin ne, jotka syntyvät tuhansien järviemme pieniin, tuhansiin saariin tai korkeille kunnaillemme. Jospa jo nyt kullakin Suomen kylällä olisi vanha kuusinen kalmistonsa, tekisi maamme monta vertaa sivistyneemmän vaikutuksen. Voisimme osoittaa kädellämme ja sanoa: »Tässä asuu esi-isiensä muistoja hellästi hoitava kansa, todellinen kulttuurikansa.»

Ei ole yksinkertaisempaa hommaa kuin tällaisen hautuumaan luominen. Laki sen auliisti sallii, kunhan vain on todistus siitä, että hautuunmaa ei tuota terveydellistä haittaa. Sen antaa seudun piirilääkäri, ja asia päätetään valtioneuvostossa. Pappi vihkii maan pyhään tarkoitukseensa, ja pappi siunaa ruumiit varmempaan ja pitkäaikaisempaan lepoon kuin kirkkotarhassa.

Luulisinpa varmasti, että edes joku lukijoistani innostuu tähän ehdotukseeni. Haaveilen jo, että sadan vuoden perästä sadoissa Suomen kylissä on omat koristeelliset hautuumaansa, jossa kesänsä talvensa vihreät ikukuuset varjostavat hellästi ja siististi hoidettuja hautakumpuja — teidän nykypolven viimeisiä leposijojanne.

On juuri päässyt päivän valoon, minkälaisen kohtalon alaiseksi haudat ja niihin kätkeyt ruumiit saattavat

joutua yleisissä hautuumaissa, jotka sijaitsevat loitolla ihmisasunnoista. Taikauskoiset ihmiset ovat silponeet ruumiita Malmin hautuumaalla, kuljettaneet ruumiin-osia koteihinsa ja kätkeneet niitä Tattarisuohon ja lähteisiin, muka ihmeitä tekevinä esineinä.

Mutta taikauskoahan sekin on, ettei ihminen pääse autuaaksi, jollei hän ole haudattu kirkon viereen hautuumaahan.

*

Aivan äskettäin, tämän kirjan ilmestymisvuonna, luki lehdestä, että muutamassa Suomen vanhassa pitäjässä oli tapahtunut seuraava »skandaali». Kun hauta luotiin umpeen, niin katso, kirstun peittivät entisten vainajien »pääkallot ja sääriluut». Tapauksen kertoja kiukustuneena sätti haudankaivajaa. Haudankaivajanko syy, että kirkkomaan multa on täynnä kuolleitten luita? Jos hauta on kaivettava paikkaan, jossa 1 metrin ja 2 metrin syvyydessä ei ole muuta kuin kerroksittain ihmisluita, minkä haudankaivaja sille mahtaa, että luut vyöryvät tuoreen arkun kannelle. Järjen kannalta katsottuna eihän tässä piile rikosta, mutta se on varmaa, että tällainen meno loukkaa tunnetta. Haudankaivaja on viaton, taikauskossa on syy.

Oletteko nähneet hylättyä hautuumaata maaseudulla? Siellä lepää vainajien ruumiita satojen vuosien ajoilta, toisen sääriluu toisen hampaissa. Siellä ovat esi-isät mullin mallin päällekkäin ja allekkain. Eivät mitkään merkit enää ilmaise, missä kunkin esi-isä lepää. Puiset ristit ovat jo ammoin romahtaneet alas ja muuttuneet maan mullaksi.

Vain sen tähden, että ihmiset ovat luulleet, että ainoastaan kirkkotarhasta taivaaseen päästään. Nyt kun

tästä taikauskosta on päästy, valmistakoon kukin kylä oman kalmistonsa, jossa jokaisen vainajan luut saavat rauhassa levätä. Ja jossa jälkeläiset saavat viettää tunnelmallisia hetkiä esivanhempiensa hyvin hoidettujen hautakumpujen ääressä.

Tällainen on esivanhempien muiston kunnioittamista. Nykyinen tapa kunnioituksen puutetta.

SUOMALAISTA JUHLALLISUUTTA.

Aiheen tähän pakinaan sain, kun olin »kongressaamassa» Oslossa.

Nyt kun koko maailma käy kongresseissa, kun ei ole sitä yhdistystä joko tieteen, taiteen tai talouden edistämiseksi, joka ei pitäisi yleismaailmallisia kongresseja, on syntynyt kieliin uusi teonsana, joka kuuluu »kongressata». Kyllä se on ruma sana, mutta mukava ja naseva se on. Ensikuulemalta se hieman tuntuu mellastelemiselta, ja voihan tässä tunnussa olla totta toinen puoli. Upeasti kongresseissa eletään, ruoasta ja juomasta ei ole puutetta. Mutta syömisen väliajoilla tehdään totistakin työtä. Ei kaikkien terveys kestä tätä vatsan ja järjen pinnistystä, monen täytyy keskeyttää kongressaaminen, mutta kellä ruumiin rauhaset terveet ovat, niille kongressaaminen tuottaa yksinomaan suurta huvitusta, ehkä hyötyäkin.

Suomen Kirjailijaliitto lähetti Oslon kongressiin kuusi henkilöä. Viime tingassa käännettiin minunkin puoleeni, kun ei muita saatu lähtemään, sellaisia, jotka pitävät itseään vakituksina kirjailijoina. Minähän en sitä nimeä kannan, vaikka olen julkaissut koko joukon erittäin järkeviä kirjoja. Pieni 4-vuotias poikani, jota minun joskus täytyy komentaa, kun hän on pahankurinen, suuttua kihatua silmittömästi, ja silloin hän huutaa: »Mene ulos tästä huoneesta, senkin kirjuri!» Tässä minulla on titteliä kylliksi,

Minä siis matkustin Osloon Suomen Kirjailijaliiton yhtenä lähettinä.

Norjalaiset kirjailijat tietysti esiintyivät mahtavimpana joukkona, he kun olivat kongressin isäntiä ja emäntiä. Mutta tanskalaisia oli myöskin lukuisasti saapusalla. He olivat tulleet vaimoineen ja osaksi perheineen, jotka olivat ikäänkuin kongressin ulkojäseniä omine juhlineen ja huvituksineen. Tanskalaisilla kirjailijoilla on monta vaimoa, yksi aina kerrallaan. Ovatko heidän edelliset vaimonsa Jumalan kutsusta eronneet heistä, vain ovatko he muuten kyllästyneet kirjallisiin miehiinsä, siitä ei tiedetty mitään eikä sitä kukaan udellut. Sellaiset seikathan eivät oikeastaan ole kirjallisia kysymyksiä, hirvittävän raskaita taloudellisia vain, joista ei juhlissa puhuta, jottei mieli kävisi ankeaksi. Tanskalaisten kirjailijain esimies esiintyi kolmannen vaimonsa kera, mutta oli siellä arvokas vanha kirjailija, jolla kuului olleen neljäs aviovaimo mukanaan. Sentähden tanskalaiset naiset olivat niin paljon tuoreemman näköisiä kuin miehiset edustajat.

Ruotsalaisista kirjailijoista ja kirjailijattarista ei huhu virkkanut mitään. Suloinen Axel Lundegård oli heidän johtajansa ja hän esiintyi yksin. Liekö niin, että todellinen kirjailija ei ole sopiva aviomies ja kirjailijatar vielä sopimattomampi aviovaimo. Mutta paljon puhutaan kirjailijain ja kirjailijattarien elämäkerroissa siitä, että nämä ihastuvat milloin mihinkin naiseen tai mieheen ja laiminlyövät omat vaimonsa tai omat miehensä. Estetiikan laudaturissa filosofian kandidaattitutkintoa varten on vaikeimpia kohtia muistaa, missä järjestyksessä Goethen kaikki morsiamet seurasivat toisiaan. Meidän kirjailijain elämä ei vielä kuulu historiaan, mutta saattavathan sadan vuoden perästä jonkun kirjailijan lemmeisseikkailut ankarasti rasittaa sen ajan estetiikantutki-

jain muistia. En mainitse nimiä. Nykypolvi ne kyllä tuntee.

Mitä naiskirjailijain ulkomuotoon tulee, tein sen huomion, että norjalaiset ja suomalaiset naiset poikkeuksetta olivat luonnon patinassa. Tanskalaiset ja ruotsalaiset taas olivat yleiseurooppalaiseen tapaan koreasti väritetyt. Aamulla jo ani varhain he olivat punakoita kuin kriminomenat. He soivat suuren maailman leiman ja loiston koko kokoontuneelle seurakunnalle. Minä näin kirjoituksen heidän kasvoissaan samanlaisena kuin meillä keväällä nähdään puistikkojemme penkeissä: »ny målad = nyt maalattu», sillä Helsingin maalarimestarit eivät erota ny ja nu sanaa. He lausuvat molemmat ny, joten ny käännetään aina sanalla nyt. Varsinkin oli paronitar Marika Stjernstedt, suomalaista perijuurta, mutta suomalaisia morkkaava, niin korea, etten rohjennut häntä lähestyä enkä katsella muuta kuin kurkotuksella. Tanskalainen kirjailijatar Thit Jensen kilpaili rouva Marikan kanssa sekä loisteliaalla ulkomuodollaan että pukujensa helakkuudella.

Olin unohtamaisillani, että olivathan siellä islantilaisetkin mukana. Minua enin huvitti heissä heidän nimensä. Yksi heistä oli Thorbergur Thortarson ja toinen Haldor Kiljan Saxnes. Tuntui aivan kuin olisi uudelleen joutunut alkukielellä lukemaan vanhoja islantilaisia satuja. Pelastin yhden Gudmundurin pahasta pälkähästä. Hänen piti pitää puhe naisille, mutta hän poti niin ankaraa »skakkusta», että vedet silmissä rukoili minua ottamaan tämän urakan niskoilleni. Kielsin jyrkästi, sillä en toden totta ole mikään naisten ammattiylistäjä, ja sitäpaitsi puhe naisille on jo vanhanaikaista ja kaikki ylistyssanat jo ammoin väljähtyneitä. En tiedä muuten mitään vaikeampaa tehtävää kuin on puhe naisille. Nytkin karmii selkäpiitäni, kun ajattelen, että pitäisi nousta ylös heille puhumaan. En näet ilkeäisi

sanoa heitä sulottariksi, keijukaisiksi, kauniimmaksi sukupuoleksi, miehen paremmaksi puoliskoksi, yhtä vähän kuin rohkenisin nimittää heitä äkäpusseiksi, maailman hermostuttavimmiksi olennoiksi tai synnintuojiksi. Mutta kun Gudmundurin kuvankaunis 20-vuotias rouva tuli minua maanittelemaan, en jaksanut kieltää. — Olen monta kertaa kiittänyt luojaani, että hän minusta sommitteli miestä eikä naista, sillä naisilta en koskaan ole kyennyt kieltämään mitään, en kerrassaan mitään. — Minä hellyin ja lupasin, ja pidinkin lupaukseni. Barbra Ring sanoi, että puhe muuten oli hyvä mutta *pakanallinen*. Vanha Barbra pakeni heti väkijoukkoon tämän sanottuaan, niin etten saanut tietää, mikä siinä oli pakanallista. Vanhat kirkkoisät väittivät, ettei naisilla ollenkaan ole sielua. Sekö on kristillinen puhe naisille? Siihen en yhdy, totean, että naisilla on sekä sielua että varsinkin sisua; mutta eihän se liene pakanallinen väite. Silloinhan kaikki naiset olisivat pakanoita. Juhlallinen ei puheeni ollut, sen saatan vakuuttaa.

Siinä istuessani kuuntelemassa lukuisia puheita tein sen huomion, että minulla on aivan armottoman vähän tietoa uudemmasta skandinaavisesta kirjallisuudesta. En tuntenut puhuvia kirjailijoita edes nimeltä saati sitten heidän kirjoituksiaan. Outoja ihmisiä olivat melkein kaikki tyynni. Tanskalaisista tunsin ehkä pari kappaletta, ruotsalaisista kolme, islantilaisista en yhtään. Norjalaisista toki useampia. Olihan heidän joukossaan ainakin pari kirjailijaa, joilla on maailmanmaine. Tarkoitan Sigrid Undsetia ja Knut Hamsunia, joka kumminkaan satunnaisen pahoinvoinnin takia ei ollenkaan näyttäytynyt. Istuin ja häpesin. Ainoa lohdutukseni oli — jos se nyt on lohdutus — että minä olin vieläkin tuntemattomampi, vaikka minultakin on kirjoja ja kirjoituksia ilmestynyt ruotsinkielellä ja Ruot-

sin maalla. Vaatimattomana ja nöyränä siis solmin tuttavuuksia. Nyt jo tunnen henkilökohtaisesti sangen monta heistä, mutta heidän teostensa tunteminen on vielä sangen heikkoa, tuskinpa ollenkaan korjaantunut. Sellaiseksi se saa jäädäkin. Minulla on täysi urakka lukea edes viidettä osaa siitä kotimaisesta tuotannosta, mikä jokainen vuosi meillä runsaslukuisena ilmestyy. Tunnen ainoastaan ne kirjat, joita syystä tai toisesta joudun lehdissä arvostelemaan. Itse kirjailijoita sen sijaan tunnen sangen harvoja. Hilja Valtosta tanssitin viime kesänä Savonlinnassa niin uutterasti, että paitani selkäpuoli vielä kahden päivän perästä oli nahkea. Hänet siis tunnen ja hänen teoksensa.

Muuten sain sen käsityksen, että suomalaista uudempaa kirjallisuutta tunnetaan aivan surkuteltavan vähän Skandinaavian maissa. On mainittu, että meidän edustuksemme oli masentavan heikko. Saattoi niin ollakin. Mutta yhtä masentavan heikko Suomen kaikkien kirjailijain maine on Skandinaavian maissa Sillanpäättä lukuunottamatta. Eivät kirjallisetkaan piirit siellä tunne ketään meikäläistä. Suuri yleisö ei häntäkään. Olisikohan mikään muukaan edustus ollut kuin masentavan heikko skandinaavilaisten silmissä. Ruotsalaisista kirjailijoistamme ehkä Bertel Gripenberg tutuin. Runeberg ja Topelius sen sijaan ovat kaikkialla tunnetut, varsinkin Ruotsissa ja Norjassakin.

Istuin Norjan pääministerin työhuoneessa upean lounaan jälkeen ja polttelin pehmeässä »laiskanlinnassa» hyvänpuoleista sikaria. Tulee siihen itse hänen ylhäisyytensä kaskuamaan kanssani. En jaksanut nousta pehmeästä tuolistani pystyyn, niin että pääministerin täytyi hankkia itselleen tuoli ja istuutua viereeni, joten sukeutui pitkänpuoleinen keskustelu sikarin suitsutessa molempien suissa. Kysäisin:

— Tunteeko teidän ylhäisyytenne Runebergia?

— Että tunnenko? Tunnenpa niinkin. Kävin kaksi vuotta sitten Göteborgissa ja näin siellä hänen kootut teoksensa kirjakaupoissa. Ostin ne heti todetakseni, vieläkö hänen kirjansa tekevät saman valtavan vaikutuksen minuun kuin ne tekivät minun poikasena ollessani. Rupe-
sin lukemaan. Ihmettelin, että niiden tenho oli vain lisääntynyt. Nyt huomasin, miten mestarillinen oli tuo kuvaus talonpojasta, josta tehtiin aatelismies Bertelskjöld ja joka suku sitten kunnostautui niin monessa polvessa Ruotsin kuninkaitten seurueissa. Se on parhaimpia ja innostuttavimpia sukutarinoita, mitä koskaan olen lukenut.

Loin saimaansiniset silmäni lattiaan ja päylin, oliko suomalaisia kuuntelemassa. Ei ollut, rauhoituin, ja hänen ylhäisyytensä jatkoi selostustaan Välskärin kertomuksista.

Mutta mikä pahus panikaan sen Topeliuksen antamaan romaanilleen Välskärin kertomuksien nimen, kun ker-
ran Runeberg oli kirjoittanut Vänrikki Stoolin Tarinat. Eihän saata vaatia, että Skandinaavian pääministerit lihavuudesta tiukkuvan lounaan jälestä kykenevät erottamaan tällaisia kaksosia toisistaan. Olin erittäin iloinen, että pääministeri oli haltioissaan Topeliuksesta. — Pääministeri Mowinckel on upporikas kauppias Bergenistä.

Sittenkin mielenkiintoisinta minusta oli tehdä huomioita näitten eri kansojen mentaliteetista. Sanotaanhan, että herkäät kirjailijat kuvastavat paremmin kuin muut yhteiskuntaryhmät oman kansansa luonnetta. Senpätähden se näissä lukemattomissa juhlatilaisuuksissa niin selvää selvemmin ilmeni. Tanskalaiset olivat aivan eri luokkaansa. He olivat aina valmiit ilakoimaan. Heidän puhujansa laskivat loppumatonta leikkiä. Heidän maalaisensa eivät taas odottaneetkaan eivätkä hyväksyneetkään muuta kuin leikkiä. Kun heidän miehensä kavahtivat pystyyn pitääkseen puhetta, ottivat tanskalaiset jo heti kohta hymyn

huulilleen. He aavistivat, että nyt sutkauksia satelee. Niinkuin niitä satelikin. Jo ensimmäisen kohdalla he räjähtivät nauramaan. Ja tätä iloista mieltä jatkui puheen loppuun saakka.

Miten perin eri lailla meillä menetellään. Kun meillä puhuja nousee kuolemantotisena puhumaan, käy syvä huokaus juhlayleisön rinnoista. Se ei odota eikä hyväksykään leikkiä. Se odottaa vain totisinta totisuutta. Puhuja meillä ei puhukaan, hän riitelevällä äänellä paukuttaa sanoja suustaan. Hän räökkää isänmaa parkaa jo tuhat kertaa ennen kuulluilla käännteillä, ja yleisö hyväksyy puheen ja laulaa puheen päälle yhtä tutun Maamme-laulun. Monet sanovatkin, että meidän juhlatilaisuutemme ovat jäytävän ikäviä. Niinkuin ne usein ovatkin. Sitä samaa ei käy sanominen tanskalaisten illatsuista. He ottavat aina lähtökohdakseen jonkin anekdotin tai tapauksen ja pusertavat siitä ulos kaiken sen iloisen mehun, mikä siitä vain saattaa lähteä. Näin he tarjoavat aina tuoretta kuultavaa. Ja tarkkaavaisuus pysyy yleisössä aina elävänä.

Eräs oppinut suomalainen professori, hieman körttiläisyyteen taipuva, kertoo kerran pistäytyneensä tanskalaiseen maalaiskirkkoon. Siellä pappi saarnastuolista syyti toisen leikinlaskun toisensa päälle, ja yleisö nauroi täyttä hyrkyä. Kirkossako? — Rukoilkaamme! — Johan meillä kirkko olisi uudestaan vihittävä, jos tällainen häväistys siellä tapahtuisi. Ja sittenkin meidän kansamme on uskonnollisesti välinpitämättömämpi kuin Tanskan kansa. Ehkäpä juuri tämän kalsean juhllisuuden takia kirkoissamme.

On sentään Suomessakin saarnamiehiä ollut, jotka eivät aina ole olleet juhllaisia puheissaan. Eipä silti, että he olisivat tahtoneet naurattaa kirkkokansaa, mutta sutkauk-

set ovat tulleet ikäänkuin erehdyksestä. Kuuluksi on varsinkin tullut Juhani Ahon isä, rovasti Theodor Brofeldt. Kun hänen lapsenlapsensa istuivat kirkossa ja ukki saarnasi, oli heillä alituinen rukouksen tarvis. He painuivat penkkeihinsä ja olivat tikahtamaisillaan naurusta, kun ukki paukasi: »Elekeeten työ iisalamelaiset luulla, että sinne taivaaseen niin voan kepuljpelillä päästään.» Eivät iisalmelaiset tällaisessa saarnatyylissä mitään ihmeellistä havainneet. Eikä heitä ollenkaan naurattanut. Mutta oli siellä eräs vanha, kuiva räätäli, joka väitti muistavansa erään rovastin, joka puhui »puhtaampoo jumalan sanoo kuin Ruuhveltti». Se oli rovasti, jonka suomenkieli oli hyvin heikkoa. Iisalmen murretta hän ei ollenkaan osannut. Ja senhän iisalmelaiset hyvin tiesivät, ettei raamatun Jehova osannut Iisalmen murretta. Yhtä vähän kuin se muinainen Iisalmen rovastikaan. Toinen kansan naurattaja oli sotarovasti Granit Kuopiossa. Hän oli täysi tanskalainen. Hänen leikilleen kansa hymyilikin ja hänen sutkauksensa levisivät miehestä mieheen ja niitä muistellaan ja mainitaan vieläkin suurella rakkaudella. En tahdo pahentaa muitten suomalaisten mieliä niitä tässä mainitsemalla, sillä lapualaiset ja kuopiolaiset palvelevat eri jumalia, lapualaiset ankaraa juutalaisten Jehovaa lukemalla vain vanhaa testamenttia, kuopiolaiset taas vain uutta testamenttia ja apokryfisiä kirjoja.

Hieman toisempia ovat norjalaiset. Mutta ei Norjassa yksikään puhuja uskalla pitää puhetta, joka alusta loppuun saakka olisi juhlallinen. Kun olimme Norjan valtionarkeologin luona kutsuilla, laski tämä arvon henkilö niin poikamaista leikkiä, että kutsuvieraat olivat hukuttaa hänen äänensä helakkaan nauruun. Valtionarkeologi oli kerrassaan loistava puhuja. Meillä pidettäisiin häntä sopimattomana esiintymään juhlissa muuta kuin ehkä pikku-

tunneilla. — Oslon kongressissa kaikki lounaatkin olivat pikkutunteja.

Kun kuukausi sitten Nobelin rauhanpalkinto annettiin Oslossa kuululle englantilaiselle Kelloggille, lasketti tämä arvon henkilö juhlapuheessaan pelkkää leikkiä, jonka norjalaiset iloisesti sulattivat. Helsingissä hän olisi herättänyt pahennusta.

Ruotsalaiset taas eivät ole erittäin iloisia puheissaan, joskaan eivät ikävän juhlallisiakaan. Ruotsalaiset, Skandinavian herrasväki, ovat hyvin napitettua kansaa. He rakastavat sekä eleissään että puheissaan koristeellisuutta. Heillä on kaikissa edesottamisissaan ohjeena »belcanto». Niin puheissakin. Sanat ovat aina hyvin valitut, ryhti arvokasta; ruotsalainen maatiainenkin osaa käyttäytyä ja puhua kuin jalosukuinen kreivi. Mikä kuilu ammottaakaan tanskalaisen ja ruotsalaisen esiintymisen ja puheenpidon välillä! Ja kumminkin he ovat mitä läheisimpiä sukulaisia.

Mutta oli siellä yksi mies Ruotsin kuningaskunnassa, joka viis välitti juhlallisuudesta. Ja se oli valtakunnan juhlallisin virkamies, edesmennyt Upsalan arkkipiispa Nathan Söderblom. Ruotsalaiset kertovat hirmujuttuja hänen epäjuhlallisesta esiintymisestään. Kertovat hänen alttarikaiteen sisäpuolella, kun hän, piispat ja prelaatit seisoivat selin yleisöön, puoliääneen lausuneen: »hör du biskop Eklund, opp å hoppa, nu ä' de' din tur». Piispa kääntyi komennuksesta seurakuntaan ja laukaisi raamatunlauseen. Upsalan suuren muistojuhlan suomalaiset osanottajat 1928 kertoivat seuraavaa arkkipiispasta. Hän istui kuningasperheen pöydässä ja aloitti juhlapuheitten sarjan. Hän lasketteli hillitsemätöntä leikkiä. Hänen puhuessaan pamahti kanuunanlaukaus. Tiedätkö mitä arkkipiispa silloin sanoi? »Va' ä' de', föddes igen en prinsessa, eller varför sköt dom?» Ruotsalaiset pahenivat

kovasti, mutta suomalaisista se oli yhtä outoa kuin hanskaa. Ruotsalaiset väittävätkin, ettei arkkipiispa ollut ollenkaan ruotsalainen luonteeltaan, vaan — suomalainen. Hän kuului olleen suomalaisen näköinenkin.

Älkää irvistelkö, kun sanon, että arkkipiispa olikin jonkun Hakkaraisen tai Halosen isäntämiehen näköinen, ja silloin hänen leikkinsä onkin selitettävissä. Arkkipiispa oli näet syntynyt Norrlantiin, seudulle, jonne savolaisia siirtolaisia muinoin kosolta muutti. Hänellä oli savolaisen lipeä kieli ja puhetaito, eikä hän karttanut iloisia sutkauksia itse tuomiokirkossaan enemmän kuin savolaiset omissa pitäjänsä puukirkoissa. Arkkipiispan nähtiin hymyilevän juhlallisimmissakin paraadeissa. Eikä hän edes uskonut ruumiillisen ylösnousemuksen paraatiin.

Entä meidän suomalaisten puheet? Ne olivat kaikki juhlallisia, paitsi yhden. En sano kenen. Mutta se yksi on savolainen eikä mahda mitään sille, että häneltä puuttuu yhtä suuressa määrässä juhlallisuuden tunnetta kuin Upsalan arkkipiispalta. Onhan kumminkin ilolla merkittävä muistiin, että meidän edustajamme toht. Hans Ruin piti puheen, joka puhtaasti elokvenssin kannalta arvosteluna oli onnistunein kongressissa pidetyistä puheista. Hyvä oli myöskin prof. Otto Mannisen, mutta se hukkui meluun, sillä tanskattaret luulivat, että Otto Manninen lasketteli kangasniemeläisiä sutkauksia, joissa hän on mestari. He eivät näet ymmärtäneet meidän ruotsiamme. Manninen oli tällä kertaa sentään juhlallinen. Mutta tanskattaret nauravat jo ennenkuin tietävät, mikä puheen sisällys on. Tanskassa se aina on leikillinen.

Islantilaiset olivat näihin skandinaaviin veljiinsä verrattuina suorastaan juroja. Olivat totisempia kuin me suomalaisetkin. Mutta arvaahan sen, kansan, joka siellä saarella elää alituisen tuulen ja tuiskun tuiverruksissa,

ei hän sitä mikään naurata. Heidän puheensakin oli harvasanaista ja hidasta, hieman meikäläisten puhetaipoja muistuttava. Sanojen lausuminen oli selvempää kuin norjalaisten ja tanskalaisten ja muistutti paljon meidän ruotsalaista puhetyyliä. Me islantilaiset ja suomalaiset olemme maatiaisjuhlallisia, emme herraskaisjuhlallisia kuten ruotsalaiset.

MITÄ TIEDÄN ALEKSIS KIVESTÄ.

Aleksis Kiven runoudesta ja kirjallisuudesta on puhuttu ja kirjoitettu varsinkin viimeisinä kymmeninä vuosina niin paljon, häntä on tutkittu puolelta ja toiselta, niin että se, joka hänestä joutuu puhumaan, on pakotettu toistamaan jo ennen sanottua ja vatvomaan jo ennen lausuttuja arvosteluja senkin seitsemännen kerran. Yrittän pysytellä poissa tästä märehimisestä. Siitä pääsee, kun selostaa, miten Kivi ja hänen kirjallisuutensa ovat päässeet itsekunkin tietoisuuteen ja miten itsekukin siihen on suhtautunut ja edelleen suhtautuu.

Onhan ehkä vaateliasta pakottaa ihmiset lukemaan, miten kukin vähäpätöinen henkilö niihin suhtautuu, mutta jos tietää, että niitä on monta, jotka ovat kokeneet samaa ja tulleet samoihin johtopäätöksiin, ja jos koettaa selostaa, milloin ja miten tuo onneton kirjailijainero on tullut kullekin rakkaaksi, silloin tällaisella tavalla saattaa olla oikeutuksensa.

Aleksis Kivi oli syntynyt lokakuun 10 p:nä vuonna 1834. Ei ole muuta kuin 2 vuotta elettävä, niin vietetään hänen satavuotinen syntymäpäivänsä. Nuorena kuoli tämä köyhyyden ja taudin runtelema, mutta silti kirjoissaan niin repäisevän iloinen runoilija. Sanotaanhan, ettei rikas koskaan saata elävästi kuvata rikkautta eikä kukaan köyhä köyhyyttä. Köyhä taas on omansa ylistämään rik-

kautta ja rikas osaa kaameimmin maalata köyhyyden kurjuutta. Ehkä on niinkin, että ainoastaan murheen musertama mies saattaa loihtia esille sellaista iloa, jotta se todellakin ilolle tuntuu. Suurimmat ja syvällisimmät humoristit ovat useinkin maailman murjomia miehiä. Tosi seikka on, ettei suomalaisessa kirjallisuudessa ole yhtään teosta, jossa ilakoiminen viettäisi sellaista riemujuhlaa kun romaanissa Seitsemän veljestä. Ja sen kirjoitti jo kuolemaan merkitty mies. Kivi kuoli näet joulukuun 31 p:nä 1872.

Olipa aivan kuin paksu esirippu olisi langennut Kiven kuoltua sekä hänen muistonsa että hänen kirjallisuutensa eteen. Muutamat herkäät kirjallisuuden tuntijat vain silloin tällöin kurkottivat esiripun taa tai vilkuivat tirkistysreiästä sisälle sinne, missä Kiven kuolemattomat henkilöt elivät piilossa ihmisten tietoisuudesta.

Seitsemänkymmen-luvulla en Kivestä kuullut halaisua, sanaa osaksi nuoruuteni takia, osaksi sen takia, että Kivestä ei puhuttu ei kirjoitettu sanottavasti mitään. Mutta kun jouduin murrosikään, joka ihmiselle merkitsee uudestisyntymää, jolloin hän rupeaa älyämään taidetta, jolloin hän, lemmen tunteen herättyä, myöskin ymmärtää omistaa rakkauttaan yleville aatteille niinkuin isänmaan, ihmisyyden, kirjallisuuden, filosofian ja uskonnon avartaville aloille, silloin Kivenkin sekä nimi että hänen kirjalliset tuotteensa väkiseltäkin pujahtivat esille näköpiiriini.

Tunnustan, että ensimmäinen vaikutelma tuntui vieraalta. Eihän Kivi kirjoittanut sitä kieltä, johon toverini ja minä olimme tottuneet. Kiven nurmijärveläinen murrehan pursuaa ylivoimaisena esille niissä hänen teoksissaan, jotka sattuivat minun kouriini, nimittäin »Seitsemän veljestä», »Nummisuutarit» ja »Kihlaus». Muistan vielä selvästi,

miten yllättävältä tuntui »Margaretan» ja »Lean» kieli verrattuna edellämainittujen kirjojen kieleen. Margaretan ja Lean kielihän on kaunista kirjakieltä, Seitsemän veljeksien kieli tavallaan murretta. Nuo monet ruotsalaiset lainasanat tuntuivat niin oudoilta itäsuomalaisen korvaan. Eiväthän nuo Eskot, Juhanit ja Aapelit olleet tuttuja ilmiöitä Itä-Suomessa. Ne olivat liian jäykkiä ja hitaita. Niissä oli typeryys liian väkevästi alleviivattu. Niiltä puuttui tykkänään itäsuomalainen nokkeluus, kielevyys jopa viekkauskin. Ei Eerokaan eikä Mikko Vilkastuskaan tuntuineet oikein kotoisilta. Olivat ehkä enemmän pisteliäitä kuin sulavia repliikeissään. Kieli oli koko joukon karumpaa kuin itäsuomalaisella, paljon dramaattisempaa kuin itäsuomalaisen heläjävän lyyrillinen sanonta.

Mutta hänen yli laitojensa pursuava leikinlaskunsa ja syvä huumorinsa, se meille kelpasi. Osattiin ulkoa sellaiset runot kuin Kissalan Aapelin pilkkalaulu jukolaisista: »Tähtiä kuin Otavassa poikia on Jukolassa, laiskapulseja ja jallii.» Sellainenhan kasvavia poikia miellyttää. Mutta en saata sanoa, että Kiven suuri merkitys olisi ollut meillä selvillä. Emme olleet lukeneet Ahlqvistin murhaavaa arvostelua Kivestä kymmenen vuotta sitä ennen. En vielääkään ole siihen tutustunut. En rakasta teilauksia, varsinkaan en, kun viaton ja syytön teilataan ja kun se ei edes onnistukaan. Ahlqvistin arvostelu ei siis meihin vaikuttanut mitään. Meidän silmämme avautuivat vasta 1880-luvun alkuvuosina näkemään Kiven hänen oikeissa mittasuhteissaan.

Kuopiossa näet kokoontui 1880-luvun alkuvuosina pienoinen kirjallinen kerho rouva Minna Canthin kotona. Siihen kuului muutamia täysikäisiä naisia ja kourallinen lyseon yläluokkien oppilaita. Sattui sitten niin, että kuuluisa kaunopuhuja Lauri Kivekäs oleili erään talven Kuopiossa

jatkamassa lukujaan. Hän otti joskus osaa kerhon kokouksiin. Kivekäs oli Kiven intohimoinen ihailija. — Omituista oli, että pohjalaiset nuoret ylioppilaat ensimmäisinä »keksivät» Kiven suuruuden. Hämäläiset, jotka olivat verta Kiven verestä, luuta hänen luustaan ja joille Kiven kieli oli heidän omaa murrettaan, eivät sitä äkänneet. Se kait johtui etupäässä siitä, että 70-luvun hämäläiset ylioppilaat olivat ruotsalaisista kouluista päässeitä oppilaita, joita tympäisi Kiven käyttämä rahvaan kieli. — Suuri puhuja Kivekäs taas oikein leimusi Kiven ylistystä. Tuntui siltä, kuin Kivekäs vartavasten olisi valmistanut repliikkejä näihin tilaisuuksiin. Muistan hänen suurella paatoksella huudahtaneen: »Tulee se aika vielä, jolloin Kivi rinnastetaan Runebergiin.» Samassa hän teki mahdavan kädenliikkeen, niin että hänen aivan liian suuri oikeankäden mansettinsa lensi kolisten lattialle. — Kivekässä oli hieman keikarin vikaa. —

Kivekäs avasi silmämme; varsinkin teki tuo mansetin lento vakuuttavan vaikutuksen. Tästä oli seurauksena, että me lyseolaiset päätimme ottaa Kiven Kihlauksen näyteltäväksemme. Meitä kummastuttivat aluksi nuo oudot sanat ja sutkaukset: kraatari, morakka, tuiskea, tuo omituinen »koska» sanan käyttö ja lauseet sellaiset kuin: he »kohtelivat kaiketi sinua trumantisti» ja »niskani panen pantiksi, ettäs tillastit herroiltasi naimista». Mutta tuo verraton näytelmäkappale Kihlaus, Kiven ehkä ehein taideluoma, vaikka vain pienoinen tuokiokuva, jonka lapidaariset, voimakkaat repliikit syöpyivät ainiaaksi mielimme, nosti heti Kiven korkealle jalustalle, jossa hän on pysynyt tähän päivään asti. Kiven kielihän olikin meistä vain jatkoa raamatun, virsikirjan ja katkismuksen kieleen, joka itäsuomalaisesta aina on ollut vierasta, pyhää kieltä. Sitä pyhempää kuta vaikeampaa

ymmärtää se on. Senhän me kyllä tiesimme, ettei Jumala osaa savonkieltä, hämeenmurrettahan hän puhuu. Kivi lähestyi meitä tohtori Martinus Lutheruksen kielellä, ja se vain yhä edelleen korotti häntä silmissämme.

Kului aikaa toistakymmentä vuotta. Kivestä ei puhuttu paljon, eikä paljon kirjoitettu. Mutta teattereissa saatiin ihastua Nummisuutariin, Leaan ja yhä uudelleen Kihlaukseen. Kiven elämästä emme tienneet muuta kuin että hän oli nurmijärveläinen, eli rutiköyhänä ja kuoli kurjuuteen. Oli olemassa Aspelinin tekemä lyhyt elämäkerta, mutta mistä sen sai käsiinsä?

Ajoin sitten kerran go-luvun alkupuolella pyörällä Helsingistä Turkuun. Siuntion kohdalla tapasi minut ankara ukonilma. Hain suojaa lähimmästä rakennuksesta. Hyppäsin avonaisen kuistin katon alle. Istuin penkillä. Ulos rakennuksesta tulee vanha nainen siinä 50:n iässä. Puhuttiin ruotsia. Äkkiä hän kysyy:

— Tunteeko herra erästä suomalaista kirjailija-vainajaa, jonka nimi oli Kivi?

— Aleksis Kivikö?

— Niin juuri, Stenvalliksi häntä aina sanottiin.

— Kaikki suomalaiset hänet tuntevat. Mutta eihän hän täällä ole voinut asua. Nurmijärveläinenhän hän oli.

— Täällä, juuri tässä Fanjunkarsissa asui Stenvall, jota suomalaiset sanovat Kiveksi. Tuossa on hänen kamarinsa, ja tuolla aivan lähellä hän ensin asui pikku-riikissä mökissä.

Tämä oli minulle vallan outo juttu. En tahtonut sitä aluksi ottaa uskoakseni, mutta kun vanha nainen vakuuttaa sitä kiven kovaan, eihän sitä lopultakaan voinut epäillä. Nyt alkoi vanha palvelijatar kertoa, ukkonen jyrisi, mutta naisen suu kävi. Ensi kertaa kuulin Charlotte Lönnqvistin nimen, tuon naisen, jonka hellä äidillinen

rakkaus pelasti Kiven ennen aikaansa kuolemasta. Juuri tässä Fanjunkarsissa oli vanha neiti Lönnqvist hoitanut Kiveä, ruokkinut häntä ja vaatettanut häntä, vennon vierasta köyhää ylioppilasta. Hän, joka oli Kiveä 20 vuotta vanhempi, ei välittänyt juoruista, joita matala maailma pani liikkeelle hänen ja Kiven suhteista toisiinsa. Hän oli Kivestä saanut holhokin, ja äidilliset vaistot heräsivät tässä vanhassa neidossa, niin että hän pani kaikkensa liikkeelle turvataksaan Kiven elämänmahdollisuudet. Kun vanha palvelijatar kertoi, että neiti Lönnqvist, jonka varat olivat sangen vähäiset, kaivatti sudenhautoja pyydystääkseen petoja ja saadakseen tapporahoilla elatuksen-apua Kivelle ja itselleen, heltyivät sekä kertoja että kuulija. Nainen pillautti itkuun, sillä hänen emäntänsä neiti Lönnqvist oli kuollut kolme kuukautta sitten ja hänen surunsa oli vielä aivan tuores. Vanha palvelijatar ei laannut kehumasta Kiveä erittäin suloiseksi, hyväsydämiseksi ja hienotunteiseksi ihmiseksi, joka ei kellekään pahaa sanaa virkkanut. Kysymykseeni, juopotteliko Kivi, sain vastaukseksi:

— Bollstan talollisten kanssa hän joskus remusi, mutta enimmäkseen hän oli kotonaan, käveli edestakaisin ja kirjoitti.

Nythän tiedämmekin, että hänen enimmät ja parhaimmat teoksensa juuri syntyivät Fanjunkarsissa, hänen hyvän enkelinsä matalassa majassa, hänen tuvassaan ja hänen hoidossaan. — Kun Kivelle on pystytetty muistopatsaat kaupunkeihimme, eikö sen jälkeen olisi aika koristaa Charlotte Lönnqvistin hautaa jollakin muistokivellä?

Kun kysyin, miten Kivi suhtautui naisiin, vastasi palvelijatar:

— Yhden kerran vain tapahtui, että Kivi tuolla ulla-kolla pyrki minua suutelemaan.

— No, eihän siinä mitään moittimista ole, sanoin minä.

— Ei suinkaan, ei suinkaan. Minä olin nuori silloin.

Ollakseni kohtelias vanhalle mutta pirteälle naiselle sanoin: »Etteköhän vieläkin voisi ullakolla joutua samanlaiseen seikkailuun.»

Aurinko pilkisti pilven raosta, ja vanha nainen hymyili ilmeisesti tyytyväisenä.

Sain naisen pitkästä kertomuksesta selvän kuvan Kiven hiljaisesta, lempeästä luonteesta. Olen saanut vahvistuksen tämän kuvan todennäköisyyteen oltuani tilaisuudessa Helsingin suomalaisessa lyseossa tutustumaan pariinkymmeneen nurmijärveläiseen poikaan, niiden joukossa Kiven veljentyttären poikaan. Parempia poikia ei missään Suomen suuriruhtinaskunnan ja tasavallan pitäjissä ole kasvatettu. He ovat kaikki olleet kuin katkismuksesta leikatut. Heillä mahtaa kaikilla olla juuri Kiven äidin tapaiset kasvattajat, luonteenlaadultaan hiljaiset, mutta varmat. Sellaisissa kodeissa lapset kasvavat ilman ruoskaa, ja juuri sentähden he eivät kuria kaipaakaan. Heillä on aikamiehen hillityt metkut jo poikasista saakka. Se ei estä heitä olemasta iloisia ja hilpeitä, kun sopiva aika on käsissä. Minulla on näin ollen elävä kuva Kiven lapsuuden päiviltä. Professori Th. Rein-vainaja kertoi Kiven kerran juhlistsa Sjundbyn kartanossa, jonka mökkejä Fanjunkars juuri on, vetäneen korvatillikan itse isännälle, Tomas Adlercreutzille, riitautuessaan suomenkielen asemasta maassamme. Tuo hiljainen nurmijärveläinen saattaa viinan vaikutuksesta tehdä sellaistaakin. Selvänä ei milloinkaan. Olen pyytänyt Kiven veljentyttären poikaa kerran ottamaan päänsä täyteen, nähdäkseni, miten hänen suuri setänsä liikehti samanlaisessa tilanteessa, mutta turhaan. Hän on itsepintaisesti raitis niinkuin muutkin nurmijärveläiset tuttavani.

Sain paljoa myöhemmin Seurasaaren ulkomuseon intendentin, Axel Olai Heikelin, mukaani Fanjunkarsiin katselemaan Kiven asuntopaikkoja siellä. Haettiin sitä pientä mökkiä, jossa Kivi asui pari ensimmäistä vuottaan ennen Fanjunkarsiin muuttamistaan. Etsittiin kauan aikaa, ennenkuin löydettiin. Mökki oli siirretty kauas Fanjunkarsista. Se pienen pienokainen mökki ostettiin ja tuotiin Seurasaaren. Sittemmin se paloi, mutta Heikel oli sen valokuvannut ja mitannut, niin että aivan samanlainen mökki on nyt rakennettu palaneen paikalle.

Koska minulla on ollut tilaisuus kertoa suuresta suomalaisesta kirjailijanerosta, en saata pitää hänen lahjojaan vain satunnaisena ilmiönä yhdessä ainoassa henkilössä. Haen selitystä laveammalta, etsiskelen sitä hänen rodustaan. Harvoin tulee ajatelleeksi, minkä sarjan loistavia henkisiä kykyjä tuo pieni kaistale hämäläisten siirtolaisten asuttamaa aluetta, jota suomalaisiksi Uusmaaksi sanotaan, on synnyttänyt. Sillä hämäläistä rotuahan meidän suomalaiset uusmaalaisemme ovat, vieläpä puhdasrotuista sellaista. Hollolasta, Janakkalasta, Lopelta ja Iitistähän ne ovat valuneet jokia myöten alas, kunnes meren rantamilla kohtasivat ruotsalaisen asutuksen. Sinne metsiin he raivasivat ensimmäiset peltotilkkinsä, joista myöhemmin laajentuivat kokonaiset kyläkunnat. Sinne Hämeeseen paloi sairaan Kivenkin mieli. Hämeestä hän haaveili kerran ostavansa talonkin, jonne päätti loppuiäkseen asettua elämään rotunsa rintamaihin. Eikähän Paljoelta Hämeeseen ole kuin toista penikulmaa. Nurmijärvi on Uusmaan rajapitäjä Hämettä kohti. »Jukolan talo eteläisessä Hämeessä», niin alkaa Seitsemän veljestäkin.

Mutta tämä kaino kansa ei ole suullaan kerskuvaa. Ei silloinkaan, kun siihen olisi syytä. Syytä kerskumiseen

on, kun ihminen ei suuretele omia ansioitaan, vaan ylistää Jumalan lähettämiä johtajia, kansansa valistajia ja iki-arvojen luoja. Silloin kerskumisella saattaa olla suuri, moraalinen velvoituskin. Sillä suurtoita muistellessa ja niistä ääntä pitäessä herätetään kuulijoissa halua ja intoa mainetöitten tekoon, kussakin kykynsä mukaan.

Uusmaan läntisessä kolkassa syntyi mies, Elias Lönnrot, jonka silmät säteilivät suopeutta kaikille ihmisille aivan niinkuin kaikilla muillakin sammattilaisilla, mutta jonka sielunvoimat olivat väkevän jättiläisen. Hänen rakkautensa elämäntyöhönsä oli heltiämätön. Mitkä arvaamattomat henkiset aarteet hän onkaan kaivanut esille ja tarjonnut kansalleen sen iki-iloksi!

Uusmaan itäisestä kolkasta kaikuu Pernajan köyhän kalastajan pojan nimi Agricola meidän korviimme. Hän ensimmäisenä loi suomenkielelle kirjoitetun sanan. Siihen asti oli suomenkieltä vain *puhuttu*. Hänen ikiansionsa on, että se kirjoitettuna nykyään on kehittynyt ilmaisemaan kaikkea, mitä inhimillinen tiede ja kaunokirjallisuus kieleltä saattaa vaatia.

Samoilta kolkilta on sen miehen, Sibeliuksen, suku kotoisin, miehen, joka musiikissa on kyennyt ilmaisemaan suomalaisen tunne-elämän kaikkein oleellisimmat ja syvälimmät vivahdukset.

Ja keskeltä tätä kapeaa Uusmaan kaistaletta, aivan pääkaupungin liepeiltä oli lähtöisin se mies, Aleksis Kivi, jota on pidettävä kaunokirjallisuutemme tienraivaajana, joka on ehkä enemmän kuin kukaan muu ollut kutsuttu runoilijaksi, mies, joka ei pyrkinytkään muihin toimiin, ehkä ei mihinkään muuhun kyennytkään, joka vain kuunteli kutsunuksensa ääntä, joka pakotti hänet luopumaan kaikesta maallisen onnen tavoittelusta ja suorittamaan sen, minkä kaitselmus oli hänelle varannut. Tällainen aito

taipumus on harvinaista maailmassa, mutta sellainen taipumus luo myöskin aito taidetta.

Aleksis Kiven syntymäpäivänä on hämäläisellä heimollamme oikeus kohottaa päätään ei ylvästelläkseen, vaan ylpeillääkseen siitä, että sen kohdusta on sinnyt ja syntynyt tällainen sarja suurmiehiämme, joilla on ollut suuri rakkaus työhönsä ja yhtä suuri kyky sen suorittamiseen. Saattaako millään heimollamme olla loistavampia esikuvia?

TUNTEMATTOMAN TROKARIN HAUTA.

Arvoisat kuuntelijat tietänevät, että Euroopan suurvaltioitten pääkaupungeissa on kussakin »tuntemattoman sotilaan hauta». Se on murheellinen muistomerkki sille tapaukselle, jota maailmansodaksi sanottu on. Kansat tapella katistivat keskenään kokonaista neljä vuotta, verta vuoti viattomista ihmisistä noin suunnilleen 80 miljoonaa litraa, sillä sodassa tuhoutuneitten ihmisten luku lasketaan pariksikymmeneksi miljoonaksi, ja kun ihmisessä on 4 litraa verta, tekee se suunnilleen 80 miljoonaa litraa. Vaikkapa kaikki kuolleet eivät olisikaan vuodattaneet vertansa viimeistä tippaa myöten, on sen sijaan haavoittuneitten veri jäänyt laskusta pois. Ja haavoista on vuotanut verta melko lailla, vaikka sitä ei voidakaan litroissa mitata.

On ihmisiä, jotka väittävät, että tällainen valtava suonenisku on häpeäksi kristikunnalle. Mutta eihän kristikunta koskaan ole hävennyt suuria sotia eikä ylimalkaan verenvuodatusta. Päinvastoin. Sotia on aina ylistetty korkeimmassa äänilajissa ja sotilaita on kunnioitettu kansansa uljaimpina poikina. Lauletaanhan soti-laasta Ateenalaisten laulussa, että hän on korea naisten silmissä ja komea miesten mielestä eläissään, mutta kauris hän on vielä sittenkin, kun hän kaatuneena makaa keskellä taistelutannerta. Vanha mietelmä on: elävä koira

on parempi kuin kuollut jalopeura. Nuoren miehen sodassa osoittama urhoollisuus on aina saanut osakseen kiihkeän kunnioituksen, ja sitä Euroopan suuret sivistyskansat tahtovat puolestaan myöskin ylistää pystyttämällä komeita patsaita tuntemattoman sotilaan haudalle. Tuntemattoman sotilaan yhteisellä nimellä kunnioitetaan kaikkia sodassa kaatuneita miehiä.

Mutta Suomen kansahan ei ottanut osaa maailmansotaan ainakaan virallisesti, meillä kun sodan aikana ei ollut omaa sotalaitosta ja aseetkin oli viety Venäjälle, muutamia haulikkopyssyjä lukuunottamatta. Senpä tähden meillä ei olekaan »tuntemattoman sotilaan hautaa», meillä on vain itsenäisyyden patsaita muistuttamassa, että olemme saavuttaneet vapaan valtion oikeudet. Edellisistä sodista meillä on muistomerkkejä sekä kivistä tehtyjä että ylistäviä runoja, runoja, jotka ovat kiveä kestävämmät. Voiko olla parempaa tuntemattoman sotilaan muistomerkkiä kuin on Runebergin runo Sven Dufva. Sven Dufva on yleisnimi, joka mainiosti sopii tuntemattoman sotilaan nimeksi. Sven Dufva oli yksi niitä tuhansia viattomia miehiä, jotka heittivät henkensä mielettömän sodan Molokin-kitaan. Maahan oli karannut vihollinen, ja silloinhan jokaisen miehen täytyi uhrata sekä verensä että henkensä kotinsa puolustukseksi. Sodan nostattajille häpeä langetkoon; he ovat barbaareja, susien veroisia, jotka tuhoeläiminä olisi häpeäpaaluun naulattava. Sven Dufva ja kaikki muut tuntemattomat sotilaat ovat säälettäviä olentoja, jotka ovat vain raakalaisajan ja raakalaiskäsituskantojen syyttömiä uhreja.

Luulenpa melkein, että kun tuntemattoman sotilaan haudalla juhlamenoja pidetään, siinä samalla monet kulttuuriliberaalit toivovat, että kaatuneita sotilaita sivistysvaltioissa ei enää koskaan tarvittaisi haudata.

Siihen meidän kaikkien täytyy pyrkiä ja siihen me kyllä vähitellen pääsemmekin, kun vain kaikkien kansojen kulttuuriliberaalit kasvavat niin voimakkaiksi ryhmiksi, että he jaksavat väentää sotaporhoilta aseet pois käsistä.

Olen kuulevinani, että monet kuuntelijat päästävät ivanaurun sanoen: »Onpas siinäkin houkkio, joka luulee sotien maailmasta loppuvan.» Sodat ja verenvuodatus ovat pyhiä ilmiöitä ihmisten ja kansojen elämässä. Hamasta Kainin ajoista saakka on verta vuodatettu, ja juutalaisten Jahve oli verinen sotajumala, joka janosi verta aivan loppumattomiin saakka aivan kuin muhametti-laisten Allahkin. Juuri sentähden on Euroopan ja Länsi-Aasian historia veren kyllästävä enemmän ehkä kuin minkään muun maanosan kansojen. Meiltähän Itä-Aasian vanha sivistyskansa, kiinalaiset, on oppinut surmaamisen jalon taidon. Parasta aikaa he näyttävät, mihinkä he kykenevät, kun toinen eurooppalaisten sotaan opettama kansa, japanilaiset, on syyttä suotta karannut heidän kimppuunsa. Minä ainakin toivotan kiinalaisille menestystä, koskapa he eivät ole aloittaneet sotaa, ja luulenpa, että kiinalaiset perivätkin voiton, nyt kun heille on määrätty pääjohtajaksi niin sanottu »kristitty kenraali».

En pidä itseäni sentään houkkiona, kun ennustan sotien loppumista. Me eurooppalaisethan vielä olemme barbaareja ja elämme barbaariajan lumoissa. Mutta kulttuuriliberaalien joukot kasvamistaan kasvavat ja he kantavat rauhan palmuja käsissään. Niin he ovat tehneet kautta aikojen. En puhu sivistyneistä kiinalaisista, jotka olivat jo päässeet sille kehityksen asteelle, että olivat unohtaneet, mikä sota oikeastaan olikaan, kunnes »punatukkaiset barbaarit», niinkuin kiinalaiset meitä eurooppalaisia nimitävät, näyttivät heille, miten helposti vihollisista henki lähtee, kun tuliluikulla ampuu. Puhun Rooman keisari-

kunnan alkuvuosisadoista. Augustuksen aikoina sodan jumalan temppelin juhlamenot lakkautettiin. Ei enää tarvinnut turvautua sodan jumalan apuun. Sata vuotta myöhemmin ei sotilaita nähty muuta kuin barbaarikansojen rajoilla. Kuvaava on seuraava kreikkalaisen kirjailijan kertomus: »Eräs rajalta palaava sotilas hakkailee nuorta tyttöä. Hän kertoo työlle, mitä urotöitä hän sodassa oli tehnyt. Oli yhdellä iskulla listinyt vihollisen pään poikki, niin että kallo tipahti hiekkaan. Tyttö säikähti niin, että pakeni suin päin äitinsä luo eikä leppynyt mieheen, vaikka tämä vakuuttikin, että hän oli vain valehdellut. Häntä sotilas kauhistutti.» — Meidän tyttöjen mielestä sotilas vielä on eri mies, monta vertaa siviiliä ehompi ja rakastettavampi. — Edelläoleviin tosiasioihin minä perustan uskoni ja toivoni, että sotien käynti vielä kerran Euroopassakin joutuu huonoon huutoon. Sentähden minä käsitän tämän tuntemattoman sotilaan hauta-jutun niin, että ainakin kaikki sivistyneet ihmiset rukoilevat sen haudan partaalla siinä mielessä, että tämä olisi »viimeisen sotilaan hauta».

Tämän pitkän esipuheen jälkeen luulen, että kaikki kuulijani käsittävät, mitä minä toivon tuntemattoman sotilaan haudalla, nimittäin ettei viattomia miehiä pakoteta surmaamaan toisiaan tai joutumaan surmatuiksi. Aivan samoilla tunteilla tahtoisin seistä »tuntemattoman trokarin haudalla», jos sellainen pystytettäisiin Suomen pääkaupunkiin. Tahtoisin toivoa näet, että tämä hauta kätkisi viimeisen trokarin ruumiin. Taas olen kuulevinani höhötystä muutamien kuuntelijain taholta. Siinä se on pöllöpää, joka uskoo ihmisistä vain pelkkää hyvää, vaikka vanhan miehen pitäisi tietää, minkälainen muka langennut ihmiskunta on. Niin, olen juuri siksi vanha, etten ennen kieltolakia edes tuntenut trokarin nimeä saati sitten että koskaan olisin tehnyt sellaisen tuttavuutta. Kieltolaki on

antanut vauhtia tälle ammattikunnalle. Kun kerran niin on, olisiko hullutusta toivoa, että pääsisimme ainakin samalle kannalle, millä oltiin ennen kieltolakia, että nimitäin trokarit häviäisivät sukupuuttoon ja että Suomen kansa tulisi toimeen ilman näiden suosiollista avustusta.

Myönnän että otsakirjoitukseen »tuntemattoman trokarin hauta» mahtuisi hyvin paljon leikinlaskua, mutta siitä aion kykyni mukaan pysyä loittona. Minusta asia on siksi verisesti murheellinen, että sille ei oikeastaan saa nauraa. Varsinkin siltä, jonka läheinen omainen on sortunut trokarien virittämään ansaan, siltä nauru jää nauramatta, vieläpä hymykin hyytyy huulilta. Koetan siis olla totinen.

Trokarien lauma on niinkuin sanottu Kieltolain tultua kasvanut suureksi. Olihan salakauppiaita ennen Kieltolakiakin, mutta ei niistä paljoa puhuttu eikä niitä nähty muuta kuin syrjäisillä seuduilla. Kuinka suuri tämä lauma on ollut ja kuinka suuri se vielä nytkin on, sitä ei varmuudella tiedetä. Tunnettujen trokarien lukumäärään perustuen olen kuullut sanottavan, että siihen kuului 20,000 henkeä. Se on melkein yhtä suuri kuin maamme virkamiehistö. Trokarien joukkoon kuului niinkuin virkamiehistöönkin eriarvoisia ja eripalkkaisia jäseniä. Oli sellaisia pomoja, joilla oli paljon suuremmat tulot kuin meidän ministereillämme, maaherroillamme ja virastopäälliköillä. He vain istuivat upeissa laiskanlinnoissaan ja sanoivat alaisilleen: »tee tämä», ja se tehtiin, »matkusta sinne», ja sinne lähdettiin. Alhaisimmat arvossa ja palkkaukseen nähden olivat nuo vastaan tulevat nuorukaiset, jotka avasivat päällystakkinsa ja näyttelivät pullon suuta ja myivät »varpusia» aivan polkuhintoihin. Niitä olisi verrattava virkamiehistön huonopalkkaisimpiin jäseniin niinkuin maapoliiseihin ja pikkukoulujen opettajistoon. Näitten luku-

määrästä ei sentään ole luetteloa pidetty. Eikä niitä kukaan tuntenut. Trokarit kaikki olivat vallan muka tunteettomia henkilöitä. Niitä vilisi joka askelella, mutta ne olivat nimettömiä. Ne eivät olleet irtolaisia, niillä oli kyllä asunnot, useinpa erittäin komeatkin, mutta osoitetta ei. Ja sittenkin ne löydettiin helposti ja ne tavattiin aina kun tarvittiin.

Kuvaava kertomus salakauppiaista on tämä. Talonomistaja istuu kahvilassa ja kehuu tovereilleen, että hänen talossaan asuu 6 trokaria. Eräs tovereista väittää vastaan: eipähän kuin 7. Vale se on, vastaa isäntä, 6 niitä vain on. 7 on, inttää toveri. No jos niitä 7 on, niin se 7: s on *salakauppias*, virkkaa isäntä.

Kaikkia kieltolakeja rikotaan. Niin on ollut laita hamasta maailman alusta. Kielletty hedelmä se aina on makein ollut. Ei saata lain säätäjä tehdä turmiollisempia lakeja kuin kieltolakeja, silloin kun ne kohdistuvat ihmisen synteihin itseänsä kohtaan. Jos ihminen jättää lähimmäisensä ja yhteiskunnan rauhaan, tehköön itselleen mitä tahtoo. Jos hän turmelee itsensä vahingoittamatta toista, on häntä neuvottava, ei rangaistava. Niinsanottuja synnin rangaistuksia ei saa laatia. Sillä eihän mikään maailmassa ole häilyvämpää kuin syntikäsité. Toiset kansat käsittävät synniksi sen, mikä toisten kansojen mielestä on mainetyö. Kerrotaanhan aasialaisista pohatoista muinoin, että heillä oli 300 vaimoa ja 700 jalkavaimoa. Tällainen meno käsitetään nykyään synniksi. Muinoin tällainen oli vain kehumisen aihe, niinkuin pohatta talon isäntä tätä nykyä kerskailee, että hänellä on 100 lehmää navetassaan. Kommunistisessa yhteiskunnassa on tällainen lehmälauma taas yhden miehen omistamana arvattavasti suuri, suuri synti.

Että alkoholi runsaasti nautittuna on synti ihmistä

itseään kohtaan, sen ovat kaikkien aikojen paremmat ihmiset oivaltaneet. Jo Jeesus Syrak sen julistaa, ja meidän kansanlauluissamme se on myöskin melkein samoin sanoin lausuttuna, aivan kuin Jeesus Syrakin jäljennöksenä. Kieltolakimme mukaan alkoholin vähäisinkin nauttiminen oli syntiä, sen varastossa pitäminen vielä suurempi synti. Suuret kulttuurikansat eivät tunnusta tällaista synniksi. Enkä luule, että vähäisin alkoholin nauttiminen koskaan pääsee syntiluetteloihin.

Suomen kansa on malttamaton alkoholin nauttija. Se riipaisee sitä suuhunsa aina lisän kanssa, ja tämä sama kansa ei sitä siedä villiytyttä, jotavastoin monet muut kansat sen kyllä kykenevät sietämään. Sentähden emme saa ihmetellä, että juuri meidän maassamme Kieltolaki laadittiin. Sen laatijat uskoivat, että sen toteuttaminen olisi helppo tehtävä. Mutta trokarit tulivat väliin ja ne tarjosivat Suomen kansalle alkoholia lisän kanssa, ja kansa joi lisän kanssa. Miljoonia, satoja miljoonia ryyppyjä Suomen kansa kulautti kaulaansa, ja kaikki nämä miljoonat ryyppyt otettiin — salaa. Suomen jo ennestään teko-pyhä kansa kehittyi täydelliseksi kaappiryypääjä-kansaksi. Raittiustyön vaikutus lamaantui, vaikka sitä yhä edelleen hartaasti tehtiin, ja ennestään raittiitkin miehet villiityivät nauttimaan *kiellettyä* nestettä.

Todistukseksi seuraava kertomus.

Mies tulee ravintolaan ja tilaa aimo »varpusen». Se lehahtaa pöytään ja mies sen maksaa. Oli ravintolan seinään tullut jokin rike ja maalari oli kutsuttu sitä paikkaamaan ja teki työtä telineillään. Maalari kääntyy katselemaan ravintolan yleisöä. Maalari äkkää sen miehen, joka juuri aikoi ryypätä varpusen. Heidän silmänsä kohtasivat toisensa. Mies kavahtaa pystyyn ja livahtaa kiireen vilkkaa ulos. Maalari taas laskeutuu alas telineil-

tään, menee pöytään ja kulauttaa varpusen kaulaansa. Edeskäypä karkaa miehen luo ja tiuskaisee: »Kuinka te uskallatte tyhjentää tuon vieraan lasin. Hän saattaa heti tulla takaisin pöytänsä.»

Maalari vastasi: »Ei se mies koskaan palaa pöytänsä, sillä hän on puheenjohtaja siinä 'raittiusyhdistyksessä', jossa minä olen sihteeri.»

Puheenjohtaja oli siis tekopyhä, sihteeri ei. Mutta molemmat hartaita varpusen ystäviä.

Kun tulevaisuudessa kirjoitetaan Suomen kulttuurihistoriaa, saa ajanjakso vuodesta 1919 vuoteen 1932 varmaankin otsakirjoituksen »Trokarikausi Suomessa». Niin syvälle on tämä ammattikunta piirtänyt jälkiä sekä meidän arkiseen elämäämme että meidän suhtautumiseemme lakeihimme. Saammeko sen toiminnan loppumaan ja milloinkaan se lakkaa, se on vielä avoin kysymys. Trokarit ovat osoittaneet toiminnassaan, se tunnustettakoon, suurta uljuutta ja pelkäämättömyyttä. Kuinka moni onkaan hukkunut kylmään mereen, kuinka moni ammuttu kuoliaaksi? Mies parat! Ovat uhranneet henkensä aatteen puolesta, jota toden totta ei kannata kehua.

Mutta juuri näille ja koko trokarikaudelle hahmotteleen muistopatsasta varoitukseksi ja opiksi, muistopatsasta, jolle antaisin nimen: »Tuntemattoman trokarin hauta». Sen paikka olisi Kaivopuiston vallilla täällä Helsingissä. Patsaan nenässä seisoi mies puettuna öljytakkiin ja leveälieriseen öljylakkiin ja kaukoputkella hän tähystelisi kohti sokkeloista saaristoamme. Jokseenkin samalla tavalla ja samoilla eleillä kuin Takasen tunnettu Aino-patsas. Jalustassa lukisi: »Ihmisen luonto turmeltu on Aatamista asti». Tämän patsaan juurelle kokoontuukoot kaikki oikeamieliset kansalaiset, jotka harrastavat raittiutta ja toivovat, että patsaan alla lepäisi Suomen vii-

meinen trokari. Toivoisin samalla, että arvoisa eduskuntamme aina ennen uuden istuntokauden alkua tekisi kävelyretken patsaalle ja että siellä pidettäisiin juhlapuhe aiheesta: »Elkää säätäkö kieltolakeja ja poistakaa lais- tamme kaikki itsekohtaisen synnin rangaistukset, sillä ne synnyttävät tekopyhyyttä, lainrikkomusta ja kaikenlaista viheliäisyyttä.» — Patsaan muovailijaksi ehdottaisin prof. Ville Vallgrenia.

SUOMI NÄHTYNÄ PILVIEN REUNOILTA.

Helluntain ensimmäisenä päivänä, vuoden vakituksena hurmiopäivänä, tehtiin todellakin hurmaava retki ylös ilmojen kautta, lintujen teitä Helsingistä Kuopioon. Aluksenamme oli Aero-yhtiön suurin lentotaso, Suomi, jonka siipien väli on 20 m. Meitä oli tasossa 10 henkeä, sanomalehtimiehiä, matkailijayhdistyksen jäseniä, filmajia ja piirustajia ja eräs kansanedustaja. Olimme siis kaikki ikäänkuin virkamatkalla, kaikilla oli oma tehtävänsä, kaikilla silmä kovana tarkastellessamme, miltä Suomen kauneimmat seudut näyttivät 1,100 m:n korkeudesta. Suomi-tasossa istuu mukavissa nojatuoleissa, sopii suorana seisomaan ja kävelemäänkin kapealla käytävällä. Taso on varustettu mukavuuslaitoksella, niin että mahdollinen »ilmakipeä» voi syöttää alla uiskentelevia ahvenparvia, sillä rakkaalla isänmaallamme on enemmän sylkykuppeja kuin olin koskaan saattanut aavistaakaan ja jokaisessa nälkäisiä kaloja.

Meidän ilmareittimme kulki Porvoon ja Lahden kautta suoraan halki Keski-Suomen Kuopioon. Siis vesirikkaimman Suomen yli.

Onhan vanha virsi se, että Suomi on tuhansien järvien maa. Jo lapsesta saakka sen olemme kuulleet. Olemme myöskin sen todenneet kiipeämällä jollekin korkealle vuorelle. Tuskin sellaista on maassamme, johon ei järviä

näkyisi. Mutta että niitä todellakin on niin äärettömän paljon, sen huomaa vasta lentokoneesta. Näin ensi kertaa Sisä-Suomen maisemat pilvien tasolta, noin 1,000 m:n korkeudesta, ja minun hämmästykseni oli suuri. Niitä järviä oli todellakin enemmän kuin olin aavistanutkaan. Niitä oli suoraan sanoen liiaksi. Koko Sisä-Suomi on järvien rikkirepimä. Maa on paikkainen kuin mierolaisen vaatteet. Ei ehdyttä kohtaa missään. Ihmetteli sieltä korkeudesta, mistä kautta ne maantiet on saatu vedetyiksi. Näytti siltä, kuin järvet joka paikassa olisivat tehneet esteitä. Mutta niinpä meidän maanteittemme täytyykin kavuta kaikkein korkeimmille kukkuloille, päästäkseen kastelemasta jalkojansa. Niinpä meidän teilläämme täytyykin olla lukemattomat sillat, rummut ja lautta-paikat. Ainoastaan näiden avulla tällaisessa maastossa voi päästä eteenpäin.

Tuhannen metrin korkeudella sulkee näköala piiriinsä alueen, jonka säde on kymmenen penikuormaa. Tällaisella alalla on järvien luku varmaankin monta sataa. Nämä tuikkavat joka taholta silmiin. Oikein tahtoo naurattaa tämä järvien ylenpalttinen runsaus. Ei niistä maata myöten kulkiessa ole minkäänlaista aavistusta. Metsät ja mäet ne sulkevat pois näköpiiristä. Mutta sinne ylös ne kaikki mulkoilevat yhtä aikaa taivasta ja lentäjää kohti.

Eivät Päijänteen eikä Saimaan selät suinkaan näytä valtavilta. Ei Päijänteen-Tehikään tuntunut muulta kuin umpilammelta eikä Suur-Saimaa herättänyt muuta kuin ihmetystä sillä, että se näytti niin perin suppealta. Mutta ne järvet, jotka herättivät enintä mielenkiintoa, olivat nuo pikkuruikkuiset lampareet. Sillä niitä oli joka taholla aivan lukemattomia. Ne katselivat ylös metsän peitosta kuin härän mulkoileva silmä. Niiden pinta oli tyyni, niiden läike tummansininen. Ei näitä ole

pienuutensa takia merkitty kartallekaan, tuskinpa kaililla on nimeäkään, tuskinpa muut kuin lähimmät naapurit niistä tietävät mitään, mutta ilmassa lentäjälle ne vilkuttavat silmää kuin vanhalle tuttavalle ainakin. Sinne ylös ne näkyvät, yhtä selvästi kuin suuretkin järvet, ehkä selvemmin kuin ne, sillä niiden väri ja läike on kirkkaampi kuin aaltojen velloman suuren järven pinta. Nämä pienet, päällystakin-napin suuruiset lammikot, ne olivat metsän koreimmat kaunistukset. Ne olivat kuin suuret safiirit kiilumassa tummanvihreän sametin pohjalta. Joskus tällaisen pienen pahaisen lampareen rannat oli viljelty. Sinisen kalvon ympäröi vivahdusrikas väri-loisto. Se tuikki sieltä kuin operettilaulajattaren silmä väkevän sminkin keskeltä.

Kävi sääliksi vesilintujen parvet, kun ne keväällä saapuvat maahamme. Mihinkä järveen ne laskeutuvat levolle, mihinkä ruokailemaan? Luulisi heidän joutuvan ymmälle ja epätoivoisiksi tämän loppumattoman järvirunsauden takia. Joskus näkeekin heidän epäröivinä lentelevän edestakaisin. Silloin he varmaankin sadattelevat tämän maan liian suurta järvirikkautta.

Toinen väkevä tekijä Suomen luonnossa on metsät. Niitäkin on paljon ylhäältä katsottuna. Mutta omituista kyllä ei niin paljon kuin olin arvellut. Niiden vihreä tummuus erottautui selvästi järvien sinestä ja peltojen helakasta vihreästä. Helposti huomasi, että Suomenmaa on havupuu-aluetta. Sen tumma vihreä oli nimittäin aivan ylivoimaista. Mutta eivät metsät pilvien tasolta katsottuina herättäneet huomiota. Puista, jotka seisovat pystyssä, ei voinut mitenkään erottaa, olivatko ne korkeita vaiko matalia. Kaikki näyttivät yhtä korkeilta. Oikeastaanhan näkeekin vain latvat. Järviin verrattuina metsät jäävät syrjään, sillä järvet näyttävät koko laveutensa

aivan rantapiirteitä myöten, silloin kun puut vain huip-
punsa. Matalilta ne tuntuivat kuin katajapensaat.

Saaret sen sijaan ovat kuin järvet; ne näyttävät myös-
kin koko alueensa. Jos on maassamme tuhansia järviä,
niin varmaankin saaria lienee enemmän. Kyllä meidän
maamme on myöskin tuhansien saarien järvi. Tuo verra-
ten tuntematon Puulajärvi siellä Mikkelin länsipuolella
on ehkä maamme saarekkain järvi. Ei kukaan ole laske-
nut saarien lukumäärää. Varmasti niitä on enemmän kuin
päiviä vuodessa. Niitä on kuin mättäitä suossa. — Ei ole
niin pientä saarta, joka ei näkyisi selvästi yläilmoihin.
Semmoisetkin saaret, joissa ei ole muuta kuin jokin puu.
Ne näyttävät karvoja kasvavalle luomelle naisen siloisella
poskella. Usein näkee jonkin matkan veden pinnan alle-
kin. Saattaa joskus erottaa vedenalaisia hiekkaharjanteita
pinnan alla, ja selvästi erottaa, missä äkkisyvä alkaa hiek-
kaisella loivalla rannalla.

Viljelykset eivät mistään näyttäydy niin edukseen
kuin yläilmoista. Eihän multapelto ole mikään silmää
hivelevä näky, kun sitä ääreltä katselee. Mutta lentokonee-
seen se loistaa monella värillä, kaikilla ruskean ja har-
maan vivahduksilla. Se on kuin sileäksi vahattu lattia.
Sillä on aivan oma viehättävä värinsä kaiken vihreän ja
sinen keskellä. Multapelto on suorastaan koristus maise-
massa, joka levenee lentäjän katseltavaksi. Oli helluntai,
suvisunnuntai, ja ruisvainiot olivat pukeutuneet hela-
kimpaan vihreään. Ne olivat kuin persialaiset matot salin
permannolla. Missä viljelyksiä oli, ja niitä oli sittenkin
enemmän kuin olin otaksunut, siellä näki mitä ihanimpia
akvarelleja. Varmaankin Suomen tulevat taidemaalarit
rupeavat lentämään ja sieltä käsin kiinnittävät kankaal-
leen viehkeitä vesivärikuvia. Värikkäitä aiheita ei tule
puuttumaan. Missä pienoinen joki kulki vainioitten halki,

siinä luuli näkevänsä tapetun kyykäärmeen retkottavan nurmikolla. Niin musta oli joen pinta ja niin kiemurteleva kuin käärmeen selkä. — Kapeilta muuten näyttivät meidän kaikki jokemme, yksin koskinen Kymi. Kymin putoukset näyttivät aivan aiheettomilta, sillä ei ylhäältä huomannut maan kaltevuutta. Kosken paikka joessa oli vain väriltään valkoinen, silloin kun niska ja suvannot olivat siniset.

On vielä kaunistuksia, joita ei erota maan pinnasta katsoen. Ne ovat meidän maantiemme. Ei luulisi pölyisen maantien ketään ihastuttavan. Mutta pilvien tasalta katsoen ne ovat kerrassaan ihania. Niillä on helakan harmaa väri; ja ne ovat niin sileitä kuin naisten vyöt. Ei luulisi niissä likaa olevan nimeksikään, ja mikä kummallisinta, niissä ei näy rattaan jälkiä eikä niissä ole yhtään kuoppaa. Ne ovat sileät kuin sementillä lasketut. Kaikkein suloisinta on huomata, ettei Suomen maanteillä ole yhtään ainoata mäkeä. Ne ovat tasaiset kuin Hollannin viertotiet. Tiedämmehän kumminkin, ettei Suomessa muualla paitsi Pohjanmaalla ole tasaisia teitä. Tiedämme, että mäkiä on harmiksi asti Suomessa. En malttanut, kun lähestyttiin Kuopiota muistellen, että seudun hirvittävässä mäissä monta kertaa olen tuskissani huokaillut, olla näyttämättä niille pitkää nenää ja huudahtamatta: »mäet hoi, missä on nyt teidän kiusanne?» Nyt minä lennän teidän ylitsenne ilman avaroilla pilvillä ja halveksin teidän inhoittavia kiusantekojanne. Kohta te pääsette virkaheitoiksi ja saatte siellä rauhassa nurmettua ja kasvaa männyn taimia. Lentäjät teitä halveksivat.

Näkyä lentokoneeseen tuhansia, tuhansia koteja. Punaiset talot paistavat kuin mansikat mättäillä ja keltaiset ja valkoiset talot vieläkin kauniimmin. Ja pihamaat ovat niin tavattoman siistit ja siivotut, ei edes navettain

ympärillä näy mitään rumaa. Ja niitä kotejakin oli enemmän kuin olin aavistanut, sillä Suomestahan sanotaan, että se on harvaan asuttu maa. Mutta pieniä Suomen kodit ovat. Kirkkojakin oli vaikea erottaa muista rakennuksista, eivätkä herraskartanoitten kaksikerroksiset rakennukset olleet sen kummempia kuin mökkien töllit. Ylhäältä katsottuna, niinkuin Jumala sen tekee, kaikki ihmiset ovat samanarvoisia ja asuvat yhtä komeissa rakennuksissa. Tätä sanotaan iäisyyden näkökulmaksi. — Mutta ikävä kyllä, kaikki Suomen kodit olivat autioita ja tyhjiä. Ei näkynyt missään ainoatakaan ristinsielua. Kaikki olivat joko helluntaikirkossa tai istuivat sisässä saarnaa kuulemassa. Näin kauniin selityksen me teimme. Suomen kansahan on, niinkuin muutamat väittävät, maailman hartain kirkkokansa. Korkealta näkökulmalta katsottuna se todellakin siltä näytti. Sieltä 1,100 metrin korkeudelta ei näe Suomessa ihmisiä, koteja vain.

Muutama sana itse lentämisestä. Aivan varmasti on turvallisempaa lentää Suomi-tasossa täältä Kuopioon ja takaisin kuin tehdä sama matka autolla. Ei kukaan juopunut vastaantulija autoilija aja sinua ojaan eikä särje sinun vaunuasi eikä ruhjo sinun luitasi. Ilmassa on laveat tiet, voit väistää vastaantulijan sekä ylä- että alapuolelta tai kupeelta kummaltakin. On siellä lääniä kylläksi. Ja tiet ovat sileät ja tasaiset. Joskus on sentään ilmakuoppia, noita ihmeellisiä syvennyksiä, joita silmä ei voi erottaa. Kuopion lähellä niitä oli muutamia. Kuopion maaherra, kun kuuli sen, väitti, ettei häntä saa syyttää niistä kuopista. Hän on vain maanherra. Ilman herra on aivan toinen olento, jonka toimiin hänellä ei ole oikeutta eikä halua sekaantua. Mutta eivät ne kuopat vaarallisia olleet.

Entä se lentokoneen vauhti. Se selviää seuraavasta. Eine syötiin kaikessa rauhassa Helsingissä. Klo 9 läh-

dettiin Katajanokalta yläilmoihin. Klo 11,30 oltiin Kuopiossa. Siis 2 1/2 tunnissa. Käytiin Puijolla ja syötiin lounas Väinölänniemellä. Pidettiin puheita ja kuunneltiin puheita sekä isänmaalle Suomelle että Suomi-tasolle, ihmiskunnan tätä nykyä huimalle edistykselle, Kuopion yhteiskunnan menestykselle y. m. y. m. Arviolta 8 puhetta. Lähdettiin Kuopiosta klo 3:n aikaan, ja ainakin minä söin päivälliseni Helsingissä. Kerrassaan satumaista! Muinoin matka hevosella Helsingistä Kuopioon vei 7 päivää ja takaisin yhtä monta päivää. Siis puoli kuukautta. Junassa pääsee 24 tunnissa. Nyt tämän suorittaa 5 tunnissa ynnä lisäksi se aika, mikä meni 8:aan puheeseen. Ihmiskunta lentää eteenpäin ainakin keksintöjen alalla. Taantuuko se henkisellä alalla, jääköön tässä arvostelematta.

Aero-yhtiö aikoi seuraavana kesänä koetteeksi panna lentokoneita tälle reitille, ja kenraaliharjoitus oli meidän retkemme. Voiko valmistaa ulkomaalaisille tai omille kansalaisille nopeampaa tutustumistilaisuutta Suomen omituiseen luontoon kuin mitä tällainen lentoretki tarjoaa? Viidessä tunnissa saa nähdä tuhansien järvien maan kaikkein kauneimmat ja omituisimmat nähtävyydet. Oman maan asukkaat tulevat ällistymään yhtä paljon kuin muukalaisetkin. Sillä maamme on todellakin maapallomme ainoalaatuisin järivialue.

Suomenmaa on katsottava pilvien tasolta. Silloin vasta se näyttää parhaansa.

IMATRALTA HOITO POIS.

Jo 4,000 vuotta on Imatra ärjynyt kalliuomassaan, ja ihmislapsi sen ääressä on tuntenut heikkoutensa ja voimattomuutensa luonnon mahtavien voimien temmeltäessä. Saimaan vesistöt purkivat ennen Imatran syntymistä vetensä Mäntyharjun ja Kivijärven kautta Kymijokeen. Mitä koskia se silloin aikaansai, siitä ei ole nykyään aavistustakaan, sillä silloiset ihmiset, jos heitä ollenkaan olikaan, eivät jättäneet siitä minkäänlaisia muistiinpanoja.

Mutta tapahtui sitten noin 4,000 vuotta sitten, että Saimaan vedet rupesivat uurtamaan aukkoa Salpausselkään. Aukko suureni suurenemistaan, virran voima kasvoi jälleen, ja vähitellen syntyi tuo mahtava vuo, jota nyt sanotaan Vuokseksi ja Imatraksi.

4,000 vuotta kosken ikänä ei suinkaan ole pitkä, kun ottaa huomioon ne sadattuhannet vuodet, mitkä Suomen nykyiseen muodostumiseen on kulunut. Imatra on siis vain nuori poikanen muihin luonnon muodostumiin verrattuna. Joku kysynee, mistä se tiedetään ja kuka sen tietää, että Imatra on 4,000 vuoden vanha. Tiedemiehet sen ovat laskeneet. Onpa Imatran iästä riideltäkin tiedemiesten kesken. Toiset väittävät, että Imatra syntyi 2,500 vuotta ennen Kristusta, siis nykyään se olisi 4,432 ikäinen, toiset taas väittävät, että se syntyi 2,400 vuotta ennen Kristusta, siis nyt olisi sen niskoilla 4,332 vuotta. Me

tavalliset ihmismullikat, elkäämme ottako osaa tähän riitaan. Meistä lienee yhdentekevä, olipa Imatra 4,300 tai 4,400 vuoden vanha. Pikkuseikoista ei kannata riidellä. Se olisi sama kuin 4,400 markasta tinkisi kolme markkaa ja muutamia pennejä.

Ihmetellen ovat suomalaiset katselleet koskiensa pauhua. Vanhoihin aikoihin ei kenenkään päähän pälkähtänyt käyttää hyväkseen niissä piilevää voimaa. Kerrotaan, että munkit keskiajalla toivat suomalaisille taidon rakentaa vesimyllyjä. Ne rakennettiin aivan pieniin puroihin, jotka etupäässä kuohuivat vain tulvanaikoina. Pieniä ja vähäpätöisiä nämä myllyt olivat. Vähitellen rakennettiin myllyjä suurempienkin koskien rannoille, joissa naapuritkin saivat myllytyksensä jauhetuksi. Nyt on myllyjä, jotka eivät sijaitse koskien rannoilla eivätkä käytä vesivoimaa, vaan uudenaikaista höyryä ja sähköä.

On luonnollista, että suomalaiset asteittain ovat ottaneet suurimpien koskien voimaa käytäntöönsä. Tammerkoski on padottu ja sitten on siirrytty Kymiin. Ja kun Kymistä oli otettu tuhansia hevosvoimia, tuli tietysti Imatran vuoro, josta lähtee ehkä 200,000 hevosvoimaa. Kehitys on siis ollut aivan sellainen kuin kehityksen kulun tulee ollakin. Ensimmäinen alku on munkkien puromylly ja viimeaikainen huippu Imatran voimalaitos. On siinä erotusta laitteissakin, jos on veden voimassakin. Puromyllyn rakensi kukin talo oman miehistönsä avulla omiksi tarpeikseen, eikä se maksanut montakaan markkaa. Imatran voimalaitos on maksanut suunnilleen 300 miljoonaa markkaa. Mutta niinpä se ei olekaan rakennettu oman metsän tukeista, vaan betonista ja kivistä. Uskaltanen sanoa, että nämä laitteet tulevat kestäämään 1,000 vuotta murtumatta ja murenematta. En uskalla niille taata Imatran nykyistä 4,000 vuotta, sillä kuka sen tietää, mistä ihminen

4,000 vuoden jälkeen ottaa tarvittavan voimansa. Mutta ovathan Egyptin pyramidit kestäneet 4,000 vuotta, miksi siis ei Imatran padot. Se on toinen asia, että tulevan ajan ihmiset ehkä hymyilevät nykyisille laitteille ja huokailevat: voi poloisia ihmisparkeja, kun noin suuren työn suorittivat aivan jonninjoutavasti. Mutta saavathan he ihailia niitä vanhoina muistomerkkeinä.

Imatran voimalaitos oli jo ollut valmis ja toiminut jo täydellä voimalla jonkin kuukauden, mutta vasta toukuu-kuun 25:nenä päivänä se vihittiin. Siis vihkiminen tapahtui syntymän jälkeen. Niinkuin niin usein tapahtuu tässä matoisessa maailmassa. Mutta juuri sellaisista lapsista ne suurmiehet usein syntyvätkin. Toivokaamme siis, että kun Imatran voimalaitos kerran kasvaa täysvoimaiseksi ja nielee kosken kaikki vesipisarat turbiineihinsa, se tulee pyörittämään tuhansia myllyjä. Nythän sen voima jo ulottuu aina Helsinkiin ja Turkuun saakka, tulevaisuudessa ehkä suureen osaan Suomea.

Kun ruvettiin suunnittelemaan Imatran voimalaitosta, heräsi monessa tunneherkässä ihmisessä kauhu. Suomen komein nähtävyys täten joutuisi tuhon omaksi. Kuviteltiin, että Imatra joutuisi kuiville tai ainakin menettäisi suurimman osan vetovoimaansa turisteihin, niin ulkomaalaisiin kuin sen omiin kansalaisiin. Luulivat, että Imatran kävisi kuin Trollhättanin Ruotsissa, joka todellakin on melkein kuivilla. Voimalaitoksen ystävät ja puoltajat taas omalta puoleltaan toivat esille sen mielipiteen, ettei köyhällä Suomella ole varaa pitää Imatraa vain näkyleipänä, se kun näet padottuna saattaisi tuottaa meille aavistamattoman suurta aineellista hyötyä. Tässä siis taloudellinen ja runollinen näkökanta taistelivat vastakkain. Aineellinen näkökanta voitti, niinkuin se tähän maailman aikaan näkyy tekevän kaikkialla. Runollisuus ja romanttisuus on meillä nyt huonossa kurssissa.

Ei sentään toistaiseksi kellään tunneherkällä ihmisellä ole huolta Imatrasta. En saattanut, vaikka kuinka tarkastelin Imatran ryöppyjä, huomata, että ne mitenkään olisivat vähentyneet, vaikka osa vettä kulki voimalaitoksen kautta. Se on vielä niin pienoinen osa, joka sinne menee, ettei se mitenkään näy ihmisen silmään. Olen useat kerrat viettänyt hetkiä Imatran rannalla, mutta en parhaimmallaakaan tahdolla saattanut nyt huomata minkäänlaista erotusta entisestä. Vaikka siitä nyt laskeekin jokunen sata kuutiometriä sekunnissa vähemmän kuin ennen, ovat vaahtopää ryöpyt aivan yhtä koristeelliset ja mahtavat kuin ennenkin. Eihän ihmissilmä saata erottaa alpeillakaan, mikä huipuista on korkeampi, Mont Blanc, Monte Rosa, St. Gotthard vaiko Uri Rothstock. Tuhat metriä korkeampi huippu ei tee sen juhlallisempaa vaikutusta ihmiseen kuin saman verran matalampi, jos sekin nousee lumirajan yläpuolelle. Aivan niin on käynyt Imatrankin. Valukoonpa siitä 5,000 kuutiometriä sekunnissa tai vain 700, et sitä erota. Ja tulvan aikana vesi Imatrassa tulee kaikissa tapauksissa olemaan yhtä korkealla kuin normaaliaikoinakin. Imatran tulva on suurimmillaan vasta elokuun taitteessa. Et siis tarvitse epäillä matkustaaksesi Imatralle. Kyllä putous on yhtä valtava silmälle kuin konsanaan ennen. — Miten sitten käy, kun koskesta otetaan yhä enemmän vettä voimalaitokseen, se on sitten toinen asia. Sanon uudelleen, nyt en huomannut Imatrassa minkäänlaista muutosta.

Voimalaitokset sinänsä lisäävät näin ollen Imatran vetovoimaa. Ne ovat ylpeitä laitteita nuo voimalaitoksen betonirakenteet, varsinkin kun betonipohja monessa paikassa on päällystetty koristeellisilla graniittilevyillä. Kyllä 150 miljoonalla markalla saa rakennuksia syntymään, jotka valmistavat katsojille silmänruokaakin. Olen vakuutettu siitä, että koristeellisuuttakin on pidetty sil-

mällä, kun näitä rakennuksia on suunniteltu, mikäli se on saattanut tapahtua turmelematta laitteitten käytännöllisyyttä ja tarkoituksenmukaisuutta.

Juhlallisin hetki sinä lauantaina toukokuun 25 p:nä oli, kun Imatran patolaitteet pantiin toimimaan, jotta vesi Imatrasta saataisiin kuivumaan. Minun täytyy tunnustaa, että epäilin suuresti sen onnistumista. Mikä tuollaisen jättiläisen saisi kahlehdituksi? Mutta niin vakuutettiin, että kyllä se onnistuu ja kyllä kapula pannaan Imatran suun eteen.

Kokoontuttiin maantiesillalle, ja kansaa oli sakeasti molemmilla rannoilla. Väkeä tuhansittain. Kaikkien silmät tuijottivat patolaitteisiin. Siinä oli kahden graniittitornin välissä kaksi niin sanottua valssi-sulkua, isojen tynnyrien näköisiä sylinterejä. Kolmas sulku oli tukinuitto-rännissä, ja se oli semmoinen kuin vanhanaikaisen sulun tulee olla. Ei yhtään ristinsielua näkynyt sulkujen käytävillä vääntämässä minkäänlaisia kampeja. Näkyvät voimat tekivät työtään, millä tavalla ja missä, siitä ei ollut tavallisella ihmisellä aavistustakaan. Sanottiin, että eräs insinööri siellä voimalaitoksessa kilometrin päässä paineli sähkönappuloita, ja Imatran itsensä voima valjastettiin koneeseen, joka ryhtyi tukkimaan oman itsensä suun.

Ensin rupesi tukkisulku nousemaan ylös. Se nousi nimittäin ylöspäin, mutta suuret valssisulut taas laskivat alas. Kysy miksi! Kysy keltä! Tukkisulku teki ensin tehtävänsä. Viimeinen vesi tuli vaahtona alas, kunnes vesi sulkeutui täydelleen. Sitten valssisulut laskeutuivat alas. Toinen nopeammin, toinen hitaammin. Voimattomana Imatran kita vihanvimmassa sylki vaahtoa, kunnes sekin kuivui suupielistä, ja suukapula oli saatu Imatran suuhun. Tuntui todellakin oudolta, että saattoi esteettömästi

puhella Imatran partaalla, jossa muuten täytyi karjua naapurinsa korvaan, jos mieli saada sanottavansa kuuluksi. Torvisoittokunta puhalsi sillan korvassa, ja jokainen ääni raikui yli seudun. Olisinpa tahtonut kuulla seuraavan Sibeliuksen säveltämän laulun Kantelettaren sanoihin:

»Mikä sorti äänen suuren, äänen suuren ja sorian, äänen armahan alenti, jottei nyt jokena juokse, vesivirtana vilaja, lammikkona läilattele. (Tässä hiukan muutan tekstiä ja sanon:) Sulku sorti äänen suuren, äänen suuren ja sorian.»

Kävi sääliksi Imatraa. Siinä se on nyt soittanut suutaan 4,000 vuotta, ja insinööri siellä voimalaitoksessa komensi: suu poikki Imatralta! Ja jättiläisen täytyi totella, vaikkapa vain suupielet vihan vaahdossa.

Sitä myöten kuin vesi koskesta väheni, sitä myöten kansaa tallasi kosken pohjalle. Eivät näyttäneet kivet livettävän. Imatra taas on se parturi, joka ajaa kaikki kivet ja pohjan niin karvattomiksi kuin rippikoulutyön posket. Ei se anna sammalen tai muun kasvillisuuden edes sänkiä työntää paasien poskille. Kivet näyttivät olevan niin puhtaat, ettei kukaan niissä liukastunut. Kun sitten vesi kuivui niin, että vain vähäinen puro lirisi kivien kolossa, syntyi hyppely rannalta toiselle. Kalevalassa lauletaan: »ei ole Vuoksen voittanutta, *ylikäynyttä Imatran*». Jos nyt otetaan sana ylikäynyttä sen alkuperäisessä merkityksessä, niin tämä mietelmä ei enää pidä paikkaansa. Nyt on jo koko joukko ihmisiä, jotka ovat käyneet yli Imatran. Mitä sieltä pohjasta nähtiin? Ei muuta kuin kiviä, isoja ja pieniä. Se mikä eniten hämmästytti, oli, että kivet olivat aivan yhtä särmikkäitä kuin mitkä tahansa kivet Suomen tuhansissa louhikoissa. Ei minkäänlaista sorvausta tahi silitystä saattanut huomata. Eikö vesi 4,000 vuodessa ole kyennyt silottamaan näitä epätasai-

suuksia. Minun mielipiteeni on, etteivät nämä kivet olekaan olleet siellä koskessa tuhansia vuosia. Isommat kivet ovat lohjenneet kallion seinämistä ja pienemmät tulleet jäälauttojen mukana Saimaasta ja uponneet rajussa koskessa pohjaan. Ehkä joitakin satoja vuosia sitten. Siitä saisi niiden rosoisuus selityksensä.

Mitään eloa ei pohjassa ollut. Ei kalan näköistäkään. Eräs mies sanoi löytäneensä revolverin. Arvattavasti jonkun itsemurhaajan ase, joka oli tehnyt tehtävänsä ennen omistajan koskeen hyppäämistä. Jätinkirnuja haettiin. Taisi löytyä kolme kappaletta, mutta eivät nekään isoja. Muuta merkillistä ei kuullut löydetyn.

Lyhyt oli se aika, jona koski oli tyhjänä. Ehkä neljänestunti. Silloin sulut taas rupesivat avautumaan ja ennen pitkää taas täyttyi kuilu vaahtoavaa vettä. Imatra oli taas saanut äänen suurensa takaisin, ja täytyi ruveta huutamaan tuttavilleen. Jos sulkua kauemmin olisi kestänyt, olisivat Imatran yliset vedet yli partaittensa paisuneet.

Kyllä Imatran koski on luojan laatima ihme, mutta ihmeellinen on Imatran patokin ja sen sulut. Viisaat ihmiset kykenevät myöskin laatimaan ihmeitä tämän maan päällä. Ovathan ihmiset jo Aatamista alkaen nauttineet hyvän tiedon puusta, jos hieman haukkanneet pahankin tiedon puun hedelmistä.

Suom. kaunokirj. 1.

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 100 6220

